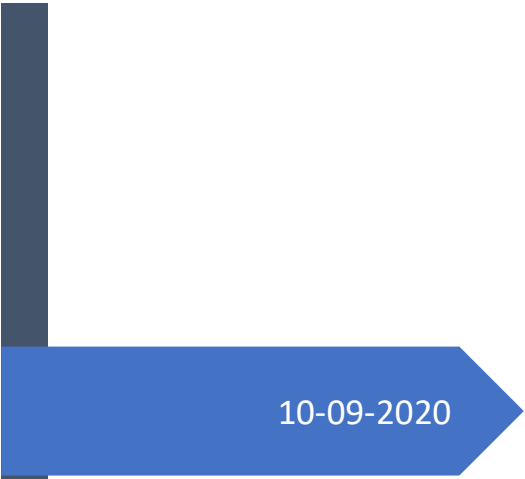
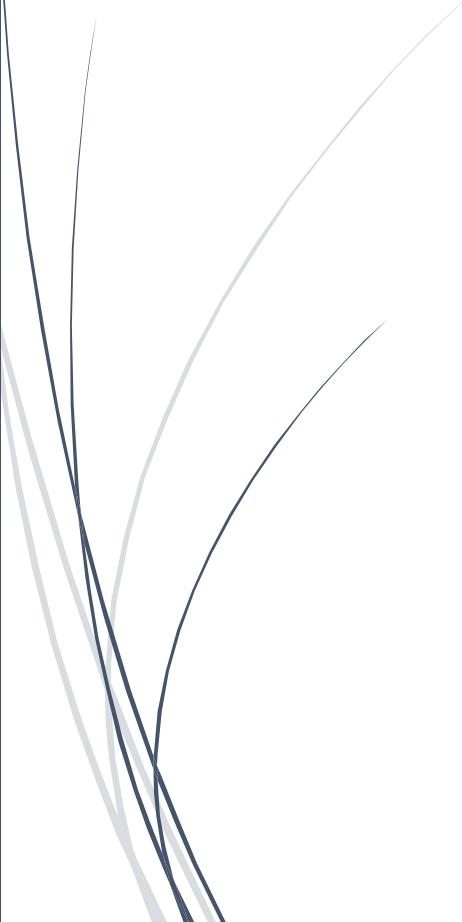

A dark blue vertical bar on the left side of the page. A blue arrow points from this bar towards the date.

10-09-2020

Revisors erstatningsansvar

I forbindelse med besvigelser

Several thin, light blue wavy lines that originate from the left side and curve upwards and to the right.

Cand.merc.aud
Kandidatspeciale

Forfatter: Alina Enwiya
Studienr.: 20154213

Vejleder: Jesper Seehausen
Anslag: 190.034
Antal normalsider: 79

Periode for udarbejdelse: 21-05-2020 til 10-09-2020

Abstract

This dissertation is based on the bankruptcy of Memory Card Technology A/S and OW-Bunker, and the wonder emanates from the liability of damages an auditor holds, where fraud has been committed in a firm. This wonder furthermore derives from the fact that the auditors of Memory Card Technology A/S were held liable for damages in the Danish High Court, after which they were acquitted in the Supreme Court.

This, herewith, arouse an interest in finding out the tort liability an auditor holds with regard to fraud, based on the cases with Memory Card Technology A/S and OW-Bunker. The focus here will thus be to identify how auditor's liability of damages is exercised in practice, and furthermore how this is assessed by respectively; the Danish High Court and the Supreme Court, as well as how the Board of Auditors' verdict affects the auditor's liability of damages.

On the basis of relevant sources of law and former case law, attempts to answer the above will be made. Additionally, an analysis of how the auditors' liability of damages is adjudged in practice is made, based on the Memory Card Technology A/S case, in order to form a clear picture of how a verdict can affect case law. This impact will be discussed in connection with the OW-Bunker case since the liability suit against the accountants is still an ongoing case.

In view of the dissertation, it can be concluded that auditors can be held liable when the following four terms of compensation apply; loss, the legal basis of liability (culpa), causation, and foreseeability. These can be affected depending on the case in question, for which reason the Memory Card Technology A/S and OW-Bunker cases will attempt to cover some of the areas that will involve that the auditor can be held liable for damages. Auditors shall furthermore be aware that it can be difficult to check whether a fraud, in the annual accounts, has been committed, wherefore auditors must make sure to be meticulous concerning the revision of the annual accounts.

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT	1
KAPITEL 1. INDLEDNING	5
1.1. INDLEDNING	5
1.2. UNDREN DER DANNER GRUNDLAG FOR PROBLEMFORMULERINGEN	6
1.2.1. MCT-sagen	6
1.2.2. OW-bunker sagen.....	7
1.3. PROBLEMFORMULERING.....	7
1.4. AFGRÆNSNING	8
1.4.1. Regnskabsklasse og revision	8
1.4.2. Besvigelsesundersøgelser.....	8
1.4.3. Besvigelsesform og ansvar	8
1.4.4. Erstatningsretlige ansvar	9
1.5. METODE OG STRUKTUR	10
1.5.1. Opbygning af kandidatafhandlingen	13
1.6. EMPIRIINDSAMLING OG KILDEKRITIK.....	14
KAPITEL 2. REDEGØRELSE FOR BESVIGELSER	15
2.1. ANSVARSFORDELING I FORBINDELSE MED BESVIGELSER	15
2.1.1. Ledelsens forpligtelser.....	15
2.1.2. Revisors forpligtelser	16
2.2. REGULERING FOR BESVIGELSER	17
2.2.1. God revisorskik	17
2.2.2. Revisionsvejledning 1	22
2.2.3. Retskilderne for revisionspåtegning	23
2.2.3.1. Revisionsvejledning nr. 7	23
2.2.3.2. ISA 700, ISA 705 og revisorlov.....	24
2.2.4. Revisionsvejledning 21	26
2.2.5. ISA 240 (ajourført).....	29
2.2.5.1. Klassifikation af besvigelser	30
2.2.5.1.1. Resultatstyring	31
2.2.5.2. Besvigelsestyper	33
2.2.5.3. Besvigelsestrekanter og besvigelsesdiamanten.....	33
2.2.6. Principal Agent teorien.....	37
2.2.7. Forventningskløften	38

KAPITEL 3. REDEGØRELSE FOR REVISORS ERSTATNINGSANSVAR	40
3.1. HVORNÅR REVISOR KAN IFALDE ERSTATNINGSANSVAR	40
3.1.1. Det lidte tab	42
3.1.2. Ansvarsgrundlag (Culpa)	43
3.1.3. Kausalitet	45
3.1.4. Adækvans	47
3.2. REVISORS FORSIKRING	49
3.2.1. <i>Revisors ansvarsforsikringspligt</i>	49
3.2.2. <i>Bestyrelsen og direktionens forsikringsvalgfrihed</i>	51
KAPITEL 4. ANALYSE AF MCT-SAGEN	52
4.1. BESKRIVELSE AF MEMORY CARD TECHNOLOGY A/S	52
4.1.1. <i>Sagsfremstilling</i>	53
4.1.1.1. Revisornævnets præmisser	53
4.1.1.2. Landsrettens præmisser	54
4.1.1.3. Højesterets præmisser	56
4.2. BESVIGELSERNES PÅVIRKNING AF REVISORERNES ERSTATNINGSRET	56
4.2.1. <i>Besvigelsestype</i>	59
4.2.2. <i>Revisors forpligtelser i forbindelse med besvigelser</i>	61
4.3. HVORDAN REVISORS ERSTATNINGSRETSLIGE ANSVAR VURDERES I PRAKSIS	63
4.3.1. <i>Vurdering af erstatningsansvar</i>	64
4.3.1.1. Det lidte tab	65
4.3.1.2. Ansvarsgrundlag (culpa)	66
4.3.1.3. Kausalitet	69
4.3.1.4. Adækvans	71
KAPITEL 5. DISKUSSION AF OW-BUNKER SAGEN	72
5.1. UDFALDET FOR REVISORERNE FOR OW-BUNKER	73
5.1.1. <i>Det lidte tab</i>	74
5.1.2. <i>Ansvarsgrundlaget (culpa)</i>	75
5.1.3. <i>Kausalitet</i>	77
5.1.4. <i>Adækvans</i>	78
5.2. UDFALD FOR MCT BASERET PÅ NUGÆLDENDE RETSKILDER	79
5.3. BESKYTTER RETSPRAKSIS REVISORERNE	80
5.3.1. <i>Revisor som forsikringsselskab</i>	80
5.3.2. <i>Begrænsning af revisors erstatningsansvar</i>	82
KAPITEL 6. KONKLUSION	84

KAPITEL 7. LITTERATURLISTE	87
7.1. STANDARDER OG VEJLEDNINGER	91
7.2. BETÆNKNINGER, LOVE OG BEKENDTGØRELSESR	92
7.3. AFGØRELSESR OG KENDELSESR	94

Kapitel 1. Indledning

1.1. Indledning

I kølvandet af de adskillige danske erhvervsskandaler, der har været de seneste årtier, anses besvigelser stadig som værende en vigtig væsentlig fejlinformation. Erhvervsskandalerne har medført at offentligheden har større fokus på de store sager, hvorfor der er forekommet en diskussion omkring hvorvidt det er revisors ansvar at opdage besvigelserne. De store virksomheder kan føle sig nødsaget til at begå besvigelserne, eksempelvis grundet det store pres der er på de børsnoterede virksomheder på baggrund af opretholdelsen eller forøgelsen af aktiekursen. Dette skyldes at disse virksomheder kan føle sig nødsaget til at skabe forbedrede resultater, for at kunne tilfredsstille regnskabsbrugere, såsom aktionærene samt interessenterne. I lyset af disse erhvervsskandaler tyder det på, at revisorernes offentlige ry er blevet negativt påvirket, grundet offentlighedens misforståelse af; hvad revisors forpligtelser og ansvar reelt set er. Dette har dermed også medført en interesse for, hvorvidt forventningskløften, der er blevet dannet på baggrund af de adskillige erhvervsskandaler, har medført et mere negativt syn på revisors ry, grundet mistillid til revisor. På baggrund af førnævnte, anses det som interessant at finde frem til, hvad revisors reelle ansvar er samt hvordan revisor kan blive erstatningsansvarlig i relation til besvigelser.

Ovenstående har medført en undren for, hvordan erstatningsretten bliver vurderet i retspraksis. Erhvervsskandaler har været med til at sætte fokus på revisors erstatningsretlige ansvar, da det er blevet vurderet af domstolene, hvor revisor blandt andet er stillet til ansvar for revisionspåtegninger, hvor revisor har ytret at regnskabet ikke var behæftet med væsentlig fejlinformation, mens realiteten var en anden. Dette skal forstås som de situationer, hvor revisor har afgivet en blank revisionspåtegning på et regnskab der ikke var retvisende. Som konsekvens heraf, kan regnskabsbrugerne på baggrund af regnskabet, foretage beslutninger som gør at revisor indirekte er medvirkende til regnskabsbrugernes tab, og hermed gøres erstatningspligtig overfor disse. Når revisor ifalder erstatningsansvar, er der ingen bestemt erstatningssats, idet erstatningen hænger sammen med; virksomhedens/regnskabsbrugernes lidte tab samt retspraksis.

1.2. Undren der danner grundlag for problemformuleringen

I dette afsnit vil der blive redegjort for interessen bag kandidatafhandlingen, som vil munde ud i en endelig problemformulering der vil blive behandlet i afhandlingen. I forbindelse med denne afhandling, vil der komme ind på den bagvedliggende undren der ligger til grund for problemstillingen.

Det omtalte i afsnit 1.1 har medført en interesse for at finde frem til, hvordan reguleringen på besvigelser- samt erstatningsretsområdet gør sig gældende i praksis. Dette har medført spørgsmål såsom: Hvorfor forekommer der besvigelssager i virksomheder? og hvorfor skal revisor betale en erstatning på trods af at det er ledelsen der begår besvigelserne?

Ovenstående spørgsmål leder til spørgsmålet om hvorvidt det er revisors eller ledelsens ansvar at opdage om der er blevet begået besvigelser i virksomheden, hvilket ydermere anses som værende interessant at undersøge. Dette findes interessant at undersøge, grundet at der er en gråzone mellem ledelsens og revisors ansvar i forbindelse med besvigelser, hvorfor revisors såvel som ledelsens ansvar vil blive berørt i afhandlingen, for at finde frem til revisors reelle ansvar i forbindelse med opdagelsen af besvigelser. Dette har ledt mig til en undren af, hvordan lovgivningen udøves i praksis. Hertil vil der dermed være en analyse af Memory Card Technology sagen (herefter MCT-sagen) i kapitel 4, samt en diskussion af OW-bunker sagen i kapitel 5, for at trække paralleller til udøvelsen af reguleringer i praksis.

1.2.1. MCT-sagen

MCT-sagen anses som værende interessant at undersøge, grundet dens påvirkning på retspraksis samt dens omfang af begåede besvigelser. På trods af adskillige erstatningssager omhandlende besvigelser begået i virksomheder, anser jeg denne sag som værende interessant grundet den administrerende direktørs grådighed for at få børsnoteret sin virksomhed på det amerikanske Nasdaq, som medførte gentagende besvigelser der påvirkede regnskabet. Hertil er det ydermere interessant, grundet den abnormale virksomhedsstruktur der var i MCT, eftersom det var den administrerende direktør der var ene om ansvaret for varelageret, hvorfor denne havde muligheden for at begå besvigelser i varelageret. MCT-sagen er yderligere blevet valgt, eftersom revisorerne i første omgang blev erkendt erstatningsansvarlige, hvorefter Højesteret omgjorde denne afgørelse og dermed frifandt revisorerne i erstatningskravet. Dette er interessant grundet dens påvirkning på

retspraksis i forbindelse med revisors erstatningsansvar. Foregående er hovedårsagen til at MCT er blevet valgt, eftersom fokusområdet i denne afhandling er revisors erstatningsansvar.

1.2.2. OW-bunker sagen

Grundet revisorerne for MCT benyttede dagældende lovgivning i forbindelse med udarbejdelsen af revisionspåtegningen, anses OW-bunker sagen som værende interessant at undersøge i forbindelse med revisors erstatningsansvar. Dette skyldes at revisorerne for OW-bunker har gjort brug af nugældende retskilder i forbindelse med besvigelser samt udarbejdelsen af revisionspåtegning, hvorfor det vil være interessant at finde frem til om der var en forskel i revisors ansvar i forbindelse med besvigelser baseret på dagældende og nugældende retskilder. OW-bunker anses ydermere som værende interessant grundet der endnu ikke er afsagt dom i erstatningsansvaret, hvorfor det dermed kan lede op til en diskussion af hvordan udfaldet af revisorerne's erstatningsansvar ender.

1.3. Problemformulering

Ovenstående afsnit har medført en undren i forbindelse med revisors erstatningsansvar, lovgivningsmæssigt såvel som vurderingen af erstatningsansvaret i praksis, hvilket tilsammen er mundet ud i følgende problemformulering:

“Hvad er revisors erstatningsretlige ansvar i forbindelse med besvigelser?”

For at besvare problemformuleringen, vil der redegøres for revisors ansvar i forbindelse med besvigelser samt problematikkerne der kan forekomme, med udgangspunkt i retskilder. Herefter vil der komme ind på hvordan revisors erstatningsretlige ansvar gribes an i praksis, såfremt denne har revideret et regnskab der er svigagtigt. Hertil vil der tages udgangspunkt i MCT-sagen og OW-bunker sagen, for at drage parallel til hvordan domstolene vurderer revisors erstatningsretlige ansvar i praksis.

1.4. Afgrænsning

1.4.1. Regnskabsklasse og revision

Afhandlingen vil kun behandle de tilfælde hvor revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant, udøver revisionspligt i danske virksomheder, hvorfor der kun vil være fokus på virksomheder der befinder sig i regnskabsklasse C og D. På trods af at virksomheder der befinder sig i regnskabsklasse B har revisions valgfrihed, vil disse ikke blive behandlet i kandidatafhandlingen. Dette gøres yderligere på trods af at MCT samt OW-bunker begge befandt sig i regnskabsklasse D og var dermed underlagt revisionspligt, da det menes at være nødvendigt ikke af afgrænse mig fra C-virksomheder eftersom begge regnskabsklasser har nogenlunde samme regnskabskrav. Grundet dette vil der dermed blive afgrænset til revision af årsregnskaber, og der vil dermed blive afgrænset fra erklæringer uden sikkerhed, review samt udvidet gennemgang. De tre sidstnævnte er tilfælde hvor revisor ikke kan blive erstatningsansvarlig, eftersom revisor ikke kontrollerer ledelsens udarbejdede årsregnskab i samme omfang som i almindelig revision.

1.4.2. Besvigelsesundersøgelser

På trods af at afhandlingen kun behandler danske virksomheder, vil der blive brugt statistikker og informationer fra både ACFE's besvigelsesundersøgelse fra 2002 og 2020 samt PwC's besvigelsesundersøgelse fra 2003. Disse undersøgelser bliver benyttet i stedet for de nugældende, grundet at MCT drev virksomhed før 2003, hvorfor omfanget af økonomisk kriminalitet såsom besvigelser har ændret sig markant de seneste 17-20 år, hvilket kommer til udtryk ved at eksempelvis cybercrime er blevet markant mere væsentlig i forbindelse med de nugældende besvigelsesundersøgelser.

1.4.3. Besvigelsesform og ansvar

Besvigelsesbegrebet indebærer to former: Regnskabsmanipulation samt misbrug af aktiver. Grundet afhandlingens begrænsede omfang, er der blevet afgrænset til udelukkende at have fokus på regnskabsmanipulation. Dette skyldes, at regnskabsmanipulation anses som mere interessant i forbindelse med revisors erstatningsansvar, eftersom at denne besvigelsesform er mere omkostningsfuld for virksomheden end misbrug af aktiver.¹ Der vil derfor ikke være en redegørelse

¹ ACFE (2002), s. 2.

af misbrug af aktiver i afsnit 2.2.5.1, men kun af regnskabsmanipulation. Misbrug af aktiver omhandler oftest tidspunkter hvor virksomhedens penge bliver stjålet af en medarbejder og opdeles i hhv. Tyveri, skimming og misbrug. Et eksempel på skimming er når en medarbejder fjerner en øre i decimaltal for derefter at stjæle pengene.

Hertil vil der i kandidatafhandlingen ydermere blive afgrænset til at have fokus på revisors ansvar i forbindelse med besvigelser og hvorfor revisor kan blive erstatningsansvarlig. Der kan dog ikke afgrænses fuldstændigt fra ledelsens ansvar, eftersom ledelsens ansvar i nogle tilfælde har en påvirkning på revisors ansvar, hvorfor dette vil blive berørt i begrænset omfang hvor det findes relevant.

1.4.4. Erstatningsretlige ansvar

Slutteligt har jeg afgrænset mig til revisors erstatningsretlige ansvar, grundet en interesse for hvordan dette bedømmes i praksis. Grundet dette valg, vil disciplinær- og strafansvaret kun blive berørt når det anses som værende nødvendigt. Strafansvaret vil kun blive berørt i analysen, da det er der bevisførelsen vedrørende de begåede besvigelser stammer fra, hvorimod disciplinæransvaret vil blive berørt oftere eftersom dette har en påvirkning af et af erstatningsbetingelserne i erstatningsansvaret. Forskellen mellem disse tre typer af ansvar forklares i nedenstående tabel:

Disciplinæransvar	Erstatningsansvar	Strafansvar
Ansvaret pålægges af Revisornævnet, og derved ikke af domstolene.	Ansvaret pålægges af domstolene.	Ansvaret pålægges af domstolene.
Alle kan indbringe sager for Revisornævnet - private som offentlige.	Kun den direkte skadelidte skal sørge for at gerningsmanden pålægges erstatningsansvar - grundet at erstatningsansvarets væsentligste funktion er at genoprette en økonomisk skade hos den skadelidte.	Alle kan indbringe sager, men de skal først indbringes til politi og anklagemyndigheden, som dermed sigter og tiltaler gerningsmanden.

Sanktion: Benævnes i RL § 44, stk. 1.	Sanktion: Beror på retspraksis samt hvor stort det økonomiske tab er.	Straf: Fængselsstraf.
Pålæggelsen af en disciplinær sanktion beror på culpabedømmelsen samt om hvorvidt god skik er tilsidesat.	Pålæggelsen af en erstatningsretlig sanktion beror på at der er handlet culpøst.	
	Der skal være lidt et økonomisk tab, for at der kan være tale om erstatningsansvar.	

Tabel 1: Forskellen mellem disciplinær- erstatnings- og strafansvar.²

1.5. Metode og struktur

I afhandlingen vil der blive gjort brug af den juridiske metode, som inddeles i henholdsvis den retsdogmatiske og retspolitiske analyse. Formålet med den retsdogmatiske analyse er at udfinde den gældende ret for det opstillede problem i problemstillingen, hvorimod formålet med den retspolitiske analyse er at anbefale hvordan retten bør være på et givet område.³ Eftersom at formålet med afhandlingen er at udfinde den gældende ret for hvad revisors erstatningsretlige ansvar er i forbindelse med besvigelser, benyttes den retsdogmatiske analyse til og med kapitel 4.

Når en retsdogmatisk analyse udarbejdes, vil der analyseres på hvordan domstolene vurderer et givet juridisk problem. Dette gøres ved, at den retsdogmatiske metode følges gennem analysen, for at finde frem til et gyldigt svar på det juridiske problem, der er genstandsfeltet for undersøgelsesområdet.⁴ Ved udarbejdelsen af den retsdogmatiske metode, benyttes følgende rækkefølge: Retskilder, retspraksis, retssædvaner og almindelige retsgrundsætninger.⁵ Med retskilder menes der kilder der har hjemmel i en lov, som dermed er bindende.⁶ Retssædvaner

² Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013): *Revisoransvar*, s. 288-289.

³ Denta, Sarah M. & Tvarnø, Christina D. (2015): *Få styr på metoden – introduktion til juridisk metode og samfundsvidenskabelig projektmetode*, s. 195

⁴ Denta, Sarah M. & Tvarnø, Christina D. (2015), s. 49.

⁵ Denta, Sarah M. & Tvarnø, Christina D. (2015), s. 50.

⁶ Denta, Sarah M. & Tvarnø, Christina D. (2015), s. 36.

defineres derimod som værende tidligere afsagte domme indenfor området.⁷ En retssædvane betegnes som værende en bindende retsregel, som dommere og borgere er forpligtede til at følge, som ikke kan stride mod betydningsfulde retsprincipper og dermed ikke stride mod lovgivningen.⁸ Retsgrundsætninger betegnes som værende uskrevne regler, som eksempelvis kan være forekommet af retspraksis eller at retskyndige har taget udgangspunkt i nogle domme.⁹

Den gældende ret inden for problemformuleringen berøres gennem følgende relevante retskilder:

1) Bekendtgørelse af lov om aktieselskaber (herefter kaldt bkg. af lov om aktieselskaber), 2) Selskabsloven (herefter SEL), 3) Årsregnskabsloven (herefter ÅRL), 4) Revisionsvejledninger nr. 1 (herefter RV), 5) RV nr. 7, 6) RV nr. 21, 7) Retsplejeloven (herefter RPL), 8) ISA 700, 9) ISA 705, 10) ISA 540, 11) ISA 520, 12) ISA 330, 13) ISA 315, 14) ISA 240, 15) Bekendtgørelse om godkendte revisorers garantistillelse og ansvarsforsikring (herefter Bkg. om godkendte revisorers garantistillelse og ansvarsforsikring), 16) Bogføringsloven (herefter BFL), 17) Revisorloven (herefter RL) og den vigtigste retskilde i forbindelse med erstatningssager; 18) retspraksis.

De relevante retskilder i forbindelse med afhandlingen vil dermed både være fra ældre og nyere tid. Dette skyldes, at revisorerne for MCT reviderede MCT i 90'erne, hvor der blev gjort brug af Revisionsvejledninger, hvorimod revisorerne for OW-bunker blandt reviderede OW-bunker i 2013, hvor de internationale standarder såsom ISA 240 blev benyttet.

Retspraksis kendetegnes ved at domstolene tidligere har vurderet sager, der danner fundamentet for fremtidig vurdering af retskilder i praksis.¹⁰ Retspraksis vurderes dermed som værende den vigtigste retskilde i forbindelse med erstatningssager, grundet at domstolen benytter disse som fundament for hvorvidt der skal idømmes erstatning. Det er dog ikke alle sager der kan blive brugt til vurderingen heraf, på trods af at de omhandler samme problemstilling. Dette kan eksempelvis skyldes at sagerne ikke er konkrete nok til at kunne blive brugt i retspraksis. De sager der dermed kan blive brugt i retspraksis, vil typisk berøre ét af følgende tre områder:

“1) Dommen siger noget nyt om problemstillingen, som eksempelvis kan være banebrydende da denne kan ændre måden hvorpå fremtidige sager bliver bedømt,

⁷ Denta, Sarah M. & Tvarnø, Christina D. (2015), s. 50.

⁸ Munk-Hansen, Carsten (2017): *Den juridiske løsning - introduktion til metode*, s. 66.

⁹ Munk-Hansen, Carsten (2017), s. 73.

¹⁰ Nicolaisen, Nis (2008): *Introduktion til juridisk metode*, s. 67

- 2) at dommen udfylder et hul, eksempelvis hvis der tidligere har været for mange huller i forbindelse med en bestemt problemstilling, hvilket har medført en uenighed i forhold til bedømmelse samt udfaldet af sager af lignende karakter eller*
- 3) at dommen bekræfter opfattelsen i en række domme, som måske har været omdiskuteret.”¹¹*

Udover dette, vil der også udarbejdes en analyse baseret på sammenhængen mellem retskilder, juridiske hændelser, regler og resultat, hvor følgende punkter vil indgå for at opnå retsfølgen, som er resultatet: Faktum, retsfaktum og jus. Faktum er de faktiske forhold og hændelser der har fundet sted, som ikke har juridisk betydning for den juridiske problemstilling. I afhandlingen vil dette dermed være begivenhederne i MCT-sagen som ikke havde en juridisk betydning, såsom den daglige lovlige drift. Retsfaktum er de forhold og hændelser der har fundet sted, som har juridisk betydning for den juridiske problemstilling. I afhandlingen vil dette omfatte de besvigelser der blev foretaget i MCT-sagen, eftersom dette har en juridisk betydning for revisorernes erstatningsansvar. Slutteligt er jus de relevante retskilder der har betydning for retsfaktum, og som kan benyttes i forbindelse med en juridisk problemstilling. I afhandlingen vil de relevante retskilder dermed være retskilderne der var gældende i forbindelse med revisionen af MCT, såsom Revisionsvejledningerne. Når de rette juridiske retskilder kombineres med det rette retsfaktum opnås resultatet som defineres som retsfølgen.¹²

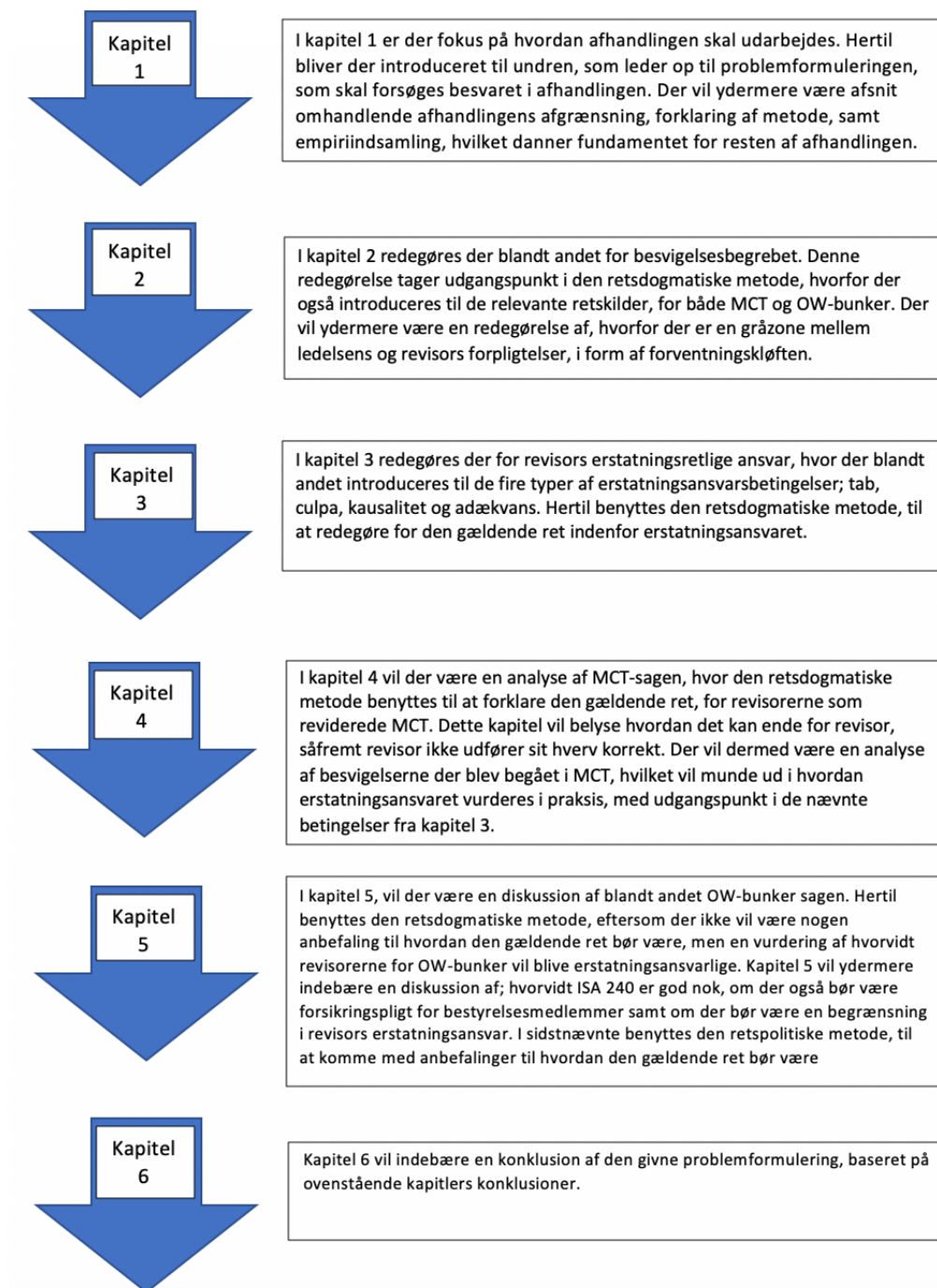
Den retspolitiske analyse vil derimod blive benyttet fra afsnit 5.2 til 5.3.2. Dette gøres, da afsnittene vil benyttes til at komme med anbefalinger til; hvorvidt de internationale standarder er gode nok eller om de bør præciseres, hvorvidt revisorernes forsikringspligt og bestyrelsesmedlemmernes forsikringsvalgfrihed påvirker udfaldet af hvem idømmes erstatningsansvar samt om revisor bør have et begrænset erstatningsansvar.

¹¹ Hansen, L. Lone og Werlauff, Erik (2016): *Den juridiske metode – en introduktion*, s. 155,

¹² Denta, Sarah M. & Tvarnø, Christina D. (2015), s. 51-52

1.5.1. Opbygning af kandidatafhandlingen

Ovenstående problemformulering, afgrænsning samt forklaring af metoden, skaber fundamentet for hvordan kandidatafhandlingen skal opbygges. Denne opbygning illustreres i nedenstående figur 1, hvor der ydermere er en afklaring af hvad de enkelte kapitler indebærer, som tilsammen skal munde ud i en vurdering af revisors erstatningsansvar i forbindelse med besvigelser:

Figur 1: Kandidatafhandlingens opbygning.

1.6. Empiriindsamling og kildekritik

I forbindelse med kandidatafhandlingen, vil der udelukkende blive benyttet sekundær empiri, som er offentlig tilgængelige informationskilder udarbejdet af andre, såsom fagfolk. Der vil derfor ikke blive benyttet primær empiri, såsom egne interviews eller spørgeskemaundersøgelser i virksomheder, men i stedet vil der udelukkende blive gjort brug af sekundær empiri i form af Memory Card Technology samt OW-bunker sagerne, besvigelsesundersøgelser, retskilder samt anden relevant empiri. Retskilderne som anvendes, vil primært være de dagældende regnskabsstandarter samt de gældende internationale regnskabsstandarter, der udarbejdes af IAASB, som blandt andet berører følgende områder: Revision, kvalitetskontrol og review.¹³

Afhandlingen har ydermere taget udgangspunkt i fagbøger skrevet af fagfolk, samt diverse artikler fra eksempelvis Finans og Børsen, som er skrevet på baggrund af offentlig viden. Grundet dette menes det, at disse er pålidelige. Der kan dog være en risiko for subjektive holdninger, hvorfor der er blevet brugt flere fagbøger til at understøtte viden om et givet område.

Besvigelsesundersøgelserne der er blevet udarbejdet af henholdsvis ACFE og PwC, er ydermere blevet benyttet til at understøtte argumenterne der fremlægges i afhandlingen. Kritikken af undersøgelserne beror på, at virksomhederne selv skal indberette besvigelsessagerne, der er foregået i deres virksomheder, til ACFE eller PwC. Dette kan være problematisk, eftersom nogle virksomheder ikke indberetter alle besvigelser der er begået i virksomheden, da virksomhedernes ry kan tage skade af dette. Grundet dette tyer nogle virksomheder til at løse sagerne internt, ved eksempelvis firing af medarbejderen/lederen der har begået besvigelserne, og derved undgå at skulle indberette besvigelserne. På trods af risikoen for at de indberettede tal som besvigelsesundersøgelserne beror på, ikke repræsenterer det fulde billede, vurderes det som værende fordelagtigt at benytte undersøgelserne, da de vurderes til at repræsentere det retvisende billede af besvigelsesernes forekomst.

¹³ IAASB (2020): *About IAASB*.

Kapitel 2. Redegørelse for besvigelser

Dette kapitel har til formål at redegøre for besvigelserne, for at kunne finde frem til hvordan dette kan påvirke revisors erstatningsansvar. Hertil vil der være en redegørelse af hvilke forpligtelser ledelsen såvel som revisor har i forbindelse med besvigelser. Der vil ydermere være en redegørelse af de relevante retskilder der benyttes i forbindelse med besvigelserne, for at uddybe revisors forpligtelse. Dernæst vil der være en redegørelse af selve besvigelserbegrebet og dermed hvad dette indebærer, for til sidst at munde ud i en afklaring af hvilke forventninger offentligheden har til revisor samt hvad revisors rolle er i virksomheden.

2.1. Ansvarsfordeling i forbindelse med besvigelser

For at kunne forstå hvad revisor er erstatningsansvarlig overfor, er det nødvendigt at kunne skelne mellem revisor og ledelsens forpligtelser i forbindelse med opdagelsen samt forebyggelsen af besvigelser. Dette skyldes, at offentligheden ikke har nok kendskab til revisor såvel som ledelsens forpligtelser, hvorfor revisor ofte anses som hovedansvarlig for et misvisende regnskab. Grundet dette vil afsnittet indebære en redegørelse af hvad ledelsens såvel som revisors ansvar er i forbindelse med besvigelser, med henblik på forhenværende samt gældende retskilder.

2.1.1. Ledelsens forpligtelser

Lovgivningen der gjorde sig gældende da ledelsen skulle udføre sit hverv for MCT, var Bekendtgørelsen af lov om aktieselskaber (herefter Bkg. af lov om aktieselskaber) fra 1996 samt 1999. Grundet dette vil ledelsens forpligtelser i forbindelse med besvigelser redegøres på baggrund af lovgivningens to udgaver. Begge udgaver foreskriver blandt andet i Bkg. af lov om aktieselskabers (1996) (1999) § 6 b, stk. 3, at ledelsen skal give revisorerne de rette informationer samt muligheden for at foretage revisionshandling, hvilket også foreskrives i ÅRLs (1996) § 61 h, stk. 2. Revisionshandlingerne kan eksempelvis være at udføre stikprøvetest af varelagre. Ifølge Bkg. af lov om aktieselskabers (1996) (1999) § 54, stk. 3, er bestyrelsen blandt andet forpligtet til at sikre sig at kontrollen af bogføringen samt selskabets formue. Hertil er det direktionens forpligtelse at selskabets bogføring er lovlig udarbejdet. Det foreskrives ydermere, at såfremt der er tale om et børsnoteret selskab, skal der udarbejdes en forretningsorden. Dette medfører blandt andet at bestyrelsen skal vurdere hvorvidt selskabets drift er tilfredsstillende, hvilket eksempelvis gøres ved

at etablere de rette kontroller, så risikoen for at væsentlige fejlinformationer kan forekomme i regnskabet, mindskes, jf. Bkg. af lov om aktieselskabers (1996) (1999) § 56, stk. 5, nr. 5.

Sidstnævnte paragraf tyder på, at det blandt andet er bestyrelsens forpligtelse at opdage og forebygge at besvigelser forekommer i selskabets regnskab, eftersom ledelsen har til ansvar at udarbejde årsregnskabet i overensstemmelse med lovgivningen heraf, jf. ÅRLs (1996) § 2, stk. 1. Foregående foreskrives ydermere i SEL § 115, hvor bestyrelsens forpligtelse blandt andet er at vurdere hvorvidt bogføringen og regnskabsaflæggelsen er forsvarligt udarbejdet samt at sikre at de interne kontroller er etablerede.

Ud fra ovenstående gør det sig dermed gældende, at ledelsen i både MCT og OW-bunker har haft til opgave at forebygge samt opdage besvigelser der kan forekomme i regnskabet, for at sørge for at regnskabet udviser et retvisende billede ved etableringen af de rette interne kontroller der kan forebygge risikoen for dette.

2.1.2. Revisors forpligtelser

Revisor kan stadig ifalde erstatningsansvar, på trods af at ledelsen har til opgave at forebygge og opdage væsentlig fejlinformation i regnskabet, grundet at det er revisors pligt at kontrollere at virksomhedens regnskab med en høj grad af sikkerhed, er foruden væsentlige fejlinformationer, såsom besvigelser og fejl, jf. ISA 240, afsnit 5. Revisor har dermed til opgave at kontrollere hvorvidt ledelsen har opdaget og forebygget besvigelser, samt risikoen for at disse forekommer. Revisor kan dog ikke forsikre regnskabslæser, at der ikke forekommer væsentlige fejlinformationer i regnskabet. Dette skyldes, at besvigere er i stand til at skjule de begåede besvigelser så godt, at selv revisor ikke er i stand til at identificere besvigelsen i regnskabet. Dette gør sig eksempelvis gældende, i tilfælde af de begåede besvigelser kombineres med sammensværgelser. I sådanne tilfælde kan revisor i løbet af indsamlingen af revisionsbeviser, blive overbevist om at der ingen besvigelser forekommer i regnskabet, jf. ISA 240, afsnit 6.

På baggrund af at det er ledelsens forpligtelse at etablere de rette interne kontroller, og derved kan påvirke de interne kontroller, forøges risikoen yderligere for at væsentlig fejlinformation ikke opdages, i tilfælde hvor besvigeren er en del af ledelsen, jf. ISA 240, afsnit 7. Dette kan dermed resultere i, at revisorer vurderer at regnskabet er retvisende, og dermed ikke tager forbehold, i tilfælde hvor der skulle have været taget forbehold. Resultatet af dette er dermed, at revisor kan blive erstatningsansvarlig, trods overbevisning om at der er indsamlet tilstrækkeligt og relevant revisionsbevis til dækningen af besvigelseernes forekomst i regnskabet.

2.2. Regulering for besvigelser

Reguleringen for besvigelser har været under væsentlig udvikling de seneste 100 år. Dog vil der i denne afhandling kun tages udgangspunkt i de relevante revisionsvejledninger som revisorerne for MCT har gjort brug af, samt de relevante regnskabsstandarder revisorerne for OW-bunker har benyttet. Der vil dog være en redegørelse af 'god revisorskik', eftersom dette er vigtigt i forbindelse med revisors erstatningsansvar.

2.2.1. God revisorskik

Begrebet 'god revisorskik' stammer oprindeligt fra en lovændring af "lov om statsautoriserede revisorer" fra 1984. Denne blev dog indsnævret i én lovændring i 2003 og ydermere i lovændringen fra 2008. Bestemmelsen for 'god revisorskik' endte med at blive foreskrevet i RL § 16, stk. 1, og er det essentielle i forbindelse med om revisor kan ifalde erstatningsansvar. Begrebet blev først fyldestgjort i forbindelse med RL's ikrafttræden, men selve fortolkningen af begrebet stammer fra Revisionsvejledningerne, Revisionsstandarderne samt de internationale regnskabsstandarder.¹⁴

God revisorskik er fundamentet i revisors hverv, i forbindelse med revisionen af et regnskab. Dette gør sig gældende, da 'god revisorskik' er de retningslinjer en bonus pater revisor skal følge, baseret på hvervets egen opfattelse af hvad en god revisors forpligtelser er i forbindelse med revideringen af et regnskab.¹⁵ Udtrykket 'god revisorskik' redegøres for i RL § 16, stk. 1, hvilke indebærer følgende principper som revisor skal følge:

*"Revisor skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik, herunder udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader. God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise professionel skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne."*¹⁶

RL § 16, stk. 1 foreskriver blandt andet, at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant når denne afgiver erklæringer med sikkerhed i forbindelse med revisionspåtegningen. At revisor er

¹⁴ FSR (2014): *God revisorskik - Vejledninger og standarder om revisors opgaver 1978 til 20xx*

¹⁵ Füchsel, Kim, Gath, Peter, m.fl., (2017): *Revisor – regulering og rapportering*, s. 32.

¹⁶ Revisorlovens § 16, stk. 1, 1-3. pkt.

offentlighedens tillidsrepræsentant betyder, at revisor ikke blot er erstatningsansvarlig i forhold til klienten denne udfører arbejdet for, men også over for regnskabsbrugerne. Regnskabsbrugerne er de personer der benytter regnskabet, eksempelvis långivere og investorer.¹⁷ At revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant, er dermed et udtryk for, at revisor er uafhængig, hvorfor offentligheden forventer at revisor udfører sine opgaver med offentlighedens interesse in mente og ikke klientens. Grundet dette sætter offentligheden sin lid til, at revisorerne har udført sine opgaver i overensstemmelse med god revisorskik, og dermed forventer at regnskabet udviser et retvisende billede, som offentligheden kan sætte lid til. At regnskabet skal udvise et retvisende billede foreskrives i ÅRL § 11, stk. 1, som følgende:

*“Årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab skal give et retvisende billede af virksomhedens og koncernens aktiver og passiver, finansielle stilling samt resultatet. Ledelsesberetningen skal indeholde en retvisende redegørelse for de forhold, som beretningen omhandler.”*¹⁸

Med dette menes der dermed, at revisor gennem sin pligt som offentlighedens tillidsrepræsentant, skal sørge for at ovenstående gør sig gældende, ved udøvelsen af god revisorskik. Dette skyldes, at på trods af at det er ledelsen der skal udarbejde årsregnskabet, er det stadig revisors pligt at sørge for at dette giver et retvisende billede.

I forbindelse med at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant, at revisor skal udvise *“nøjagtigheden og hurtigheden som opgavens beskaffenhed tillader”*.¹⁹ Med dette menes der, at revisor eksempelvis kan finde det relevant at indhente tilstrækkeligt og relevant revisionsbevis for flere revisionsmål, frem for at indhente revisionsbeviser for ét revisionsmål ad gangen.²⁰ Med revisionsbevis menes der al information revisor anvender til at opnå sin konklusion, der danner grundlag for revisionspåtegningen.

Dernæst nævnes der en række etiske principper som skal opfyldes; integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu, som er formuleret af International Federation of Accountants (IFAC).²¹ Udover disse fem etiske principper, foreskriver RL § 16, stk. 1, at revisorer også skal udvise professionel skepsis, hvorfor denne også vil blive

¹⁷ Füchsel, Kim, Gath, Peter, m.fl., (2017), s. 44.

¹⁸ Årsregnskabslovens § 11, stk. 1, 1-2. pkt.

¹⁹ Revisorlovens § 16, stk. 1, 2. pkt.

²⁰ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 543+544.

²¹ Bøg, Kjeld C., Kiertzner, Lars (2007): *Professionsetik for revisorer*, s. 20-21.

redegjort for. Principperne anses som værende retningslinjer som revisorer skal følge i forbindelse med revisionen af regnskabet.

At revisor skal udvise *professional skepticism* i forbindelse med sin revision betyder, at revisor skal være opmærksom på risikoen for, at regnskabet er misvisende grundet væsentlig fejlinformation. Med dette menes der, eksempelvis at revisor skal være opmærksom på, at eftersom ledelsen styrer de interne kontroller, er der en risiko for at de tilsidesætter disse for at kunne begå besvigelser, jf. ISA 240, afsnit 12. Grundet dette skal revisor dermed være skeptisk i forbindelse med sin revision, og dermed ikke stole blindt på at ledelsen har overholdt sine forpligtelser, hvorfor revisor skal foretage revisionshandlinger for at identificere tilfælde hvor ledelsen har overholdt sine forpligtelser.

Med *integritet* menes der, at revisor skal være ærlige i alle sine forbindelser og må ikke tilbageholde information på baggrund af en agenda.^{22 23}

At revisor skal udvise *objektivitet*, er ensbetydende med at revisor er uafhængig. Dette skyldes, at revisor ikke må være påvirket af bias.^{24 25} Et eksempel på dette er, at revisor ikke må være forudindtaget når denne skal udføre revision af en industrivirksomhed, eftersom revisor ikke må udvise negative, private følelser omkring sin klients virksomhed, som i dette tilfælde er at virksomheden forurener luften og dermed skader miljøet. Objektivitet læner sig op ad revisors uafhængighed, som foreskrives i RL § 24, stk. 1-7, Bekendtgørelse om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed (herefter kaldt Bkg. om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed) samt RV nr. 1, afsnit 3.1. I forbindelse med sidstnævnte bestemmelse, blev der foreskrevet at revisor skal være opmærksom på sin uafhængighed forud for accept af opgaven. Uafhængighedsbestemmelsen blev dog først defineret yderligere i RL § 24, hvor der lovmæssigt blev indført hvilke tilfælde revisor skal være uafhængig samt hvilke tilfælde revisor ikke er uafhængig, jf. RL § 24, stk. 1-2, samt hvad revisor skal gøre såfremt der forekommer en trussel mod revisors eller revisionsvirksomhedens uafhængighed, jf. RL § 24, stk. 3. Hertil gjorde det sig gældende, at revisors uafhængighed påvirkes negativt i tilfælde hvor der:

²² Bøg, Kjeld C., Kiertzner, Lars (2007), s. 21

²³ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 539.

²⁴ Bøg, Kjeld C., Kiertzner, Lars (2007), s. 21

²⁵ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 539.

“er en direkte eller indirekte økonomisk interesse eller et forretnings-, ansættelsesmæssigt eller andet forhold, herunder levering af ydelser, der ikke er omfattet af § 1, stk. 2, mellem revisor og den virksomhed, en opgave vedrører, som for en velinformeret tredjemand kan vække tvivl om revisors uafhængighed.”²⁶

Slutteligt foreskriver RL § 24, stk. 3, tilfælde hvor der er en trussel mod revisors uafhængighed, hvilket uddybes yderligere i Bkg. om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed. Truslerne mod revisors uafhængighed anses som værende; selvrevision, egeninteresse, partiskhed, nære personlige, herunder familiære, relationer eller intimidering, hvis forekomst revisor skal forsøge at formindske. Disse trusler bliver redegjort yderligere i Bkg. om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængigheds § 1, stk. 1, hvor der eksempelvis ved intimidering menes, at truslen mod revisors objektivitet og dermed uafhængighed forekommer, grundet en kunde er intimiderende når denne eksempelvis er indflydelsesrig.

At revisor skal udvise *fortrolighed* betyder, at revisor skal være opmærksom på sin tavshedspligt. At revisor har tavshedspligt betyder, at revisor ikke må videregive informationer til tredjemand, denne har tilegnet sig gennem sine de udførte revisionshandlinger, uden tilladelse fra klienten. Revisor er bundet af tavshedspligten som foreskrives i Straffelovens § 152-152 e, som eksempelvis foreskriver at revisor kan pålægges en bøde eller fængselsstraf, såfremt denne ikke overholder tavshedspligten. Hertil foreskrives der dog i RPL § 169, stk. 1, at såfremt eksempelvis revisor skal afgive vidneforklaring, skal denne indhente samtykke fra virksomheden for at kunne bryde tavshedspligten. Hertil foreskrives ydermere, at hvis et sådant samtykke nægtes, skal virksomheden afgive vidneforklaring for denne begrundelse, men såfremt domstolen ikke vurderer denne forklaring, er tilstrækkelig, kan domstolen afgøre at revisor skal afgive vidneforklaring og dermed trodse sin tavshedspligt, jf. RPL § 169, stk. 2.

At revisor har tavshedspligt, er ydermere en nødvendighed, grundet at revisor gennem sin revision har behov for at indhente revisionsbeviser, hvilket kræver at revisor modtager virksomhedens interne dokumenter. Grundet dette er det vigtigt for revisor at virksomhedens ledelse har tillid til denne, eftersom tilbageholdelse af vigtig information vil medføre at revisor har manglende

²⁶ Revisorlovens § 24, stk. 2, 1. pkt.

revisionsbeviser, hvorfor revisor ikke vil have tilstrækkelige beviser for at regnskabet ikke indeholder væsentlige fejlinformationer.^{27 28 29}

At revisor skal udvise *professionel adfærd*, betyder blandt andet, at revisor skal overholde relevant lovgivning samt relevante standarder. Udover at revisor skal være professionel overfor klienten, kræves dette princip at revisor skal være påpasselig med hvad denne udtaler sig om, da denne ikke må udtale sig om forhold som kan påvirke både dennes egen samt andre revisorers omdømme negativt. Såfremt revisor gør dette, kan det nemlig medføre at offentlighedens tillid til revisoren og dens opgaver påvirkes, hvilket kan medføre at offentligheden ydermere ikke stoler på at revisoren opfylder resten af principperne fra RL § 16, stk. 1.^{30 31}

Sluttelidt medfører *professionel kompetence og fornøden omhu* at revisorer skal have de rette faglige kompetencer til at kunne udføre en given opgave. Revisor må dermed ikke påtage sig opgaver, som denne ikke har den fornødne faglige kompetence til at løse.³² Revisor er ydermere forpligtet til at vedligeholde sin faglige viden og færdigheder, for at sikre sig at denne fortsat kan levere en professionel ydelse. Revisor skal dermed holde sig opdateret i forbindelse med nye retskilder, for at sikre sig at denne er ajourført for at kunne udføre sit arbejde på korrekt vis.^{33 34}

Sammenhængen mellem god revisorskik og at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant, er dermed, at såfremt revisor opfylder bestemmelsen for god revisorskik, vil revisor også overholde sit ansvar som offentlighedens tillidsrepræsentant. Denne sammenhæng er blevet udviklet de seneste 30 år, hvilket vil blive redegjort for i afsnit 2.2.2 til 2.2.5.

²⁷ FSR (2007): *Etik og troværdighed*, s. 9.

²⁸ Bøg, Kjeld C., Kiertzner, Lars (2007), s. 23.

²⁹ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 539.

³⁰ FSR (2007), s. 10.

³¹ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 539.

³² FSR (2007), s. 8

³³ Bøg, Kjeld C., Kiertzner, Lars (2007), s. 22.

³⁴ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 540.

2.2.2. Revisionsvejledning 1

Den første revisionsvejledning der blev udarbejdet i Danmark, indebar redskaber til hvordan revisor skal forholde sig til både tilsigtede og utilsigtede fejlinformationer. Hertil gjorde det sig gældende, at de tilsigtede fejlinformationer blev defineret som værende besvigelser, som var bestående af regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver, hvor førstnævnte vil blive forklaret yderligere i afsnit 2.2.5.1. RV nr. 1 trådte i kraft i april 1978 og blev kaldt “Grundlæggende principper for revision af årsregnskaber i aktieselskaber og anpartsselskaber”. Den seneste RV nr. 1 blev kaldt “Vejledning om grundlæggende principper for revision af regnskaber” og var revisionsvejledningen som revisorerne for MCT benyttede i forbindelse med de misvisende årsregnskaber anno 1997/1998 samt 1998/1999.

Denne vejledning havde til formål at redegøre for de grundlæggende principper for revision af årsregnskaber i aktieselskaber og anpartsselskaber, hvor der i sidste udgave blev introduceret til risikobaseret revision, som blandt andet indebar besvigelser samt hvordan revisorerne skulle håndtere de begåede besvigelser. Det gjorde det sig blandt andet gældende, at revisors formål var at basere revisionen med henblik på at kunne tage stilling til om regnskabet indeholder væsentlige fejl og mangler, hvor der ydermere skulle skelnes mellem tilsigtede og utilsigtede fejl og mangler, jf. RV nr. 1 (1993) afsnit 2.7. Hertil skulle revisor gennem indsamlingen af tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, blandt andet udføre en substansrevision som blev opdelt i henholdsvis regnskabsanalytisk revision og detailrevision, jf. RV nr. 1, afsnit 7.9. I forbindelse med den regnskabsanalytiske revision, skulle revisor foretage beregninger med henblik på at sandsynliggøre regnskabsposter. Såfremt der var væsentlige afvigelser i forhold til regnskabsposterne, skulle disse analyseres og forklares gennem blandt andet en detailrevision, jf. RV nr. 1, afsnit 7.10. I forbindelse med detailrevision skulle revisor indhente dokumentation som bekræfter eller underbygger hvorvidt regnskabsposterne er tilfredsstillende. Dette skulle revisorer gøre ved eksempelvis at benytte sig af metoder såsom fysisk kontrol, efterregning og stikprøvevis kontrol af bilag, jf. RV nr. 1, afsnit 7.11.

Kapitel 2 i RV nr. 1 indebar en afgrænsning af revisor og ledelsens opgaver og forpligtelser. Som beskrevet i afhandlingens afsnit 2.1. gjorde det sig gældende, at ledelsen havde til ansvar at forebygge og opdage tilsigtede og utilsigtede fejl og mangler, hvilket de gjorde ved indførslen og brugen af et tilstrækkeligt internt kontrolsystem, jf. RV nr. 1 (1993) afsnit 2.2, stk. 2. Modsat havde revisorerne til formål at kontrollere hvorvidt det udarbejdede regnskab udviser et retvisende billede og dermed ikke indebærer tilsigtede fejl og mangler, jf. RV nr. 1 (1993) afsnit 2.6. Såfremt revisor

fandt de interne kontrolsystemer som værende utilstrækkelige, skulle denne rapportere det til ledelsen, jf. RV nr. 1 (1993) afsnit 2.5.

RV nr. 1 var dermed den første revisionsvejledning der blev udarbejdet af og for revisorer, så disse kunne opnå et forbedret kendskab til hvilke forpligtelser de havde i forbindelse med revisionen af årsregnskaber samt hvilke forpligtelser de havde i forbindelse med udarbejdelsen af revisionspåtegningen.

De efterfølgende år blev revisionsvejledningen opdelt i forskellige revisionsvejledninger, hvor der blandt andet blev udarbejdet en RV nr. 7 i 1988 og igen en nyere version i 1996 vedrørende revisors forpligtelser i forbindelse med revisionspåtegningen. Der blev ydermere udarbejdet en RV nr. 21, som var den dagældende regulering revisorerne for MCT benyttede sig af i regnskabsåret 1999/2000, som var den ene årsrapport der var fejlbehæftet, hvorfor denne vil blive redegjort for nedenfor.

2.2.3. Retskilderne for revisionspåtegning

Eftersom revisorerne for OW-bunker og MCT afgav blank påtegning i stedet for at tage forbehold, skal både de dagældende retskilder i forhold til revisionspåtegning; RV nr. 7 og nugældende retskilder; ISA 700, ISA 705 og RL redegøres for. Eftersom retskilden har været under udvikling siden den dagældende retskilde, gjorde sig gældende, vil dette afsnit blive opdelt i dagældende og nugældende retskilder.

2.2.3.1. *Revisionsvejledning nr. 7*

Revisorerne for MCT benyttede sig af RV nr. 7 fra 1996 i forbindelse med udarbejdelsen af revisionspåtegningen i regnskabsårene 1997/1998, 1998/1999 samt 1999/2000.

Formålet hertil var, at revisor gennem sin revisionspåtegning skulle forøge årsregnskabets troværdighed over for offentligheden, grundet sin rolle som offentlig tillidsrepræsentant, under både udøvelsen af revisionen samt i forbindelse med afgivelsen af revisionspåtegningerne, jf. RV nr. 7, afsnit 1.1-1.2. Formålet med revisionen er ydermere, at revisor skal benytte sine revisionshandlinger til at udarbejde konklusionen af det reviderede regnskab, jf. RV nr. 7, afsnit 1.5. Når revisor afgiver sin konklusion gennem revisionspåtegningen, kan dette enten gøres ved at lave en revisionspåtegning med eller uden forbehold. En revisionspåtegning uden forbehold medfører, at

revisor har konkluderet at regnskabet udviser et retvisende billede samt at regnskabet er aflagt i overensstemmelse med den gældende lovgivning, jf. RV nr. 7, afsnit 2.2. Dette kan eksempelvis også forekomme, når revisor forudsætter at regnskabet er retvisende på grundlag af bogføringen, jf. RV nr. 7, afsnit 4.1.

Med forbehold menes der, at revisor eksempelvis konkluderer at der på baggrund af revideringen, er områder hvor fejl og mangler er så væsentlige at regnskabet som helhed ikke giver et retvisende billede, jf. RV nr. 7, afsnit 5.1. En revisionspåtegning med forbehold, medfører derimod at revisor enten er uenig med ledelsen eller at revisor ikke har indsamlet tilstrækkelige og relevante revisionsbeviser for at kunne afgive en konklusion af regnskabet eller dele heraf, jf. RV nr. 7, afsnit 2.3 samt afsnit 5.2, nr. 2. At revisor er uenig med ledelsen medfører at revisor er af den overbevisning at ledelsen burde have udtrykt forhold anderledes end gjort, jf. RV nr. 7, afsnit 5.2, nr. 1. Slutteligt skal der være følgende fire led i revisionspåtegningen:

“1) Identifikation af regnskabet og omtale af, at det af ledelsen aflagte regnskab er revideret, 2) den udførte revision, 3) konklusion samt 4) datoen for revisionens afslutning samt revisors navn og underskrift.”³⁵

2.2.3.2. ISA 700, ISA 705 og revisorlov

De nugældende regler vedrørende forbehold, der blev benyttet til revideringen af OW-bunker, er de samme som de dagældende regler der blev benyttet til revideringen af MCT. Hertil benyttes ISA 700 såfremt revisor skal afgive konklusion uden forbehold, hvorimod ISA 705 benyttes i tilfælde hvor revisor skal afgive konklusion med forbehold. Eftersom revisorerne for OW-bunker burde have taget forbehold i regnskabsåret 2013, vil der kun tages udgangspunkt i de gældende regler for forbehold.

Forbeholdets betydning er ens i både ISA 705 samt RV nr. 7, dog bliver der gennem ISA 705, afsnit 2 introduceret til to nye typer af modificerede konklusioner: En afkræftende konklusion og en manglende konklusion. Revisor afgiver en afkræftende konklusion, i tilfælde hvor revisor konkluderer at fejlinformationer enkeltvis eller samlet er væsentlige og gennemgribende for regnskabet, jf. ISA 705, afsnit 8. Revisor afgiver en manglende konklusion, når denne ikke er i stand til at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, hvorfor revisor konkluderer at de eventuelle

³⁵Revisionsvejledning nr. 7, afsnit 3.1, 1-4. pkt.

uopdagede fejlinformationer kan være væsentlige og gennemgribende. Foregående skal ydermere afgives, i tilfælde hvor revisor på trods af opnåelsen af tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis er usikre om konklusionen heraf, jf. ISA 705, afsnit 9-10.

At forhold er væsentlige betyder, at forholdet har en så stor betydning, at såfremt dette ikke var til stede, så ville det have ændret regnskabet eller offentlighedens syn på regnskabet. At forhold er gennemgribende, anvendes til at beskrive indvirkningerne på regnskabet af fejlinformationer, der er uopdagede på grund af en manglende mulighed for at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, jf. ISA 705, afsnit 5, litra a. Med dette menes der dermed, at et forbehold er gennemgribende såfremt det påvirker en substantiel del af årsregnskabet. Om det påvirker en substantiel del af årsregnskabet, vurderes på følgende måde:

- “1) Regnskabsposten fylder over 50 % af regnskabet → gennemgribende*
- 2) Regnskabsposten fylder 20-50 % → argumenter for om det er gennemgribende eller ej*
- 3) Regnskabsposten fylder under 20 % → ikke gennemgribende”³⁶*

Et eksempel herpå er, at såfremt der skal tages forbehold i forbindelse med varelageret, vil denne regnskabspost ofte fylde over 50 % af regnskabet, hvorfor forholdet vil være væsentligt og gennemgribende.

Revisor skal dermed afgive en konklusion uden forbehold, også kaldet en blank påtegning, såfremt regnskabet udviser et retvisende billede. Modsat skal revisor afgive en afkræftende konklusion, såfremt regnskabet ikke udviser et retvisende billede. En konklusion med forbehold skal afgives, såfremt revisor konkluderer at regnskabet udviser et retvisende billede, bortset fra ét eller få forbehold. Slutteligt skal revisor afgive manglende konklusion, såfremt revisor på baggrund af manglende tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, ikke kan konkludere på om hvorvidt regnskabet udviser et retvisende billede.³⁷

³⁶ Seehausen, Jesper (2018): *Forelæsning 2 i Revision 1*, slide 66

³⁷FSR (2020a): *Hvad skriver revisor i årsregnskabet?*

2.2.4. Revisionsvejledning 21

FSR udstedte en nyere lovgivning gældende fra maj 1999 RV nr. 21 'Vejledning om besvigelser'. Modsat RV nr. 1, som havde til formål at opdage både tilsigtede og utilsigtede fejlinformationer, havde RV nr. 21 kun til formål at oplyse revisorerne om sine forpligtelser i forbindelse med tilsigtede fejlinformationer – besvigelser - begået i virksomheder.

Formålet med RV nr. 21 var at give revisorerne retningslinjer for hvordan de skulle tilrettelægge samt udføre revision med henblik på at tage stilling til om regnskabet indeholdte væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser, jf. RV nr. 21, afsnit 1.1.

Ligesom RV nr. 1, skelner RV nr. 21 mellem ledelsens og revisorerne forpligtelser i forbindelse med besvigelser. Her er der ingen forskel, eftersom ledelsen stadig har til ansvar for at etablere de korrekte interne kontroller, som blandt andet har til formål at forebygge og opdage besvigelser og revisorerne har til ansvar at sørge for at rapportere til ledelsen når denne har opdaget svagheder og mangler i de interne kontroller, jf. RV nr. 21, afsnit 2.1 og 4.1.

God revisionsskik blev dog uddybet yderligere i RV nr. 21, hvor der blev redegjort for, at dette indebar at:

”Revisor skal i henhold til god revisionsskik tilrettelægge og udføre revisionen med henblik på at opnå en begrundet overbevisning om at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation”³⁸

Med begrundet overbevisning menes der, at revisor gennem sine forpligtelser skal opnå høj grad af sikkerhed for at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation, jf. RV nr. 21, afsnit 2.4.

Gennem RV nr. 21 blev der dermed uddybet ydermere, hvad revisorerne har til opgave at sørge for i forbindelse med sin revision. Som tidligere nævnt, betyder dét at revisorerne skal opnå høj grad af sikkerhed, at revisorerne skal opnå 95 % sikkerhed for at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Dette gør revisor gennem sin planlægning, hvor revisor blandt andet benytter sin professionelle skepsis til at være opmærksom på risikofaktorer, der indikerer at besvigelser kan forekomme. Med professionel skepsis menes der, at revisor skal have in mente at ledelsen kan begå

³⁸ Revisionsvejledning nr. 21, afsnit 2.3, 1. pkt.

besvigelser ved at tilsidesætte de interne kontroller, hvorfor revisor skal indsamle revisionsbeviser for at regnskabet samt dokumenter m.m. er korrekte, jf. RV nr. 21, afsnit 3.1-3.2.

Eftersom revisor kun opnår høj grad af sikkerhed for at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation, vil der dermed være 5 % risiko for at det vil indeholde væsentlig fejlinformation. Dette kommer til udtryk gennem revisionsrisikoen der foreskriver følgende: *Sikkerhedsgraden* = $100 - \text{revisionsrisikoen}$ (5) = 95 %. Revisionsrisikomodellen er vigtig i forbindelse med udformningen af revisionshandling til den konkrete virksomhed eller koncern, eftersom revisor i forbindelse med sin planlægning skal vurdere hvilke risici der kan være involveret, så revisor kan sørge for at 95 % af de væsentlige fejlinformationer der kan forekomme, er afdækket.³⁹ Revisionsrisikoen bliver illustreret i figur 2, som indebærer: Iboende risiko, kontrolrisiko og opdagelsesrisiko.

$$\text{Revisionsrisiko (RR)} = \text{iboende risiko (IR)} \times \text{kontrolrisiko (KR)} \times \text{opdagelsesrisiko (OR)}$$

Figur 2: Revisionsrisikomodellen.⁴⁰

Den *iboende risiko* er risikoen for at der kan forekomme besvigelser i virksomheden, på baggrund af eksempelvis generel organisation og ledelse samt præstationsmålinger. I forbindelse med førstnævnte skal revisor identificere risikoen i den givne virksomhed denne reviderer, ud fra den operationelle struktur, virksomhedens ressourcer samt ledelsesforholdene der gør sig gældende i virksomheden. I forbindelse med præstationsmålinger, skal revisor identificere risikoen af de præstationsmålinger der benyttes i virksomheden, såsom bonusordninger, eftersom disse kan forøge presset til at begå besvigelser. for at væsentlig fejlinformation forekommer.⁴¹

Kontrolrisikoen er risikoen for at den interne kontrol ikke forhindrer at væsentlig fejlinformation forekommer i regnskabet. Dette er noget revisor til dels kan ændre på i forbindelse med udarbejdelsen af revisionshandlingerne, der benyttes til afdækningen af revisionsmål, men der kan dog stadig forekomme væsentlige fejlinformationer, eftersom der kun er tale om høj grad af

³⁹ Curia Rationum (2012): *Håndbog i finansiel revision og juridisk-kritisk revision*, s. 33.

⁴⁰ Curia Rationum (2012), s. 33.

⁴¹ Curia Rationum (2012), s. 35.

sikkerhed. En revisionshandling som revisor kan benytte sig af, er test af kontroller, for at finde frem til om de interne kontroller reelt set er eksisterende samt om de bliver benyttet korrekt. Test af kontroller kan ydermere benyttes til, at finde frem til om de interne kontroller bliver benyttet kontinuerligt, konsistent og effektivt.⁴²

Som tidligere nævnt, kan revisionshandlingerne opdeles i substanshandling og test af kontroller, som blandt andet bliver redegjort for i ISA 330. Her foreskrives der blandt andet, at substanshandlingerne skal udføres først, hvorefter test af kontroller kun skal udføres såfremt substanshandlingerne ikke kan give tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis på egen hånd, jf. ISA 330, afsnit 8 (a-b). Dette kan eksempelvis være tilfælde hvor der opdages unøjagtig eller ufuldstændig behandling af rutinemæssige og betydelige transaktioner, som eksempelvis virksomhedens indtægter og udbetalinger, jf. ISA 315, afsnit A149. Når revisorerne skal udføre revisionshandlingen 'test af kontroller', skal revisor vurdere hvilke kontroller som er passende til at forebygge eller opdage samt korrigere væsentlige fejlinformationer, jf. ISA 330, afsnit A20. Test af kontroller benyttes dermed til at teste, om de interne kontroller som er udarbejdet af ledelsen er tilstrækkelige til at forebygge at væsentlige fejlinformationer forekommer i årsregnskabet. Det kan dermed være relevant for revisor at udføre disse sammen med substanshandlingerne, i tilfælde hvor dokumentationen for transaktionerne ikke er tilfredsstillende, når virksomheden kun anvender IT i forbindelse med dokumentationen.

Substanshandlingen opdeles i to kategorier: Substansanalytiske handling og detailtest. En analytisk handling, er når finansielle oplysninger vurderes på baggrund af en analyse af, hvad der forventes af sammenhængen mellem finansielle og ikkefinansielle oplysninger, hvoraf revisor skal undersøge konstaterede udsving eller sammenhænge som ikke er konsistente med anden relevant information, jf. ISA 520, afsnit 4. Denne skal udføres ved udgangen af revisionen, da denne handling skal hjælpe revisor ved udformningen af den endelige konklusion om regnskabet er stemmer overens med revisors forståelse af virksomheden, jf. ISA 520, afsnit 6. Med en analytisk handling menes der dermed, at revisor skal sammenligne virksomhedens finansielle oplysninger med eksempelvis virksomhedens forventede resultater. Den substansanalytiske handling kan udføres i kombination med detailtesten, som er velegnet til at opdage fejlinformation på balanceposter og værdiansættelse og tilstedeværelse. En detailtest kan eksempelvis være tilfælde hvor revisor skal kontrollere at der er en fysisk tilstedeværelse af eksempelvis varelageret.⁴³

⁴² Curia Rationum (2012), s. 41-42.

⁴³ Karnov Group (2020): *Detailtest*

I forbindelse med kontrolrisikoen skal revisor ydermere have fokus på de interne kontroller, som kan være centrale i forbindelse med situationer, hvor ledelsen kan tilsidesætte interne kontroller for at begå besvigelsen. Revisor skal dermed konkludere på, hvorvidt det interne system er tilfredsstillende og kan dermed vurdere, at såfremt de interne kontroller ikke er tilstrækkelige udformede eller tilfredsstillende, så kan revisor ikke basere sin revision på dem og er dermed nødsaget til at tage forbehold for dette i revisionspåtegningen.⁴⁴

Slutteligt omfatter *opdagelsesrisikoen*, risikoen for at væsentlige fejlinformationer ikke opdages i forbindelse med revisionen af den givne virksomhed, hvorfor dette punkt udelukkende kun kan påvirkes af revisoren. Dette kan forekomme, i tilfælde hvor revisor ikke opdager væsentlig fejlinformation i regnskabet, som burde have været identificeret af virksomhedens interne kontrolsystemer.⁴⁵

2.2.5. ISA 240 (ajourført)

Revisionsvejledningerne blev erstattet af revisionsstandarden fra år 2002 til 2008. Disse standarder var dog en dansk fortolkning af de internationale standarder, såsom ISA 240, hvorfor revisionsstandardernes formål var det samme som de internationale standarder. Afhandlingen vil derfor kun fokusere på de internationale standarder som gjorde sig gældende i Danmark fra år 2009.⁴⁶

Ifølge ISA 240, afsnit 11 defineres besvigelser, som værende

“en bevidst handling udført af én eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning for at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel.”⁴⁷

Med dette menes der dermed, at en besvigelse bliver begået af en besviger, som bevidst begår økonomisk kriminalitet i form af regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver. Som nævnt i afsnit 1.4.3, vil der dog kun være fokus på regnskabsmanipulation, da det er dette MCT samt OW-bunker sagerne omhandler. Denne besvigelserform medfører væsentlig fejlinformation i regnskabet,

⁴⁴ Curia Rationum (2012), s. 42-43.

⁴⁵ Curia Rationum (2012), s. 43.

⁴⁶ Füchsel, Kim, Gath, Peter, m.fl., (2017), s. 31

⁴⁷ ISA 240, afsnit 11 (a)

hvorfor regnskabet ikke bliver retvisende. Grundet dens omfang, begås besvigelserformen regnskabsmanipulation ofte af den daglige eller øverste ledelse, hvilket også gør sig gældende i begge sager, hvorfor der vil kommes nærmere ind på dette i afsnit 4.2.⁴⁸

ISA 240's indhold vil ydermere blive redegjort for i afsnit 2.2.5.1 til 2.2.5.3.

2.2.5.1. Klassifikation af besvigelser

I forbindelse med opdagelsen af besvigelser, skal revisor være opmærksom på følgende to besvigelser; regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Som nævnt i afsnit 1.4.3, vil der dog kun blive redegjort for førstnævnte, eftersom kun denne klassifikation gør sig gældende for både Memory Card Technology og OW Bunker sagerne.

Regnskabsmanipulation er karakteriseret som værende en handling som besvigeren begår, når denne manipulerer med regnskabet og dermed medvirker til at regnskabet udviser et ikke-retvisende billede. Regnskabsmanipulation er en tilsigtet handling, og dermed en besvigelse, som udelukkende består af fiktive eller manipulerede regnskabsposter. Denne besvigelserform bliver hovedsageligt begået af den daglige eller øverste ledelse, eftersom disse har adgang til de interne kontroller. Med dette samt det foregående menes der, at den daglige eller øverste ledelse har muligheden for at tilsidesætte interne kontroller, der sørger for at holde styr på besvigelserne. Dette kommer til udtryk i ACFE's besvigelserundersøgelse fra 2020, hvor der på baggrund af de indberettede besvigelserforekomster er fundet frem til, at på trods af at regnskabsmanipulation forekommer sjældnere end misbrug af aktiver, så er dette mere omkostningsfuldt for virksomheden. Dette skyldes at det tager længere tid for revisor at opdage at der forekommer regnskabsmanipulation, eftersom det ofte bliver begået af en besviger, som bliver mere risikovillig.⁴⁹

Et incitament for at begå regnskabsmanipulation kan eksempelvis være, at bonusordninger er betingede af årets resultat, og dermed er et bedre resultat lig med en højere bonus. Foregående er dermed det største incitament til at begå regnskabsmanipulation, eftersom ledelsen kan være sikre på at de kan få mere udbetalt. Det kan ydermere være et incitament for ledelsen at begå regnskabsmanipulation, i tilfælde hvor denne eller disse eksempelvis er aktionærer i aktieselskabet

⁴⁸ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 316.

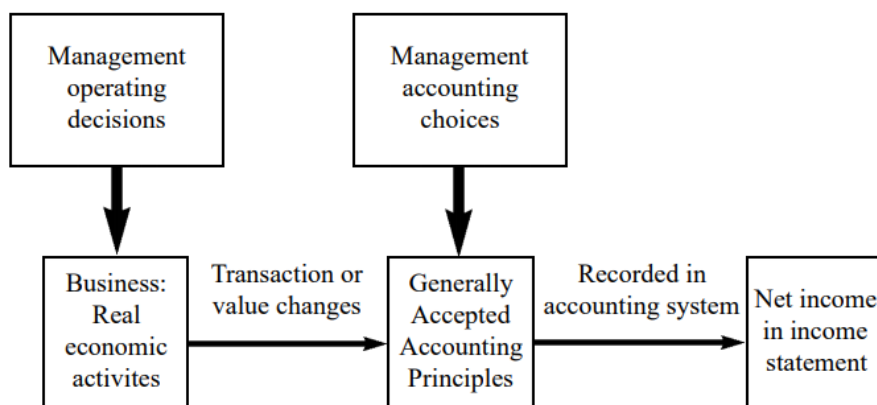
⁴⁹ ACFE (2020a): *Report to the Nations - 2020 Global study on Occupational Fraud and Abuse*, s. 4.

og dermed står til at få gavn af at virksomheden eksempelvis kan få ydet lån af kreditorer, da dette kan forbedre resultatet og dermed forøge prisen på aktien.

Ledelsen kan begå besvigelsen alene eller i samarbejde med medarbejdere eller tredjepersoner. Et eksempel på en sammensværgelse med tredjemand, er at ledelsen samt tredjemand, såsom en kreditor, sørger for en intern aftale som kan medføre at dokumenter bliver forfalsket.^{50 51}

2.2.5.1.1. Resultatstyring

I forbindelse med revisors kontrol af, om regnskabet indeholder væsentlig fejlinformation, skal revisor være opmærksom på at der findes en lovlig måde for ledelsen at manipulere med regnskabet på, hvilket kaldes 'resultatstyring'. Med lovlig måde menes der, at der findes regler indenfor ÅRL, som giver ledelsen adgang til at kunne styre sine resultater så det er fordelagtigt for virksomheden, hvorimod regnskabsmanipulation – som blev redegjort for i afsnit 2.1.5.1 - er ulovligt, eftersom dette anses som værende en besvigelse.⁵² Resultatstyring kan opnås ved at ledelsen kan skrue på nogle bestemte punkter, på lovlig vis, for at opnå et tilfredsstillende regnskab. Dette kan ledelsen enten gøre gennem driftsbeslutninger eller regnskabsmæssige beslutninger, hvilket illustreres i figur 3.

Figur 3: Driftsbeslutninger vs. regnskabsmæssige beslutningers påvirkning af resultatstyringen.⁵³

⁵⁰ ISA 240, afsnit A2-A4

⁵¹ Christensen, Maria B., Kristensen, Rikke H, m.fl. (2015): *Revisors opklaring af besvigelser*, s. 15-17.

⁵² Swlearning (2020): *What is earnings management?*, s. 1.

⁵³ Swlearning (2020) s. 5.

Med driftsbeslutninger menes der, at ledelsen eksempelvis skal tage beslutninger, såsom hvorvidt de skal investere i en ny maskine, der skal benyttes i forbindelse med udarbejdelsen af en bestemt vare eller om de skal hyre personale for at lette byrden for det allerede eksisterende personale. Denne beslutning har i sidste ende betydning for virksomhedens pengestrømme - omsætningen og omkostningerne - der er knyttet til driften. De nævnte beslutningers påvirkning af de nævnte regnskabsposter, er forskellige fra branche til branche, eftersom det eksempelvis vil være mere fordelagtigt for en produktionsvirksomhed at investere i en ny maskine der udarbejder flere varer pr. minut, hvorimod en servicevirksomhed vil få mest nytte af at ansætte mere personale.⁵⁴

De regnskabsmæssige beslutninger omhandler tidspunkter, hvor en virksomhed har muligheden for at vælge at benytte sig af en ny regnskabsstandard inden dette er påkrævet eller eksempelvis vente to år på at regnskabsstandarden er påkrævet af den givne virksomhed, grundet eksempelvis dens regnskabsklasse.⁵⁵ Et eksempel på dette vil være, hvis det var påkrævet at virksomheder i regnskabsklasse C skal gøre brug af de internationale regnskabsstandards såsom ISA samt IFRS. Hertil vil det eksempelvis være fordelagtigt for virksomheden at gøre brug af regnskabsstandarden forud kravet. Dette kunne være fordelagtigt såfremt denne eventuelt medførte at virksomheden havde muligheden for periodisering i et sådant omfang, at virksomheden lovligt kan flytte tilgodehavender eller omkostninger til året efter, så dens regnskab så mere positivt ud i et år hvor denne eksempelvis havde behov for yderligere kapital. Her skal virksomheden dog være opmærksom på, at dette skal fremgå af eksempelvis noter eller ledelsespåtegningen, så fremtidige investorer kan være opmærksomme på fremtidige udgifter virksomheden kan have.

Ovenstående gøres grundet et pres fra samfundet, såsom et pres for at have et fordelagtigt resultat inden en potentiel børsnotering, så eksempelvis investorer ser det fordelagtigt at investere i en virksomhed. Grundet dette, skal revisor være opmærksomme på risikoen for, at ledelsen overskrider grænsen for lovlig resultatstyring. Dette skal revisor yderligere gøre, grundet at der ikke er en klar og præcis grænse for, hvornår man overskrider den lovlige grænse og læner sig op ad det ulovlige.⁵⁶

⁵⁴ Swlearning (2020) s. 4-5.

⁵⁵ Swlearning (2020) s. 4.

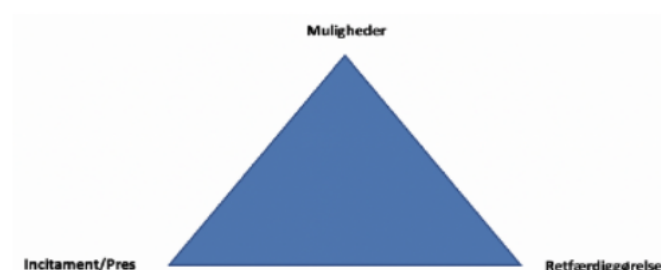
⁵⁶ Swlearning (2020) s. 11.

2.2.5.2. Besvigelsestyper

I forbindelse med besvigelser findes der to typer af besvigere; en accidental fraudster og en predator. Forskellen mellem disse besvigelsestyper beror på, hvorvidt besvigeren tilsigtet eller utilsigtet har begået besvigelsen. Hertil gør sig gældende, at en accidental fraudster utilsigtet begår besvigelser, grundet eksempelvis en menneskelig fejl. Dette kan eksempelvis skyldes, at besvigeren kommer til at sætte et 0 for meget i regnskabet, hvorfor regnskabet ikke viser et retvisende billede. En predator er derimod en besviger, der gentagne gange begår besvigelserne grundet en tilsigtet handling. Hertil menes der, at besvigeren begår besvigelserne med vilje. Revisor skal dog være opmærksom på, at en besviger, kan gå fra at blive accidental fraudster til en predator, såfremt denne har incitament til dette. Dette kan eksempelvis forekomme i situationer hvor en accidental fraudster i første omgang har behov for at trække penge ud til sig selv, grundet økonomiske problemer, hvilket senere ender med at besvigeren gør dette gentagne gange grundet eksempelvis grådighed.⁵⁷

2.2.5.3. Besvigelsestrekanten og besvigelsesdiamanten

Revisor skal på baggrund af ovennævnte besvigelsestyper, være opmærksomme på at besvigelsestyperne lægger forskellige forhold til grund for den begåede besvigelse. Dette er relevant, grundet at revisor skal have kendskab til, at en besviger, tænker anderledes såfremt denne er en accidental fraudster eller en predator. Hertil udarbejdede David Cressey besvigelsestrekanten i 1958, baseret på en undersøgelse foretaget på personer der havde begået underslæb. Undersøgelsen mundede ud i, at følgende tre punkter skal være til stede, før en accidental fraudster begår besvigelsen: 1) incitament/pres, 2) mulighed og 3) retfærdiggørelse,^{58 59} hvilket illustreres i figur 4:

Figur 4: Besvigelsestrekanten.⁶⁰

⁵⁷ Dorminey m.fl., (2012): *The Evolution of Fraud Theory*, s. 565-566

⁵⁸ Kramer, bonita (2015): *Trust but verify: Fraud in small business*, s. 7.

⁵⁹ Christensen, Maria B., Kristensen, Rikke H, m.fl. (2015), s. 26-27.

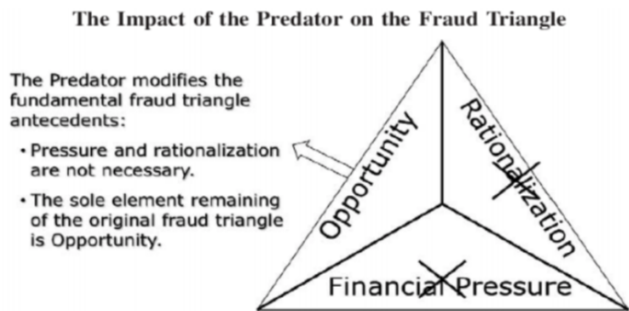
⁶⁰ ISA 240, bilag 1.

Det første punkt *incitament/pres* beskriver, grunden til at en besviger begår besvigelsen. En medarbejder kan eksempelvis have incitament til at begå besvigelsen, grundet økonomiske problemer på hjemmefronten, hvorfor denne ser det som nødvendigt at stjæle fra virksomheden. Ledelsen derimod kan have incitament til at begå besvigelsen, grundet et øget krav til ledelsen i forbindelse med eksempelvis børsnotering. Dette skyldes, at ledelsen pålægges et øget pres for at regnskabet skal være fordelagtigt, grundet årsregnskabet danner fundamentet for hvorvidt aktionærer er interesserede i virksomheden. Det er dermed et pres fra samfundet og dermed fremtidige regnskabsbrugere, der danner grundlaget for at revisor blandt andet ser et incitament for at begå regnskabsmanipulation, jf. ISA 240, bilag 1.

Det andet punkt *mulighed* beskriver tilfælde, hvor en besviger har muligheden for at begå besvigelsen. Dette kan eksempelvis være tilfælde, hvor besviger er i ledelsen, hvorfor besviger har adgang til virksomhedens økonomi og dermed har muligheden for at manipulere med regnskabet. Hertil er besvigeren oftest kreativ, hvorfor revisor skal være særlig opmærksom på en besviger med muligheden for at begå besvigelsen, jf. ISA 240, bilag 1.

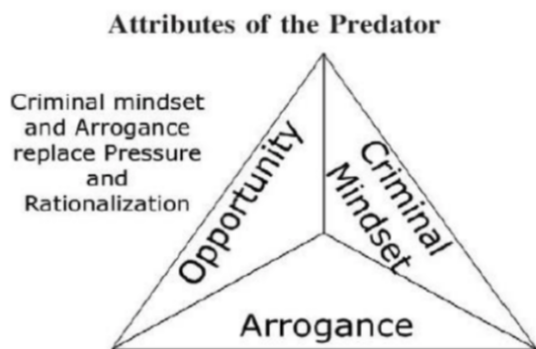
Det sidste punkt er *retfærdiggørelse* beskriver tilfælde, hvor en besviger retfærdiggør sin beslutning for at begå besvigelsen. Et eksempel på dette kunne være, medarbejderen fra det første punkt der retfærdiggør den begåede besvigelse, ved at sige at denne har til hensigt at tilbagebetale beløbet. Det kunne eksempelvis også være ledelsen der retfærdiggør, at såfremt denne manipulerer med regnskabet, vil virksomheden kunne få finansiering fra banker, grundet et bedre resultat, jf. ISA 240, bilag 1.

Problemet med ovenstående figur er dog, som tidligere nævnt, at en predator ikke har samme tankegang som en accidental fraudster. Dette skyldes, at en predator ikke har behovet for at retfærdiggøre sin handling samt for at have et incitament/pres for at begå en given besvigelse, hvilket illustreres i figur 5:

Figur 5: Impact of the predator on the fraud triangle.⁶¹

Grundet ovenstående, er der dermed udarbejdet en figur der kendetegner en predators kendetegn; 1) arrogance, 2) mulighed og 3) kriminell tankegang, hvilket illustreres i figur 6:

Figur 6: Predators kendetegn.⁶²

Muligheden defineres stadig som værende det samme som i besvigelsestrekanten, hvorfor der ingen forskel er her.

Med *arrogance* menes der, at predatoren bliver arrogant grundet at denne har begået besvigelser gentagne gange, uden at blive opdaget. Predatoren fortsætter dermed med at begå besvigelserne, grundet en overbevisning om at denne ikke vil blive opdaget.

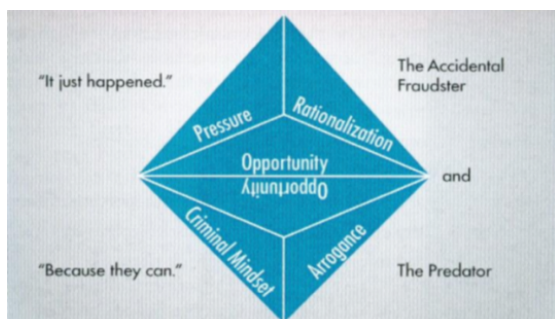
Med *kriminell tankegang* menes der, at predatoren udvikler kriminelle tanker, såsom at denne er nødsaget at dække over den begåede besvigelser, for at undgå at blive opdaget.

På baggrund af ovenstående illustreres der i figur 7, at en predators tankegang ”fordi jeg kan”, hvorimod accidental fraudsters tankegang er ”det skete bare”. Predatorens tankegang viser

⁶¹ Dorminey m.fl., (2012), s. 567

⁶² Dorminey m.fl., (2012), s. 567.

arrogancen, hvorimod accidental fraudsters tankegang viser at denne er oprigtig, i form af at det ikke var meningen at denne skulle begå besvigelsen.

Figur 7: Besvigelssediamanten.⁶³

På baggrund af predators kendetegn, skal revisor være opmærksom på, at denne besvigertypes kendetegn minder om en psykopats. Dette skal revisor være opmærksom på, grundet at der kan forekomme psykopater i virksomheder. Et af de lignende træk er, at en psykopat har mangel på samvittighed samt empati, hvilket kan kobles til predators kendetegn 'arrogance' samt 'kriminell tankegang'. Disse træk stemmer ydermere overens med, at predator ikke har behov for at retfærdiggøre sin kriminelle handling.⁶⁴ Dette er ikke ensbetydende med at predator altid er psykopater, eftersom det kræves af predator at der er stærke indikatorer for psykopatiske træk, før denne kan anses som værende psykopat. Dette gør sig gældende, eftersom en psykopats kendetegn eksempelvis er at denne er asocial, hvilket enhver person kan være til tider.⁶⁵

⁶³ ACFE (2020b): *Fighting Fraud in the Government*, side 9.

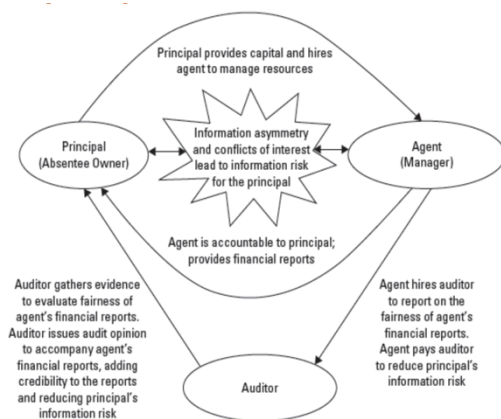
⁶⁴ Udsen, S: *Psykopater i jakkesæt*, s. 23-24

⁶⁵ Christensen, Maria B., Kristensen, Rikke H, m.fl. (2015), s. 58-59.

2.2.6. Principal-Agent teorien

Principal-agent teorien er en teori som bygger på tilfælde af en interessekonflikt i en given situation, for derpå at kunne forstå konflikten og løse den. Teorien vil blive benyttet til at redegøre for revisors rolle i et selskab. Dette er vigtigt, da ledelsens og revisors rolle i virksomheden er sammenfaldende i forbindelse med udarbejdelse af årsregnskabet.

Figur 8 illustrerer forholdet mellem principalen og agenten, hvor principalen er ejeren og agenten er ansat af denne, for at handle i overensstemmelse med principalens hensigt. Med dette menes der dermed at agenten, skal tilsidesætte sin egen agenda og til enhver tid træffe beslutninger i overensstemmelse med principalens hensigt.

Figur 8: Principal-agentmodellen.⁶⁶

Som illustreret i figur 8, er det ikke altid tilfældet at agenten handler i overensstemmelse med principalens vision.

For at motivere agenten til at realisere principalens ønsker/vision/hensigt, kan principalen indføre en bonusordning, der er bundet op på principalens målsætning og derved begge aktørers mål blive sammenfaldende. Dog kan der opstå et problem i forbindelse med bonusafłønning samt overholdelsen af principalens vision, i og med at agenten har adgang til mere information end principalen, hvilket illustreres som informationsassymetrien i figur 8. Grundet denne informationsassymetri, giver det agenten muligheden for at begå besvigelser, for eksempelvis at få sin bonusafłønning eller overholde principalens vision, ved eksempelvis at manipulere med

⁶⁶ Eiliffsen, Asmund, Glover, Steven M., m.fl. (2010): *Auditing and Assurance services*, s. 7.

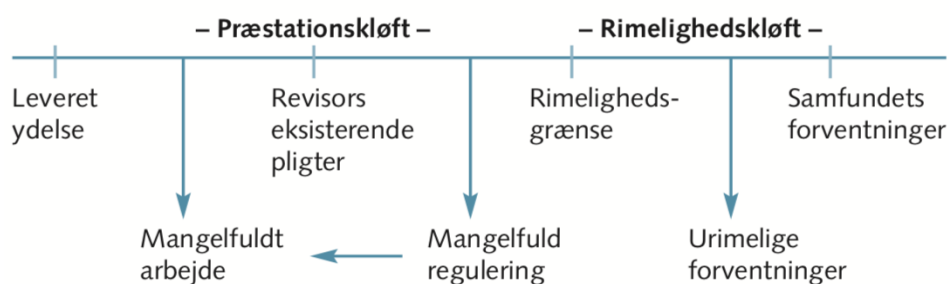
regnskabet for at tilfredsstille principalen. Dette sker eksempelvis ved at principalen modtager dokumenter som ikke er retvisende, eftersom principalen ikke kan adskille de rette informationer fra de fejlagtige og dermed ikke kan gennemskue hvorvidt der er begået regnskabsmanipulation. Grundet dette, opstår der mistillid mellem principalen og agenten, hvortil teorien foreskriver at principalen kan ansætte en ekstern part med de rette kompetencer, til at opdage når agenten forfalsker dokumenter. Denne eksterne part kan eksempelvis være en revisor, der agerer som en uafhængig part fra principalen og agenten. Som en uafhængig part, agerer revisoren dermed ikke efter hverken principalens eller agentens ønsker, men forholder sig derimod udelukkende til regnskabet og om dette udviser et retvisende billede, for at opdage om agenten har begået besvigelser. Dog skal revisoren rapportere til principalen, hvorfor revisoren ender med at have et agentforhold, som medfører at aktionærerne dermed ikke har tiltro til at revisorens informationer er så retvisende som normalt. Dette er dog ikke ligeså problematisk, da revisoren agerer som offentlighedens tillidsrepræsentant, og skal derfor udføre sit arbejde efter omverdenens ønsker, hvorfor revisoren skal være uafhængig fra principalen.⁶⁷

2.2.7. Forventningskløften

Som offentlighedens tillidsrepræsentant er det vigtigt for revisor, at offentligheden har nok kendskab til revisors egentlige forpligtelser, eksempelvis i forbindelse med besvigelser. Dette skyldes, at når offentligheden ikke har dette kendskab, har de en vis forventning til revisor, som revisor dermed ikke kan overholde, eftersom det reelt set ikke er revisors ansvar. Et eksempel på dette er, når offentligheden forventer at revisor opdager besvigelser gennem sin revision, men ikke har kendskab til at revisionen kun dækker over høj grad af sikkerhed for at væsentlig fejlinformation ikke forekommer i selskabets regnskab. Med dette menes der, at der kun er 95 % sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation og er dermed ikke 100 % retvisende på dette punkt. Dette kommer til udtryk gennem forventningskløften, som eksisterer, når revisorer og offentligheden har forskellige holdninger til hvad revisors opgave og ansvar er. Forventningskløften kommer ydermere til udtryk gennem kløften mellem hvad offentligheden forventer og hvad det egentlig får, som illustreres i figur 9.⁶⁸

⁶⁷ Audit Quality (2005): *Agency Theory and the role of audit*, s. 6-7.

⁶⁸ Koh, Hian C., Woo, E-sah (1998): *The expectation gap in auditing*, s. 147.

Figur 9: Komponenter i forventningskløften.⁶⁹

Som illustreret ovenfor, opdeles revisorforventningskløften i revisors leverede ydelse og samfundets forventninger til revisors leverede ydelse. Punkterne imellem; præstationskløften og rimelighedskløften, samt komponenterne som passer til disse, er det der kaldes 'forventningskløften'. Præstationskløften er de forventninger der er rimelige for offentligheden at kræve fra revisorer, hvorimod rimelighedskløften redegør for de forventninger, der er urimelige at forvente af revisor.

Præstationskløften er forskellen mellem revisors udførte arbejde og regnskabsbrugernes tilfredshed af det udførte arbejde.^{70 71} Præstationskløften opdeles i mangelfuldt arbejde og mangelfuld regulering. Med førstnævnte menes der, at der er en kløft mellem arbejdsopgaverne som kan blive forventet af revisorerne og revisorerne arbejdsopgaver, som er foreskrevet gennem lovgivninger og lovreguleringer. Med sidstnævnte menes der at arbejdet ud fra de givne regelsæt, standarder og normer ikke kunne være anderledes, men at det er rimeligt for offentligheden at forvente at dette område var dækket som følge af standarderne. Dette bliver dog forsøgt at blive dækket alligevel i praksis, hvor revisorer forsøger at undgå at der opstår mangelfuldt arbejde, ved eksempelvis at have intern og ekstern kvalitetskontrol, så man kan indhente så mange oplysninger som muligt for at undgå at det mangelfulde arbejde opstår.

Rimelighedskløften anses som værende de urimelige forventninger, som offentligheden har til revisor. Det er der hvor der kan ske mistillid mellem offentligheden og revisor, eftersom offentligheden ikke har kendskab til revisors egentlig ansvar og forpligtelser.⁷² Et eksempel på dette, er i forbindelse med afdækningen af besvigelser, hvor offentligheden forventer at revisor har kendskab til alle givne besvigelser der kan forekomme i virksomheden, grundet offentlighedens forventninger om at revisor skal opdage, forebygge samt afdække besvigelser der kan forekomme.

⁶⁹ Bøg, Kjeld C., Kiertzner, Lars (2007), s. 15.

⁷⁰ Bøg, Kjeld C., Kiertzner, Lars (2007), s. 15.

⁷¹ Koh, Hian C., Woo, E-sah (1998), s. 147.

⁷² Koh, Hian C., Woo, E-sah (1998), s. 148.

Dette gør sig dog ikke gældende i praksis, hvilket forklares i afsnit 2.1 omhandlende revisors forpligtelser i forbindelse med besvigelser,

Forventningskløften har været problematisk for revisorerne i flere årtier, hvilket kommer til udtryk gennem den første artikel som omtalte dette problem i år 1974. Dengang blev det dog kun introduceret for revisorerne, hvorimod Godsell i 1992 konstateret gennem adskillige beviser, at denne forventningskløft var til stede.⁷³ Det anses ikke som værende gældende at forventningskløften mellem revisors leverede ydelse og samfundets forventninger heraf er ikke-eksisterende i praksis, men det menes at der på baggrund af informationen vedrørende revisors arbejdsopgaver og ansvar der er til stede på nettet, er sket en formindskelse af problematikken med forventningskløften.

Kapitel 3. Redegørelse for revisors erstatningsansvar

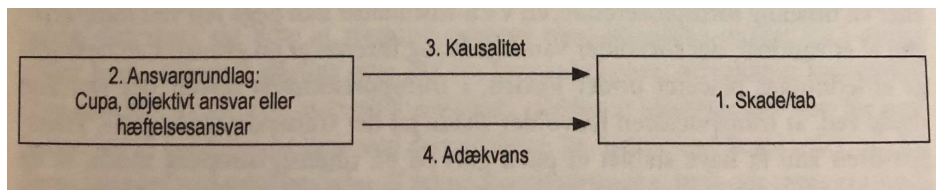
Dette kapitel indeholder en grundig redegørelse af revisors erstatningsansvar, for at give læseren en forståelse for begrebet.

3.1. Hvornår revisor kan ifalde erstatningsansvar

Revisorer kan ifalde erstatningsansvar, såfremt revisor er grunden til at virksomheden lider et økonomisk tab. Det økonomiske tab kan eksempelvis forekomme gennem regnskabsmanipulation, hvilket afsnit 2.2.5.1 illustrerede var svært at opdage af revisor. Dog kan revisor stadig ifalde erstatningsansvar, da revisoren burde have opdaget besvigelsen. I modsætning af disciplinæransvaret hvor der er fastlagt satser for straffen der kan forekomme revisor, er erstatningsansvaret drevet af størrelsen af det økonomiske tab samt hvad der foreskrives gennem retspraksis. Med dette menes der dermed, at revisorers erstatningsansvar kan variere, hvorfor revisorer skal være opmærksomme på ansvaret som ifalder dem.

For at vurdere om der forekommer et erstatningsansvar, skal landsretten vurdere om følgende forhold gør sig gældende i en pågældende situation; tab, ansvarsgrundlag, kausalitet, adækvans samt øvrige forhold, hvilket kommer til udtryk gennem figur 10:

⁷³ Koh, Hian C., Woo, E-sah (1998), s. 147.

Figur 10: De fire grundlæggende erstatningsbetingelser.⁷⁴

Til vurderingen af ovenstående erstatningsretlige betingelser, er det op til domstolen at vurdere hvem bevisbyrden ligger hos. Hertil findes der tre typer af bevisbyrder: Omvendt bevisbyrde, ligefrem bevisbyrde og delt bevisbyrde. Med ‘delt bevisbyrdelse’ menes der, at den skadelidte skal bevise at skadevolder har handlet culpøst og at skadevolder skal modbevise dette.⁷⁵ Skadevolder og skadelidte skal dermed dele bevisbyrdelsen, i stedet for at denne foreligger hos den ene part. Den omvendte bevisbyrde indebærer derimod, at det er skadevolder der skal bevise at denne ikke har påført skadelidte et tab.⁷⁶ Dog gør det sig gældende, at der inden for dansk retspraksis anvendes ligefrem bevisbyrde, hvilket betyder, at den skadelidte bærer bevisbyrden for at bevise at skadevolderen opfylder betingelserne for erstatningsansvar.^{77 78} At der udelukkende anvendes ligefrem bevisbyrde i dansk retspraksis bliver dog udfordret, eftersom der vil forekomme tidspunkter hvor omvendt bevisbyrde og delt bevisbyrde bør benyttes. At omvendt bevisbyrde bør anvendes i visse tilfælde, gør sig gældende når der er en skyldformodning. Med dette menes der, at skadevolder skal bevise at denne ikke er erstatningsansvarlig, når der er en formodning om at denne har handlet erstatningsansvarligt. Delt bevisbyrde bør anvendes i tilfælde hvor skadelidte skal løfte bevisbyrdelsen for omstændigheder der virker mistænkelige, hvorefter det påhviler skadevolder at modbevise at denne har handlet erstatningsansvarligt. Delt bevisbyrdelse kan benyttes i forbindelse med culpa og kausalitet. I forbindelse med førstnævnte, vurderer Højesteret at begge skal kunne bevise eller modbevise culpa, for at få det mest retvisende billede af hvem af de to parter der har ret. Hertil gør det sig ydermere gældende, at såfremt kausaliteten ikke kan bevises og revisor der har handlet culpøst, står til frifindelse, må det først bevises at der ikke er tale om en stærk culpa, for i så fald må der kræves en høj grad af sikkerhed for at der ikke foreligger kausalitet.⁷⁹

⁷⁴Ehlers, Andreas B. (2019): *Grundlæggende erstatningsret*, s. 17.

⁷⁵ Werlauff, Erik (2016): *Erstatningsansvar i selskabsforhold - ledelse, ejere, revisor*, s. 15.

⁷⁶ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019): *Lærebog i erstatningsret*, s. 46.

⁷⁷ Werlauff, Erik (2016), s. 15.

⁷⁸ Werlauff, Erik (2019): *Om bevisbyrden i sager om ledelses- og revisoransvar*, s. 2.

⁷⁹ Werlauff, Erik (2019), s. 3-5.

De fire grundlæggende erstatningsbetingelser vil i første omgang blive redegjort i dette kapitel, hvorefter det vil blive analyseret med henblik på MCT-sagen. Dette gøres for at redegøre samt analysere på hvordan revisors erstatningsansvar bliver vurderet i retspraksis, med udgangspunkt i de dagældende retskilder.

3.1.1. *Det lidte tab*

Enhver erstatningssag fremkommer grundet at én eller flere skadevoldere har forårsaget en skade, som dermed medfører et tab, hvorfor redegørelsen samt analysen for erstatningsansvaret vil begynde med at forklare det lidte tab. I erstatningsretten er tabet dermed det vigtigste, hvorfor der tages udgangspunkt i dette og ikke om hvorvidt der er udvist culpa⁸⁰. Forskellen mellem den forårsagede skade og det lidte tab er, at skaden kan anses som værende den skadende handling som skadevolder har foretaget, som derfor medfører et tab af monetær værdi. Det førnævnte gør sig gældende, når den skadelidte er en kreditor. For fysiske skader såsom, såfremt en fysisk person bliver kørt ned af en bus, fremkommer der ikke et monetært tab, men en begrænsning i sin normale hverdag som kan medføre at denne fysiske person ikke kan udføre sit arbejde og dermed kræver kompensation for skaden som skadevolderen har forårsaget. Da afhandlingens udgangspunkt er juridiske personer samt revisionsmæssige handlinger, vil der kun tages udgangspunkt i det førstnævnte, hvor kreditorernes lidte monetære tab er forårsaget af en skade som skadevolder har begået.⁸¹

Et eksempel på ovenstående er, at en revisor har været skyld i, at kreditorer har ydet lån til virksomheden på falsk grundlag. Dette kan eksempelvis være når revisoren ikke har udført de relevante samt alternative revisionshandling der er krævede for at bekæmpe mulige besvigelser der kan blive begået i virksomheden eller når revisor ikke har informeret regnskabslæseren, og dermed kreditorer, om nogle bestemte forhold i sin revisionspåtegning. Med dette menes der, at revisor har afgivet en blank revisionspåtegning i stedet for at tage forbehold. At revisor skal tage forbehold betyder, at revisor konkluderer på at de pågældende dele af årsregnskabet ikke er retvisende.

⁸⁰ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 314.

⁸¹ Højslet, Sebina, Jensen, Sofie (2014): *Kompendium i erstatning og kontrakt – erstatningsret, aftaleret og køberet*, s. 17.

3.1.2. Ansvarsgrundlag (Culpa)

Efter det lidte tab er blevet påvist, skal domstolene vurdere hvorvidt skadevolderen har et ansvarsgrundlag, som kan medføre at denne part kan blive erstatningsansvarlig overfor den skadelidte. Culpareglen kan opdeles i området for det hændelige, uagtsomme og forsætlige, hvor førstnævnte hører til begrebet 'objektivt ansvar' som omhandler tidspunkter hvor en skadevolder kan blive erstatningsansvarlig, på trods af at denne ikke har handlet ansvarspådragende, såfremt der foreligger en lovhjemmel heraf – og i sjældne tilfælde også når der ikke er lovhjemmel heraf.^{82 83 84} Denne del af culpareglen er dog af mindre betydning for revisorernes erstatningsansvar, grundet at det sjældent opstår. Det objektive ansvar vil dermed ikke blive adresseret yderligere i afhandlingen, hvorfor der kun vil blive redegjort for 'det subjektive ansvar', som er det uagtsomme og forsætlige område af culpareglen.

Redegørelsen af ansvarsgrundlaget 'culpa' vil dermed kun omtale situationer hvor revisor enten har handlet culpøst grundet en forsættelig eller uagtsom handling. Det gør sig dermed gældende, at ét af disse to handlinger skal være til stede, før landsretten kan vurdere om revisorerne har handlet culpøst.⁸⁵ Den juridiske betegnelse 'culpa' betyder at eksempelvis revisor har udvist en sådan skyld, at denne part kan blive erstatningsansvarlig overfor den skadelidte. Det defineres dermed som værende en retsstridig handling som revisor har begået eller en undladelse som revisor har gjort, hvorfor skadevolderen enten har handlet forsætteligt eller uagtsomt og dermed er erstatningspligtig overfor den skadelidte.⁸⁶

Når revisor har handlet culpøst i form af en uagtsom handling, kan dennes handling enten betegnes som simpel uagtsomhed eller grov uagtsomhed.⁸⁷ At handle uagtsomt betyder, at en skadevolder har handlet på en måde som en bonus pater revisor ville have handlet anderledes samt at skadevolder ikke har været tilstrækkelig opmærksom og påpasselig i forbindelse med sine forpligtelser i eksempelvis besvigelserområdet. Begrebet 'bonus pater revisor' betegnes som værende hvordan en

⁸² Werlauff, Erik (2016), s. 13

⁸³ Højslet, Sebina, Jensen, Sofie (2014), s. 24

⁸⁴ Ehlers, Andreas B. (2019), s. 125.

⁸⁵ Werlauff, Erik (2016), s. 14

⁸⁶ Højslet, Sebina, Jensen, Sofie (2014) s. 17

⁸⁷ Werlauff, Erik (2016), s. 14

kompetent revisor vil have handlet, såfremt denne stod i samme situation som revisoren der er tale om.

Simpel uagtsomhed dækker over tilfælde, hvor eksempelvis revisor har handlet culpøst i form af at denne har misligholdt sin pligt som revisor, og dermed undladt at udføre en revisionshandling eller anden form for forpligtelse. Forskellen mellem den simple og grove uagtsomme handling er, at revisor har udført en grov uagtsom handling såfremt denne eksempelvis har negligeret en indlysende fare for skade i den pågældende situation denne befinder sig i. Når en revisor har handlet uagtsomt, er det dog vigtigt at påpege at denne part ifølge erstatningsretten kun kan blive erstatningsansvarlig og derfor ikke blive idømt straffeansvar. Sidstnævnte kan dog i visse tilfælde lade sig gøre, såfremt en speciallov foreskriver at der kan idømmes straffeansvar baseret på uagtsomme handlinger forårsaget af revisorer.⁸⁸

Et eksempel på speciallove er SEL, hvor den nugældende SEL § 367. stk. 1 foreskriver, at samtlige paragraffer i den pågældende speciallov skal straffes med bøde i tilfælde af overtrædelse. Et eksempel på et af paragrafferne er SEL § 133, stk. 2, som foreskriver at ledelsen i et kapitalselskab skal give enhver revisor adgang til at kunne foretage de nødvendige undersøgelser samt at sikre sig at denne part har nok information til at kunne udføre sit hverv. Dette er eksempelvis relevant i forbindelse med besvigelserne som er forklaret i kapitel 2, for såfremt revisor ikke har de nødvendige informationer, kan denne ikke udføre sit hverv og dermed risikere at blive erstatningsansvarlig grundet mangel på information eller grundet at denne part ikke har kunne udføre sit arbejde. Det er dog vigtigt at påpege, at det også er revisors forpligtelse at tage forbehold i revisionspåtegningen, såfremt denne ikke har kunne udføre de nødvendige revisionshandling for at dække områder som eksempelvis besvigelser, hvorfor selskabslovens § 133 ikke er en undskyldning for at undlade at gøre dette.

Denne straf gjorde sig hverken gældende for revisorer af Bkg. af lov om aktieselskaber (1996) (1999) eller ÅRL (1996).

Når en revisor har handlet culpøst grundet en forsætlig handling, kan denne både straffes med straffeansvar og erstatningsansvar. Modsat uagtsomhed betyder forsæt, at revisor bevidst har misligholdt sit hverv, hvorfor denne ikke har overholdt sit hverv og dermed kan være erstatningsansvarlig og straffeansvarlig. Ligesom uagtsomhed, findes der flere former for forsæt,

⁸⁸ Werlauff, Erik (2016), s. 14

som revisor kan udvise; det direkte forsæt, sandsynlighedsforsættet og eventualforsættet. Når en revisor har udvist direkte forsæt, har dennes handling været bevidst. Når en revisor har udvist sandsynlighedsforsæt, har denne imødekommet at der er en overvejende sandsynlighed for at tabet vil fremkomme. Slutteligt indebærer eventualforsættet, at revisor har handlet forsætligt, uagtet at denne har været bevidst om sandsynligheden for at tabet vil forekomme og har dermed accepteret det fremtidige tab dennes handling kan medføre.⁸⁹ Forskellen mellem sandsynligheds- og eventualforsættet er dermed, at revisor i førstnævnte kun har anset tabet som værende overvejende sandsynligt, hvorimod man i sidstnævnte accepterer sandsynligheden for at tabet forekommer.

Når culpareglen skal vurderes, er det dermed vigtigt at landsretten først vurderer om hvorvidt skadevolderen eller skadevolderne har handlet uagtsomt eller forsætteligt. Såfremt førstnævnte gør sig gældende, skal landsretten vurdere om det er simpel eller grov uagtsomhed, og med sidstnævnte skal denne vurdere om hvorvidt det direkte forsæt, sandsynlighedsforsættet eller eventualforsættet gør sig gældende. Efter denne vurdering, har landsretten dermed kendskab til hvorvidt skadevolderen har udvist culpa, og dermed om denne part har udvist den ene handling der gør sig gældende for at denne kan blive erstatningsansvarlig.

Culpanormen bliver dermed vurderet på baggrund af om hvorvidt revisor har overtrådt god revisorskik. Culpanormen og derved også god-skik reglerne tager udgangspunkt i bonus pater revisor, som i denne situation skal forstås som værende hvordan en god og fornuftig revisor ville have handlet i en tilsvarende situation.

3.1.3. Kausalitet

Efter culpavurderingen samt når der er bevist at der er lidt et tab, skal der vurderes hvorvidt der foreligger en kausalitet. Med kausalitet menes der, om hvorvidt der er en årsagssammenhæng mellem skadevolderens handling og skadelidtes lidte tab. I forbindelse med erstatningsretten beror kausaliteten dermed på, at skadevolderen har handlet culpøst, da det er denne culpøse handling og det lidte tab dette har forårsaget der skal findes frem til. Med dette menes der dermed, at såfremt skadevolderen, eksempelvis revisor, har handlet culpøst, men at der ikke kan forevises en

⁸⁹ Werlauff, Erik (2016), s. 14

årsagssammenhæng mellem det forårsagede tab og denne handling, vil skadevolderen blive frifundet erstatningsansvaret.⁹⁰

For at der kan foreligge juridisk årsagssammenhæng, skal der være en fysisk sammenhæng mellem den culpøse handling og det lidte tab. Den fysiske årsagssammenhæng indebærer både betingelserne for at et tab kan anses som værende en følge af den culpøse sammenhæng samt en afgrænsning af hvilke følger der er omfattet af erstatningspligten. Det er dog kun det førstnævnte der betegnes som spørgsmålet om årsagssammenhængen, eftersom det sidstnævnte betegner adækvans, som vil blive redegjort for i afsnit 3.1.4.

For at bedømmelsen af årsagssammenhængen kan udledes i retspraksis, er det nødvendigt at have en til at bære bevisbyrden. Denne part skal dermed dokumentere de faktiske forhold for erstatningssagen, eftersom dommeren ikke er alvidende og dermed har brug for nogle faktiske fysiske beviser på, at der er en årsagssammenhæng. Retsplejelovens § 344 foreskriver at dommeren har en fri bevisbedømmelse, hvorfor begge parter får muligheden for at føre bevis for sin uskyld, hvorefter dommeren beslutter værdien af beviserne der er blevet fremført. Dog er udgangspunktet, at det er skadelidte der bærer bevisbyrden i forbindelse med kausalitet, hvorfor det gør sig gældende at såfremt denne ikke tilvejebringer tilfredsstillende beviser om årsagssammenhængens forekomst, vil skadelidte ikke få medhold i sit krav, hvorfor revisorerne og de andre sagsøgte vil gå fri.⁹¹ Det juridiske forhold er dog ikke kun baseret på beviserne der fremkommer heraf, men der skal findes frem til kravene for disse beviser og hvor stærke beviserne er.⁹²

Når kausaliteten skal vurderes i praksis, anvendes en *conditio sine qua non*, også kaldet SQN-test. Formålet med denne test er at finde frem til, hvorvidt det lidte tab ville have været gældende, såfremt skadevolderen ikke havde udvist culpa. Med dette menes der dermed, at hvis skadevolderens culpøse handling ikke har medført tabet, så foreligger der ikke en årsagssammenhæng, hvorfor domstolen ikke skal fortsætte sin vurdering af om hvorvidt skadevolderen skal være erstatningsansvarlig. Et eksempel på dette er, at såfremt den der bærer bevisbyrden ikke kan bevise at en revisors misligholdelse af sit hverv har medført at kreditorer har ydet lån til et selskab på et ikke-retvisende regnskab, så kan revisoren ikke blive erstatningsansvarlig, på trods af at denne har handlet culpøst. Dette er dog ikke altid så ligetil i

⁹⁰ Werlauff, Erik (2016), s. 16

⁹¹ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 321-322.

⁹² Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 314-315.

retspraksis, grundet at der kan opstå tilfælde hvor der bliver fremvist beviser som hver for sig ville have medført skaden, hvilket kan være problematisk at vurdere for dommeren, eftersom disse handlinger blev udført uafhængigt af hinanden og der kan dermed ikke sikres at disse egentlig har en årsagssammenhæng til tabet. For at undgå et sådant problem, skal der vurderes om den culpøse handling er en nødvendig og tilstrækkelig betingelse for at tabet forekom. Såfremt førnævnte gør sig gældende foreligger der kausalitet, og hvis det omvendte gør sig gældende, foreligger der ikke kausalitet.⁹³

Det kan dog være vanskeligt at bedømme hvorvidt der er en årsagssammenhæng, hvorfor der i retspraksis er eksempler på at landsretten har vurderet én ting, hvorimod Højesteret har omgjort denne kendelse. Et eksempel på dette er MCT-sagen, som vil blive analyseret i kapitel 4. Dette kan forekomme, grundet at Højesteret beror sin bedømmelse klassiske erstatningsretlige betingelser, som omhandler at der skal føres fuldt bevis for årsagssammenhængen mellem den culpøse handling og det lidte tab dette kan medføre. Ifølge Højesterets retspraksis gør det sig ydermere gældende, at jo grovere den culpøse handling er, desto mindre bevisstyrke kræves der af årsagssammenhængen. Dette er dog ikke en grund til at kunne undvære et bevis for årsagssammenhængen, såfremt et sådan forekommer. Det er dog mere til at vise, at Højesteret kræver nok bevisbyrde til enten at kunne omgøre eller stadfæste landsrettens kendelse.⁹⁴

3.1.4. Adækvans

Når erstatningsansvaret skal bedømmes, er det dog ikke nok for domstolene at vurdere hvorvidt årsagssammenhængen er tilstedeværende, men også at revisorernes handling forøgede risikoen for at tabet for kreditorerne indtrådte. Med dette menes der dermed, at både kausalitet og adækvans skal være til stede, før der juridisk kan være tale om årsagssammenhæng.⁹⁵ Selve adækvansbetegnelsen kræver dermed, at både ansvarsgrundlaget, kausalitet og et konstateret tab skal være tilstedeværende, før adækvansbetegnelsen skal forsøges tilstedeværende.⁹⁶ Adækvansbetegnelsen kan dog være problematisk, i tilfælde hvor kausaliteten mellem den culpøse handling og det lidte tab er svag. Førnævnte betegnes adækvansproblemet og forekommer i tilfælde hvor det er blevet bevist at skadevolder har handlet culpøst og at det er antaget at en årsagssammenhæng er

⁹³ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 317-321

⁹⁴ Werlauff, Erik (2016) s. 16

⁹⁵ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 314-315.

⁹⁶ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 315.

forekommet. I dansk lovgivning ses der på om skadevolders handling frem til det lidte tab indtrådte har udviklet sig i farens retning. Med farens retning menes der risikoen, som blev skabt grundet den culpøse handling. Dette medfører dermed, at en skadevolder ikke kan blive erstatningsansvarlig, selvom der forekommer en kausalitet, medmindre risikoen for tabets forekomst er blevet forøget på baggrund af skadevolders culpøse handling.⁹⁷

Med ovenstående menes der dermed, om revisor er påregnelig for tabets forekomst. Dette betyder, at revisor er påregnelig såfremt denne har kunne vurdere at sin culpøse handling vil medføre et tab.⁹⁸ Måden hvorpå påregnelighed vurderes, er dermed om hvorvidt revisor havde forestillet sig at et muligt tab vil forekomme, såfremt revisor ikke udfører en bestemt handling. Dette kan eksempelvis være, hvis revisor havde kendskab til, at såfremt denne ikke foretog stikprøvetest af varelageret, så ville regnskabet risikere at være misvisende og medføre at fremtidige kreditorer ydede lån baseret på et misvisende regnskab.

I retspraksis forekommer adækvansproblemet, når der forekommer flere forhold der har påvirkning på det mulige tab. Derfor er det dermed revisor som skadevolder der skal bære bevisbyrden for, at bevise at det ikke er dennes culpøse handling der har forøget risikoen for tabets forekomst, hvorfor revisor dermed vurderer at denne skal frifindes erstatningsansvaret.

Endeligt skal domstolene vurdere hvilket tidspunkt der skal lægges vægt på i forbindelse med påregnelighedsbedømmelse. Her anses det som gældende, at domstolene mente at lægge vægt på handlingstidspunktet, som tager udgangspunkt i, at revisor kun er erstatningsansvarlig for skader, denne kunne have undgået. Hertil ses der ydermere på, at revisor er erstatningsansvarlig, såfremt denne kunne have handlet anderledes.⁹⁹

⁹⁷ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 327-328.

⁹⁸ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 333.

⁹⁹ Ehlers, Andreas B. (2019), s. 273.

3.2. Revisors forsikring

Det skrevne i kapitel 2 samt afsnit 3.1 og 3.2 danner et billede af hvor svært det er for revisor at afdække revisionshandlingerne der foretages i forbindelse med besvigelser samt hvad revisors erstatningsansvar er og hvordan det bliver vurderet ved domstolene. I forbindelse med revisors erstatningsansvar, er det ydermere nødvendigt at se på hvordan revisors forsikringspligten kommer til udtryk i erstatningssager. Dette skyldes, at revisorer er mere udsat for at blive sagsøgt i forbindelse med erstatningssager, end bestyrelsen og direktionen er. Denne sondring er dermed vigtig at kunne skelne imellem, eftersom revisorerne er mere udsatte for at pådrage sig erstatningsansvar end bestyrelsen og direktionen er, hvorfor der vil blive redegjort for revisors ansvarsforsikringspligt og bestyrelsen samt direktionens ansvarsforsikringsvalgfrihed.

3.2.1. Revisors ansvarsforsikringspligt

Det følger af RL § 3, stk. 1, nr. 6, at en revisor er påkrævet til at have en forsikring som bruges til at dække over økonomiske krav. I forbindelse med besvigelser, kan dette økonomiske krav være når der er begået besvigelser i virksomheden, som afspejler sig i regnskabet i form af regnskabsmanipulation, grundet at ledelsen ikke har opdaget disse i tide og at revisor har tilsidesat sin gode revisorskik og dermed også sin professionelle skepsis. Dette medfører nemlig, at sagsøgeren kan kigge hen mod blandt andet revisoren og dermed pålægge denne et erstatningsansvar. Hertil er det derfor en fordel for statsautoriserede og registrerede revisorer, at de har en revisoransvarsforsikring, som kan afdække ansvarsrisikoen for revisions- og erklæringsområdet.¹⁰⁰ Der er dog regler forbundet med at have en revisoransvarsforsikring i forbindelse med erstatningssager. Dette skyldes, at erstatningssager anses som værende forsikringssager og revisor skal dermed sørge for at følge sin forsikringspolice, da det modsatte vil medføre en risiko for revisor. Revisor skal dermed sørge for at kontakte sit forsikringsselskab i øjeblikket hvor denne har en mistanke om at der vil blive rejst krav mod denne. Konsekvensen ved ikke at gøre dette er, at revisor kan risikere dels at skulle betale de forbundne omkostninger selv og dels at forsikringsselskabet kan påberåbe sig policebestemmelsen, hvorefter revisors eventuelle forhandlinger og aftaler ikke har bindende virkning for selskabet. Det er derfor vigtigt at revisor

¹⁰⁰ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 368

fortæller sit forsikringsselskab at denne formoder at der vil blive rejst et økonomisk krav, så forsikringsselskabet kan vurdere om denne vil anerkende erstatningsansvaret.¹⁰¹

En revisoransvarsforsikring er opdelt i to dele; garantiforsikring og ansvarsforsikring, som begge er lovpligtige. Forskellen mellem disse er, at garantiforsikringen omhandler det økonomiske ansvar og dermed krav revisoren kan ifalde, hvorimod ansvarsforsikringen omhandler det at den statsautoriserede eller registrerede revisor kan ifalde erstatningsansvar grundet formueskaden denne kan pålægge tredjemand.

En garantiforsikring er dermed med til at sikre, at tredjemanden som har lidt et tab kan få dækket dette tab, såfremt revisoren har handlet uansvarligt og dermed erstatningspådragende under udførelsen af revisorhvervet. Garantiforsikringen dækker dermed kun over det erstatningsretlige ansvar og dermed ikke hverken det disciplinær- eller strafferetlige ansvar, hvorfor det økonomiske krav ikke dækker over bøder revisor kan risikere at få i disciplinær- eller strafferetlige sager. Hertil foreskrives der, at den årlige garantiperiode kun dækkes med mindst 500.000 kr. pr. godkendt revisor, jf. Bkg. om godkendte revisorerers garantistillelse og ansvarsforsikrings § 4, stk. 1. Revisor skal dog være opmærksom på, at garantiforsikringen kun dækker over opgaver der omfattes af RL § 1, stk. 2-3, uanset om denne forsætligt eller uagtsomt har begået erstatningspådragende handlinger. Dog har forsikringsselskabet fuld regres mod revisor, for beløbet som selskabet har måttet udrede. For at garantiforsikringen kan dække over det økonomiske krav mod revisor, er det dog nødvendigt at denne er i kraft på tidspunktet hvor revisors erstatningspådragende adfærd blev udvist.¹⁰²

En revisoransvarsforsikring sikrer dermed, at revisors erstatningsansvar kan blive dækket, såfremt revisors erstatningsansvar omfatter erklæringsområdet. Forsikringen dækker ydermere ikke kun revisors ansvar i Danmark, men også såfremt denne forvolder skade i udlandet, medmindre policen påpeger specifikke dækningsområder. Policen kan yderligere indføre, at revisor ikke kan få dækket erstatningsansvaret, såfremt denne har tilsidesat sine pligter forsætligt eller ved grov uagtsomhed, jf. Bkg. om godkendte revisorerers garantistillelse og ansvarsforsikrings § 8, stk. 1.¹⁰³

Revisoransvarsforsikringens dækningssum er foreskrevet i Bkg. om godkendte revisorerers garantistillelse og ansvarsforsikrings § 8, stk. 2-4. Bkg. om godkendte revisorerers garantistillelse og ansvarsforsikrings § 8, stk. 2 foreskriver, at såfremt der er 10 eller flere godkendte revisorer i en

¹⁰¹ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 368-369

¹⁰² Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 369-370

¹⁰³ Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013), s. 370-372

given revisionsvirksomhed, skal revisionsvirksomheden have en ansvarsforsikring med en samlet dækningssum pr. forsikringsår på min. 20 mio. kr. Såfremt der er under 10 godkendte revisorer i en revisionsvirksomheden, skal den pågældende erstatningsansvar have en samlet dækningssum pr. forsikringsår på min. 2 mio. kr., hvilket man skal multiplicere med det antal godkendte revisorer i revisionsvirksomheden, jf. Bkg. om godkendte revisorerers garantistillelse og ansvarsforsikrings § 8, stk. 3. Med dette menes der dermed, at såfremt en revisionsvirksomhed har 8 godkendte revisorer, skal ansvarsforsikringen have en samlet dækningssum pr. forsikringsår på min. 16 mio. kr. Undtagelsesvist kan en revisionsvirksomhed med under 6 godkendte revisorer, tegnes uden multipliceringen af dækningssummen og med en dækningssum pr. forsikringsår pr. godkendt revisor på min. 2 mio. kr., jf. Bkg. om godkendte revisorerers garantistillelse og ansvarsforsikrings § 8, stk. 4.

3.2.2. Bestyrelsen og direktionens forsikringsvalgfrihed

Bestyrelsen og direktionen er derimod ikke forpligtede til at have en forsikring, men kan selv vælge at tegne en, for at få dækket sit erstatningsretlige ansvar. En ansvarlig bestyrelse og direktion vil dog tegne en sådan forsikring, for på trods af at disse kan være dækket af virksomhedens bestyrelsesforsikring, kan parterne risikere ikke at være dækket af denne grundet forskellige omstændigheder. Det kan være omstændigheder, hvor disse ikke har kendskab til præcis hvad virksomhedens bestyrelsesansvarsforsikring dækker over og dermed stoler blindt på at de vil blive dækket uanset hvad. Et eksempel på dette er bestyrelsen i Amagerbanken, som endte med at skulle hæfte for erstatningsansvaret med sine personlige midler, eftersom kuratoren ikke havde betalt eller fornyet selskabets bestyrelses- og direktionsansvarsforsikring

At bestyrelsen har en bestyrelsesansvarsforsikring, vil dog være det mest ansvarlige, eftersom de ellers vil skulle hæfte med sin personlige formue.

Kapitel 4. Analyse af MCT-sagen

For at kunne besvare min problemformulering, som er at undersøge; hvad revisors erstatningsretlige ansvar er i forbindelse med besvigelser, blev der i kapitel 2 og 3 redegjort for vigtigheden af de begåede besvigelser påvirkning på revisors erstatningsansvar. Dette har ledt op til en undersøgelse af, hvordan revisors erstatningsansvar håndhæves i praksis. For at finde frem til dette, vil der i kapitel 4 være en analyse af sagen mod MCT, hvor der blandt andet vil være en analyse af de foretagne besvigelser i virksomheden samt hvordan dette har påvirket revisorerne erstatningsansvar. MCT og OW-bunker sagerne bruges til at illustrere, hvor galt det kan gå i en virksomhed, når direktionen eller bestyrelsen begår besvigelser og tilbageholder information fra revisorerne. Dette skyldes, at det ifølge redegørelsen af den gældende ret tyder på, at revisorerne kan ende med at blive erstatningspligtige overfor konkursboet og dets relevante aktører. Foregående er på trods af at revisorerne gjorde det nødvendige, for at sikre sig at besvigelserne ikke påvirker regnskabet – eksempelvis ved at foretage stikprøvekontroller i varelageret, når et system ikke er retvisende i forhold til genberegninger m.m. Dette skyldes, at revisor stadig kan risikere at kunne ifalde erstatningsansvar, såfremt ledelsen har skjult de begåede besvigelser så godt, at revisor ikke kan opdage disse. Der vil dermed blive analyseret på, hvornår revisor vil kunne være erstatningsansvarlig, med udgangspunkt i MCT-sagen.

4.1. Beskrivelse af Memory Card Technology A/S

MCT var en IT-koncern, som blev grundlagt af i 1992 af John Rasmussen Trolle. I starten fungerede koncernen som distributør, grundet koncernen ingen egenproduktion havde, hvilket dog ændrede sig i 1995, hvor egenproduktionen og dermed Memory Card Manufacturing A/S blev etableret. MCT var gennem 90'erne en succesfuld IT-virksomhed, der solgte hukommelseschips – hvilket udgjorde 85-90 % af varelageret anno 1995. MCT blev børsnoteret i 1997, og var behæftet med risiko blandt andet grundet valutakursrisikoen, da driftsomkostningerne samt regnskabet blev aflagt i danske kroner, hvorimod vareomsætningen blev opgjort i dollars. Sidstnævnte er en risiko, eftersom resultatet af den primære drift vil falde med 35 %, såfremt der sker et fald i kursen på 5 %.¹⁰⁴ I forbindelse med børsnoteringen blev der udbudt 825.000 aktier, hvor der pr. d. 4. december 1997 var afgivet ordrer på aktier fra 4.900 investorer.¹⁰⁵

¹⁰⁴ V.L.B – 1553-02, s. 7

¹⁰⁵ V.L.B – 1553-02, s. 5-6

4.1.1. Sagsfremstilling

Ved MCT's konkurs i 2001, anlagde konkursboet erstatningssag i Vestre Landsret som blev afsagt d. 28. juni 2002, hvori konkursboet søgte erstatning på 100 mio. kr., som blev gjort gældende mod John Rasmussen Trolle, bestyrelsen samt revisorerne. Tabet på de 100 mio. stammer fra konkursboets påstand om at, at såfremt bestyrelsen eller revisionen havde indstillet driften i regnskabsåret 1999/2000, så ville selskabets totale underbalance have været formindsket med min. 100 mio. kr. Erstatningssagen beror på, at John Rasmussen Trolle havde begået regnskabsmanipulation i blandt andet varelageret, som medførte at regnskabet ikke udviste et retvisende billede af virksomhedens og koncernens aktiver og passiver, finansielle stilling samt resultat, jf. ÅRL, stk. 1, 1. pkt. MCT-sagen beror endvidere på, at revisorerne havde tilsidesat god revisorskik, som Revisornævnet afsagde kendelse om, at revisorerne hver blev dømt til at betale en bøde på 150.000 kr., i forbindelse med disciplinærsagen.

Udfaldet ved Vestre Landsret, blev at John Rasmussen Trolle samt revisorerne blev idømt til solidarisk at betale en erstatning på 100 mio. kr.¹⁰⁶ Revisorerne ankede herefter sagen til Højesteret, hvor de derefter blev frifundet.¹⁰⁷ Disse udfald vil blive undersøgt nærmere i afsnit 4.1.1.3 samt 4.1.1.4.

4.1.1.2. Revisornævnets præmisser

Trods afgrænsningen fra disciplinæransvar i afsnit 1.4, vurderes det som værende nødvendigt for læseren at forstå Revisornævnets disciplinærsag mod revisorerne for MCT, eftersom denne afgørelse havde indflydelse på landsrettens og Højesterets afgørelser. Sidstnævnte skyldes, at landsrettens og Højesteret tog Revisornævnets afgørelse til følge.

Klageskriftet mod revisorerne for MCT blev d. 1. oktober 2004 indberettet af Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet (SØK), som i 2012 blev ændret til Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK), grundet revisionen i regnskabsårene 1998/1999 og 1999/2000. Klageskriftet mod revisorerne indeholdt i alt 12 klagepunkter som blev udarbejdet i samarbejde med KPMG, hvoraf de fem første vedrørte regnskabsåret 1998/1999 og de sidste syv vedrørte regnskabsåret 1999/2000.¹⁰⁸ Et af klagepunkterne indebar blandt andet, at revisorerne for

¹⁰⁶ V.L.B – 1553-02, s. 214-215

¹⁰⁷ H Sag 182/2013, s. 7

¹⁰⁸ Revisornævnets kendelse s. 1-2.

MCT ikke havde taget forbehold i revisionspåtegningen, og dermed havde aflagt en blank påtegning frem for en revisionspåtegning med forbehold, hvor de blandt andet burde have taget forbehold for værdiansættelsen af varelageret. Klagepunkterne lå dermed til grund for at Revisornævnet vurderede at revisorerne havde overtrådt god revisorskik, hvorfor disse d. 6. maj 2009 personligt blev idømt en bøde på 150.000 kr. hver.¹⁰⁹

4.1.1.3. Landsrettens præmisser

Vestre Landsrets afgørelse er delvist baseret på klagepunkterne som blev indberettet til Revisornævnet og dermed Revisornævnets afgørelse af revisionen af MCT's årsrapport anno 1997/1998, 1998/1999 samt 1999/2000. Klagepunkterne der blev indberettet til Revisornævnet og dennes afgørelse var kun mod revisorerne for MCT, hvorfor denne afgørelse kun påvirkede erstatningssagen delvist. Dette skyldes, at erstatningssagen hos landsretten var mod revisorerne, bestyrelsesmedlemmerne og den administrerende direktør, grundet disse parter blev anklaget for at have handlet culpøst.

Retssagen i landsretten blev anlagt d. 28. juni 2002, men blev dog udsat i maj 2005 grundet at landsretten besluttede at udsætte sagen til efter disciplinærkendelsen mod revisorerne var blevet afsagt, hvorfor retssagen endte med at blive anlagt i maj 2009 efter Revisornævnet havde afsagt kendelsen mod revisorerne for MCT.¹¹⁰

Konkursboet nedlagde påstand om, at revisorerne, bestyrelsesmedlemmerne og den administrerende direktør skulle hæfte for tabet som var på 100 mio. kr. Tabets størrelse blev vurderet på baggrund af at MCT's underbalance var på ca. 510 mio. kr. da driften blev indstillet, hvorimod underbalancen lå på ca. 400 mio. kr. efter den gennemførte del af konkursbobehandlingen. Konkursboet var dermed af den overbevisning, at såfremt revisorerne samt ledelsen havde indstillet driften før d. 30. juni 2000, så ville kreditorerne have lidt et mindre tab.¹¹¹ Dette vurderede tab var dermed starten på en lang erstatningssag i landsretten, som varede fra maj 2009 indtil domstolen, afsagde dom d. 1. juli 2013.

¹⁰⁹ Revisornævnets kendelse s. 42.

¹¹⁰ V.L.B – 1553-02, s. 205.

¹¹¹ V.L.B – 1553-02, s. 133.

Efter dette tab blev konstateret, skulle landsretten vurdere hvorvidt de sagsøgte var erstatningsansvarlige overfor konkursboet. Dette blev vurderet på baggrund af bevisførelsen, som hovedsageligt stammer fra straffesagen mod den administrerende direktør, eftersom KPMG's rapport vedrørende fejlen som revisorerne havde begået i forhold til regnskabet og besvigelserne der blev foretaget, blev forelagt under straffesagen.¹¹² På trods af at det hovedsageligt var den administrerende direktør der begik regnskabsmanipulation, var bestyrelsesmedlemmerne og revisorerne også erstatningsansvarlige grundet hvert sit ansvar i forbindelse med besvigelserne.

Det blev dog påvist gennem bevisbyrden, at bestyrelsesmedlemmerne, foruden John Rasmussen Trolle, intet kendte til besvigelserne der blandt andet blev begået i form af opskrivning af varelageret og fiktiv omsætning. Det blev ydermere påvist, at bestyrelsesmedlemmerne havde udført sine arbejdsopgaver i en tilfredsstillende grad, hvorfor landsretten afsagde kendelse om at bestyrelsesmedlemmerne, foruden John Rasmussen Trolle, blev frifundet i forbindelse med erstatningsansvaret.¹¹³

Revisorerne derimod blev idømt både disciplinæransvar samt erstatningsansvar. Dette skyldes, at revisorerne havde tilsidesat god revisorskik i forbindelse med årsregnskaberne for 1998/1999 samt 1999/2000 ved ikke at tage forbehold i revisionspåtegningen. Det blev blandt andet påpeget at revisorerne burde have taget forbehold for værdiansættelsen af varelageret efter genberegningerne, eftersom revisorerne gennem revisionshandlingerne havde været opmærksom på problematikkerne i varelageret. Revisorerne var dermed ansvarlige for at værdiansættelsen af varebeholdningerne i regnskabet for 1998/1999 og 1999/2000 ikke var retvisende samt for ikke at have taget forbehold for værdiansættelsen af ITP-tilgodehavendet. Landsretten vurderede ydermere, at der forelå en kausalitet mellem revisors culpøse handling og det lidte tab, grundet en formodning om at bankerne ikke ville have ydet lån til MCT, såfremt de havde haft kendskab til det negative nettoresultat.¹¹⁴ Landsrettens afgjorde dermed, at revisorerne for MCT samt John Rasmussen Trolle var solidarisk ansvarlige for erstatningskravet på 100 mio. kr., procesrenten som lå på 8 % i 28. juni 2002 samt rentebeløbet.¹¹⁵

¹¹² V.L.B – 1553-02, s. 207

¹¹³ V.L.B – 1553-02, s. 207-211.

¹¹⁴ V.L.B – 1553-02, s. 211-213

¹¹⁵ V.L.B – 1553-02, s. 213.

4.1.1.4. Højesterets præmisser

Højesteretsafgørelsen var ligesom Vestre Landsrets afgørelse baseret på klagepunkterne som blev indberettet til Revisornævnet og dermed også Revisornævnets afgørelse af MCT's årsrapport anno 1997/1998, 1998/1999 samt 1999/2000. Modsat Vestre Landsret, stadfæstede Højesteret at revisorerne for MCT skulle frfindes erstatningsansvar. Dette er på trods af at Højesteret også anerkendte at revisorerne havde handlet ansvarspådragende i forbindelse med regnskabsaflæggelsen anno 1998/1999 og 1999/2000 og dermed ikke havde udført sit arbejde på en tilstrækkelig måde. Højesteret anerkendte dog ikke landsrettens afgørelse vedrørende at revisorerne var ansvarspådragende for de 100 mio. kr., eftersom bankernes medarbejdere havde vist at en indstilling af driften før 30. juni 2000 ikke ville have påvirket deres villighed til at yde lån, eftersom de ydede et lån november 2000 efter at de kendte til underskuddet på 36 mio. kr.¹¹⁶

4.2. Besvigelsernes påvirkning af revisorerne erstatningsret

Afsnittet vil indebære en analyse af hvordan en begået besvigelse i en virksomhed, kan påvirke revisors erstatningsret. Hertil vil der analyseres på problematikken bag besvigelser begået af ledelsen hos MCT og hvor slemt det kan gå for blandt andet revisorerne, når dette ikke opdages i tide.

Besvigelserne begået i MCT, blev udelukkende begået af John Rasmussen Trolle, som var selskabets administrerende direktør og hovedaktionær. At det er øverste ledelse som har begået besvigelserne i virksomheden, er ikke et enkeltstående tilfælde, især når det gælder regnskabsmanipulation. Dette bliver påvist i forskellige besvigelserundersøgelser. ACFE's besvigelserundersøgelse fra 2002 påpeger blandt andet, at ud af 663 besvigelsestilfælde fra før 2001, så var besvigelsen 41,9 % af tilfældene blev begået af en leder eller administrerende direktør, hvilket medførte et mediantab på \$250.000. Besvigelserundersøgelsen viste ydermere, at 53,5 % af tilfældene blev begået af en mand, som medførte et mediantab på \$200.000. Slutteligt udtalte besvigelserundersøgelsen sig om, at der var en sammenhæng mellem alder og mediantabet, hvor tabet for virksomheden var højere når besvigeren var over 60 år mod et lavere tab for virksomheden, når besvigeren var under 26 år. Der var dermed en sammenhæng mellem det høje

¹¹⁶ H Sag 182/2013, s. 1-6.

tab og alder, køn, position samt uddannelse.¹¹⁷ At regnskabsmanipulation derfor ofte bliver begået af øverste ledelse, blev dermed påvist gennem denne besvigelsesundersøgelse. Ovenstående er dog problematisk, eftersom PwC's besvigelsesundersøgelse illustrerer, at størstedelen af de indberettede tilfælde skal indberettes til bestyrelsen. Dette er problematisk, grundet at det ofte er øverste ledelse der begår besvigelserne, og dermed har nemmere ved at afdække sine spor.¹¹⁸

Grundet denne problematik, er det dermed revisors forpligtelse at være opmærksomme på at det er disse der begår besvigelsen og sørge for at afdække denne problematik ved at udføre revisionshandlinger, hvorved revisor ligeledes undgår at blive erstatningsansvarlig for et problem der er forårsaget af ledelsen. Revisorerne for MCT var dog opmærksomme på denne problematik, eftersom det største problemområde i MCT var varelageret, hvorfor revisorerne var opmærksomme på om hvorvidt dette område gav et retvisende billede i regnskabsårene. Hertil foreskrev retskilden; RV nr. 1, at revisorerne skulle benytte sig af detailrevision, i tilfælde hvor regnskabsposterne der blev påvirket af varelageret, ikke udviste et retvisende billede, jf. RV nr. 1, afsnit 7.10. Dette gjorde revisorerne for MCT, grundet en uberettiget opskrivning af varelageret blev foretaget i regnskabsårene 1998/1999 og 1999/2000, hvorfor revisorerne i 1998 blev opmærksomme på at opskrivningen var i strid med BFL's regler og dermed var opmærksomme på at dette ikke skulle ske igen.^{119 120}

Opskrivningerne var uberettiget grundet at de skete over resultatopgørelsen og ikke over egenkapitalen, samt at der ingen oplysninger var om opskrivningerne, hvilket medførte at regnskaberne var misvisende.¹²¹ Hertil gjorde revisorerne brug af substansrevisionen 'detailrevision' for at kunne dokumentere om hvorvidt regnskabsposterne, der blev påvirket af varelageret, var retvisende.¹²² Her havde John Rasmussen Trolle forsøgt at bortforklare opskrivningen af varelagrene til verdensmarkedspris, ved at forklare at det var drøftet med eller aftalt med revisorerne eller bestyrelsen, hvilket dog ikke gjorde sig gældende. Revisorerne havde nemlig stikprøvevis sikret sig at den ansatte værdi af varelagrene ikke oversteg genanskaffelsesprisen, hvorfor John Rasmussen Trolles forklaring ikke havde hold i sig.¹²³

¹¹⁷ ACFE (2002): *2002 Report to the Nation – Occupational Fraud and Abuse*, s. 13-15.

¹¹⁸ PwC (2003): *Economic crime survey*, s. 13

¹¹⁹ V.L.B – 1553-02, s. 45.

¹²⁰ V.L.B – 1553-02, s. 54-55.

¹²¹ V.L.B – 1553-02, s. 55.

¹²² V.L.B – 1553-02, s. 46-47.

¹²³ V.L.B – 1553-02, s. 55.

I 1999 forsøgte revisorerne at gennemskue processen i forbindelse med genberegningerne der medførte en opskrivning af varelageret med 50 mio. kr., for at kunne opnå en begrundet konklusion for at varelagerværdiens opgørelse er udført korrekt. Hertil havde John Rasmussen Trolle oplyst revisorerne om stigende priser, hvorfor revisorerne i sidste ende gennem stikprøvevise analyser vurderede at MCT's værdiansættelse af varebeholdningerne var forsvarlige. Dog mente revisorerne, at de skulle skifte til et nyt lagerstyringssystem som skulle være bedre i forbindelse med dokumentationen for beregningen af varelagerværdien.¹²⁴ På trods af dette, vurderede Revisornævnet at revisionsprotokollatet for 1998/1999 afslørede at der var væsentlige svagheder i revisionsbeviserne og dermed vurderede Revisornævnet at der ikke er opnået begrundet overbevisning om varebeholdningernes rigtighed.¹²⁵ Dette blev vurderet, grundet at substansrevisionen ikke var tilstrækkelig og at der ikke var tilstrækkeligt revisionsbevis for at opskrivningen på 50 mio. kr. var tilfredsstillende.¹²⁶

Typisk er det den øverste ledelse der begår besvigelser, eftersom disse får den største gevinst, i form af blandt andet forhøjet virksomhedsværdi, specielt hvis disse er aktionærer. For John Rasmussen Trolle var dette et endegyldigt mål, da hans plan var at selskabets værdi skulle være så tilfredsstillende for regnskabsbrugere, at selskabet ville kunne blive børsnoteret på Nasdaq. For at kunne gøre det, tyede den administrerende direktør til at begå regnskabsmanipulation. Dette medførte at John Rasmussen Trolle og øvrige aktionærer for MCT's aktieværdi steg i takt med at selskabets værdi steg, hvorfor disse fremadrettet ville kunne sælge sin aktie med uberettiget profit.¹²⁷ Incitamentet for at John Rasmussen Trolle begik besvigelserne i virksomheden, var derfor at eftersom han både var den administrerende direktør og hovedaktionær i MCT, så ville han kunne få en stor gevinst ved at selskabets værdi var tilfredsstillende nok til at kunne blive noteret på Nasdaq. Dette vil nemlig medføre, at han som hovedaktionær vil kunne sælge sin aktie med profit samtidig med at selskabet fortsat vil kunne optage lån hos banken eller andre kreditorer. Dette bliver bevist i form af, at John Rasmussen Trolle i takt med børsnoteringen i år 1997 fik 64 mio. kr., som han blandt andet valgte at investere i mindre IT-virksomheder samt et eksklusivt liv med dyre biler.¹²⁸

¹²⁴ V.L.B – 1553-02, s. 57-58.

¹²⁵ V.L.B – 1553-02, s. 111-112.

¹²⁶ V.L.B – 1553-02, s. 112.

¹²⁷ ACFE (2003): *Fraud Basics*

¹²⁸ ELEX (2020): *Memory Card Technology og den tabte hukommelse*

Besvigelserne som John Rasmussen Trolle begik, var regnskabsmanipulation i form af uberettiget opskrivning af varelageret samt fiktiv omsætning. Der var ydermere udokumenterede købs- og salgstransaktioner samt fiktive ombytningsvarer til leverandørerne Samsung, IBM og Fujitsu. Slutteligt var der også begået besvigelse i form af fiktivt tilgodehavende hos ITP, som medførte at der var sket en undervurdering af selskabets gæld. Dette gjorde sig gældende, eftersom ejeren hos ITP afgav vidneforklaring om at John Rasmussen Trolle havde bedt ham om at skrive under på at ITP skyldte penge til MCT, fremfor det der reelt gjorde sig gældende – at MCT skyldte ITP penge. Dette var dog problematisk for revisorerne, for på trods af at de gennemgik regnskabet, kunne de ikke have kendskab til denne begåede besvigelse, eftersom John Rasmussen Trolle enten bortforklarede regnskabsposten ”tilgodehavender” eller fik ejeren af ITP til at lyve overfor selskabet via mail.

Der var dermed tale om regnskabsmanipulation i disse regnskabsår, hvilket ifølge besvigelserundersøgelser ikke var den mest begåede besvigelserform, men besvigelserformen der i snit var mest omkostningsfulde for virksomheder. I ACFE’s besvigelserundersøgelse fra 2002, blev der redegjort for, at på trods af at regnskabsmanipulation ”kun” blev begået i 5 % af tilfældene, så mistede virksomheder i alt \$4.250.000.¹²⁹ På trods af at PwC’s besvigelserundersøgelse fra 2002 ikke kan kommentere på hvor omkostningsfuld regnskabsmanipulation eller andre typer af besvigelser er for virksomheden, illustreres det dog at det er forekommet for 10 % af de indberettede tilfælde, som dermed blev kategoriseret som den anden største besvigelse der forekom.¹³⁰

4.2.1. Besvigelsestype

Det kan diskuteres om John Rasmussen Trolle kan blive klassificeret som værende en accidental fraudster eller predator, grundet man ikke havde kendskab til om hvorvidt han har begået besvigelser i hans tidligere jobs og/eller om han passer i besvigelsestrekanten. Dette er dog vigtigt for revisors erstatningsansvar, eftersom en predator ofte skjuler sine spor så godt, at ingen kan opdage det; ej heller revisorerne der foretager adskillige stikprøvekontroller eller revisionshandling. Revisor skal dermed have kendskab til hvorfor besvigelser opstår, for dermed

¹²⁹ ACFE (2002)

¹³⁰ PwC (2003), s. 7.

at kunne foretage mere skærpede revisionshandlinger for at sikre sig at opnå høj grad af sikkerhed for at selskabets regnskab ikke indeholder væsentlig fejlinformation.

For at kunne analysere på hvilken type besviger en person fra den øverste ledelse, såsom John Rasmussen Trolle, er, benyttes besvigellesdiamanten. John Rasmussen Trolle blev beskrevet som værende en charmerende og veltalende mand, der helst ville klare tingene selv, hvilket forklarer det usædvanlige tilfælde ved at han selv stod for bogholderiet i varelageret.¹³¹ På den ene side af besvigellesdiamanten ses kendetegnet hos en predator hvorimod den anden side, besvigelsestrekanten, illustrerer hvordan en accidental fraudster kendetegnes.

For at kunne konkludere på hvilken type af besviger John Rasmussen Trolle var, er det nødvendigt at se på hans handlinger første gang han begik besvigelsen og hans handlinger i de senere år. Dette er grundet, at besvigelsestrekanten med muligheder, incitament/pres og retfærdiggørelse samt predatorens kendetegn; kriminel tankegang, muligheder og arrogance, kan gøre sig gældende. John Rasmussen Trolle anses som værende en accidental fraudster som har udviklet sig til en predator med psykopatiske træk. Såfremt dette gør sig gældende, menes der dermed at han i starten kæmpede for at kunne nå sit mål for omsætningen samt sit mål om at blive noteret hos Nasdaq, hvorfor han følte sig presset til at begå regnskabsmanipulation. Grundet dette kunne han retfærdiggøre denne handling, hvilket kunne lade sig gøre da han havde muligheden for at kunne begå besvigelsen. Dog varede dette ikke længe, eftersom han fortsatte besvigelserne efter børsnoteringen på Nasdaq indtil MCT's konkurs i 2001, for at kunne opretholde MCT's positive resultat, som uden hans manipulation med regnskabet ville fremstå som negativt. Han har derfor udviklet en kriminel tankegang i form af at han ikke længere har behovet for at retfærdiggøre sin handling, men fortsætte med at begå besvigelserne. Vigtigst af alt, har han udviklet psykopatiske træk, som kommer til udtryk, ved at han ikke udviser empati overfor de andre bestyrelsesmedlemmer. Han løj nemlig overfor både bestyrelsesmedlemmer og revisionen gentagende gange, i form af bortforklaring af alle de forhold som de fremførte til bestyrelsesmøder.

¹³¹ ELEX (2020)

4.2.2. Revisors forpligtelser i forbindelse med besvigelser

Man kan dermed undre sig over, hvordan revisorerne kunne være erstatningsansvarlige, når det var John Rasmussen Trolle der både begik besvigelserne, tilbageholdte information samt kunne bortforklare alt hvad bestyrelsesmedlemmerne og revisorerne stillede spørgsmålstejn ved. Endnu en problemstilling her er, hvad revisorer kan gøre, når der er en psykopat i ledelsen der begår regnskabsmanipulation eller en anden form af besvigelser.

For at kunne besvare dette, kræves det dermed kendskab til revisors egentlige ansvar i forbindelse med regnskabet. En revisor har ikke til ansvar at forebygge og opdage besvigelser – dette ansvar ligger hos den øverste og daglige ledelse. Det er dog revisors ansvar at have kendskab til at besvigelser oftest begås af den øverste eller daglige ledelse, hvorfor revisor skal udvise professionel skepsis og dermed kunne identificere og vurdere risiciene for at væsentlig fejlinformation kan forekomme i et selskab, hvorfor der skal udformes revisionshandlinger som benyttes til at opdage disse.¹³² Forpligtelsen var dermed stadig pålagt revisorerne, hvorfor konkursboet havde ret til at sagsøge disse parter. Om konkursboet havde en relevant grund til at sagsøge revisorerne eller ej, kan afdækkes ved at benytte forventningskløften på revisorerne for MCT. Forventningskløften dækker over tilfælde, hvor offentligheden enten har urimelige eller rimelige forventninger til revisors leverede ydelse.

I forbindelse med besvigelsetilfælde kan der være rimelige og urimelige forventninger til revisor, i tilfælde hvor offentligheden ikke har 100 % kendskab til revisors egentlige arbejdsopgaver og ansvar. Såfremt offentligheden har urimelige forventninger, vil konkursboet ikke have haft relevant belæg til at sagsøge revisorerne, eftersom deres revision af MCT endnu ikke var blevet afdækket. Her kunne konkursboet dermed have troet, at ved at revisorerne reviderer regnskabet, så medfører det at regnskabet er 100 % retvisende og at alle væsentlige fejlinformationer dermed er afdækket. Dette er dog ikke revisors egentlige ansvar, eftersom de ved revision kun giver høj grad af sikkerhed (95 %) for at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Såfremt offentligheden har rimelige forventninger, menes der ikke at revisorer har begået en fejl, men at det er rimeligt for offentligheden at forvente, at ydelsen som er blevet udført på baggrund af regelsæt, standarder og normer afdækker eksempelvis området for besvigelser. Hertil er der dermed en rimelig forventning for, at revisorerne kontrollerer alle de interne kontroller som er blevet

¹³² ISA 240, afsnit 8.

udarbejdet af ledelsen, er op til standarderne for at kunne afdække besvigelser, hvorfor det er rimeligt at forvente at revisorerne gennem sin gode revisorskik er skeptiske overfor ledelsen. På trods af dette, kunne revisor ikke udføre sin opgave i overensstemmelse med det redegjorte i principal-agent teorien, eftersom John Rasmussen Trolle ikke videregav informationer til revisor. At John Rasmussen Trolle tilbageholdte informationer, stammer blandt andet fra ITP-tilgodehavendet, hvilket forklares i afsnittet, hvorfor revisor samt bestyrelsen blev ført bag lyset.

Ifølge ovenstående, konkluderes der dermed, at det var den administrerende direktør der hovedsageligt stod for besvigelserne der blev begået i form af regnskabsmanipulation. Dog er der stadig en mangel på oplysning, som offentligheden ikke kender til, som betegnes 'resultatstyring', som medfører at regnskabet kan fremstå manipuleret, hvorfor det for offentligheden kan fremstå ulovligt, på trods af at det er lovligt og dermed ikke overskrider nogle regler – hverken ÅRL eller ISA 240. Dette er dermed mellempunktet mellem et regnskab der viser høj grad af sikkerhed og et regnskab som er manipuleret.¹³³ Der vil derfor blive analyseret på hvorvidt John Rasmussen Trolle begik ulovlig regnskabsmanipulation eller om den administrerende direktør manipulerede med regnskabet på lovlig vis.

Et godt resultat er det vigtigste for alle selskaber, hvorfor det var vigtigt for John Rasmussen Trolle at MCT's resultat fremstod bedre, på trods af alle de eksterne faktorer der medførte at dette ikke viste et realistisk billede. Dog bliver der ikke stillet spørgsmålstejn ved, om hvorvidt manipuleringen af regnskabet blev udarbejdet på lovlig eller ulovlig vis. På trods af at det menes at der er begået regnskabsmanipulation på ulovlig vis, baseret på informationen der er blevet indsamlet i forbindelse med sagens forløb i byretten og landsretten, kan der dermed stadig være at det ikke var John Rasmussen Trolles hensigt at regnskabet blev manipuleret med på ulovlig vis, da han påbegyndte manipuleringerne. Dette er relevant i forhold til hvilken John Rasmussen Trolle besvigelsestype kan kendetegnes som værende.

Måden hvorpå besviger, kan manipulere med regnskabet på lovlig vis, er gennem resultatstyring. Hertil kan det antages, at John Rasmussen Trolle benyttede sig af den lovlige manipulering, til blandt andet at foretage driftsbeslutninger, der kan medføre at regnskabet af en tredjepart kan vurderes som værende manipuleret. I forbindelse med driftsbeslutningerne, ville John Rasmussen Trolles resultatstyring blandt andet medføre, at omsætningen og ville være påvirket, eftersom

¹³³ Swlearning (2020), s. 2+4.

driftsbeslutningen ville kunne forbedre varelagerets resultat. Dette ville være fordelagtigt for MCT i forbindelse med børsnoteringen, så fremtidige aktionærer ville kunne danne sig et billede af, at virksomhedens resultat, på baggrund af den største omsætning fra varelageret, var tilfredsstillende. Det kunne ydermere være foretaget på baggrund af regnskabsmæssige beslutninger, hvor John Rasmussen Trolle kunne beslutte sig for at benytte sig af de internationale standarder forud for børsnoteringen, grundet dette kunne forbedre virksomhedens resultat. John Rasmussen Trolle skulle dog sikre sig, at han ikke overskred den lovlige grænse, eftersom grænsen er en gråzone. Det anses derfor som værende sandsynligt, at John Rasmussen Trolle overtrådte denne fine grænse, så han gik fra en lovlig handling til en ulovlig handling i form af besvigelser.

For at opbygge antagelsen om at John Rasmussen Trolle startede med at være en accidental fraudster og endte med at blive en predator, menes der dermed at John Rasmussen Trolle arbejdede indenfor de lovlige rammer af lovgivningen i starten, men at han på et tidspunkt kammede over i det ulovlige spektrum. Dette skyldes at han blev for selvsikker, i form af at han ikke blev opdaget og dermed ikke havde behov for at retfærdiggøre sin handling, men i stedet bare gøre det fordi det medførte et tilfredsstillende resultat som dermed også medvirkede til at han kunne tjene på sine aktier. Det menes dog ikke at John Rasmussen Trolle ikke havde kendskab til at hans handlinger var ulovlige, eftersom han gjorde alt for at dække over sin handling i form af undskyldninger overfor samt misvisende oplysninger til bestyrelsesmedlemmerne, direktionen og revisorerne og at han havde fået ejeren af ITP til at lyve overfor hele selskabet i form af at tilgodehavenderne rent faktisk var gæld.

4.3. Hvordan revisors erstatningsretlige ansvar vurderes i praksis

En undren der fremkommer af landsrettens og Højesterets afgørelse, er hvor ofte revisorer bliver fritaget for erstatningsret – især i tilfælde som MCT's revisorer, hvor landsrettens og Højesterets bevisførelse er ens. Denne undren har dermed medført en nysgerrighed over hvordan erstatningsretten bliver bedømt lovgivningsmæssigt, sat op imod hvordan bedømmelse af hvorvidt der foreligger erstatningsansvar, fungerer i praksis, hvor der vil være en forklaring af de tre instanser; byretten, landsretten og Højesteret, som til sidst vil munde ud i hvordan disse påvirker revisorers erstatningsansvar i praksis. Analysen af dette benyttes til at forklare, hvordan revisorers erstatningsansvar er i forbindelse med besvigelssager, hvorfor dette hovedsageligt vil tage udgangspunkt i, hvordan de tre instanser bedømte revisorers erstatningsansvar.

Man kan undre sig over, hvorfor det blev stadfæstet at revisor blev frifundet for erstatningsretten i Højesteret, men ikke ved Vestre Landsret. Denne undren stammer fra om hvorvidt culpabedømmelsen kan benyttes som gyldig grund til at stadfæste ved dom at en revisor er erstatningsansvarlig. Dette skyldes, at Vestre Landsret mente at revisorerne havde tilsidesat god revisorskik, hvorimod Højesteret mente at på trods af dette, så har MCT's tab og revisorerne tilsidesættelse af god revisionsskik ingen årsagssammenhæng, eftersom ledelsen var skyld i at revisorerne ikke havde nok information til at kunne opdage besvigelserne. Dette skaber dog en bemærkelsesværdig undren, som er blevet diskuteret gentagende gange, da man undrer sig over at landsretten og Højesteret kommer frem til to forskellige konklusioner, på baggrund af samme bevisførelse. Det bemærkelsesværdige ved denne sag er yderligere, at fagfolk har konkluderet, at på baggrund af MCT's sag mod revisorerne, vil det være svært at opnå erstatning fra revisor i fremtidige sager.

4.3.1. Vurdering af erstatningsansvar

Når der skal vurderes om hvorvidt der kan ifaldes erstatningsansvar, ses der blandt andet på om der er en kausalitet mellem revisors grad af culpa og det lidte tab. Hertil er det domstolenes ansvar at vurdere, hvorvidt denne kausalitet er til stede på baggrund af sagsøgerens bevisførelse.

Vurderingen af erstatningsansvar kan enten bedømmes af byretten, landsretten eller Højesteret. Dog kan byretten direkte henvise til landsretten, når en sag er af principiel karakter.¹³⁴

Byretten vurderer straffesager, såsom om hvorvidt John Rasmussen Trolle var skyldig og skulle straffes, samt civile sager, såsom en erstatningssag mod MCT's bestyrelse og revision påført af MCT's konkursbo. Landsrettens arbejde er at tage stilling til om byrettens afgørelse er korrekt, og ankesagerne kan enten være skyldsspørgsmål, såsom vurdering om bestyrelsen og revisionen i MCT er ansvarspådragende i forbindelse med MCT's tab, eller strafudmåling, såsom skal bestyrelsen og revisorerne straffes, hvor meget de skal straffes med og om hvorvidt nogle af parterne skal straffes med fængselsstraf.

Højesteret derimod behandler ankesager fra landsretten og principielle sager fra Sø- og Handelsretten. For at anke ens dom til Højesteret, skal man søge Procesbevillingsnævnet om tilladelse, eftersom Højesteret kun behandler sager fra landsretten såfremt sagen har en samfundsmæssig interesse eller at den pågældende sags afgørelse er, af betydning for hvordan

¹³⁴ Folketinget (2020): *Byret, Landsret og Højesteret*

lignende sager bliver afgjort i fremtiden, hvilket erstatningssagen mod revisorerne og bestyrelsen kunne klassificeres som. Modsat byretten og landsretten, er det ikke Højesterets opgave at tage højde for hvorvidt de sagsøgte er skyldige, men skabe klarhed om hvordan loven skal fortolkes og om byretten og landsretten har fortolket loven korrekt.¹³⁵

Når erstatningsansvaret skal bedømmes som værende tilstedeværende eller ikke-tilstedeværende, skal følgende punkter gennemgås; det lidte tab, ansvarsgrundlaget (culpa), kausaliteten, adækvans, samt øvrige forhold, såsom egen skyld. Hertil vil der skelnes mellem landsrettens og Højesterets afgørelse af revisors erstatningsansvar i forbindelse med MCT-sagen, for at drage parallel til hvordan revisors erstatningsansvar bliver bedømt i praksis.

4.3.1.1. Det lidte tab

Ifølge konkursboet for MCT skulle revisorerne, bestyrelsesmedlemmerne og den administrerende direktør solidarisk hæfte for 100 mio. kr. Dette skyldes, at såfremt der skete en indstilling af driften før år 2000, så ville underbalancen have været på 400 mio. kr. i stedet for ca. 510 mio. kr. Den nye underbalance stammer fra KPMG's rapport af det korrigerede regnskab, som blev lagt til grund i landsretten, som fandt regnskaberne for regnskabsår 1997/1998, 1998/1999 og 1999/2000 misvisende i virksomhedens favør i forbindelse med nettoresultatet og egenkapitalen, hvorfor nettoresultatet i nogle af disse tre regnskabsår fremstod positive, på trods af at de i virkeligheden var negative.¹³⁶ Landsretten anså derfor revisorerne og den administrerende direktør som værende erstatningsansvarlige, hvorimod Højesteret omgjorde denne afgørelse. Grundet Højesterets afgørelse, endte det med at det lidte tab kun skulle betales af John Rasmussen Trolle, eftersom alene revisorerne ankede dommen til Højesteret og grundet at bestyrelsen blev frifundet erstatningsansvar i landsretten.^{137 138}

¹³⁵ Legaldesk (2019): *Byretten, landsretten og Højesteret*

¹³⁶ V.L.B – 1553-02, s.133.

¹³⁷ V.L.B – 1553-02, s. 214-215.

¹³⁸ H Sag 182/2013, s. 2, 3 og 8

4.3.1.2. Ansvarsgrundlag (culpa)

Som nævnt tidligere, foreligger vurderingen af om hvorvidt revisorerne har handlet culpøst, hos landsretten. Når landsretten skal vurdere hvorvidt revisor har handlet culpøst, skal landsretten vurdere om revisor har overholdt sit professionelle ansvar som offentlighedens tillidsrepræsentant. Teoretisk set, er der ikke en sammenhæng mellem disciplinæransvaret, som Revisornævnet afgør, og erstatningsansvaret som landsretten samt Højesteret afgør. Disciplinæransvaret læner sig dog op af vurderingen af culpa, eftersom der i førstnævnte benyttes 'god revisorskik', som måling af hvorvidt revisorerne for MCT var disciplinæransvarlige. Der skal dog gøres opmærksom på, at Revisornævnet vurderer hvorvidt revisor der har begået den culpøse handling har overtrådt god revisorskik, og dermed ikke landsretten. Landsretten skal kun vurdere hvorvidt revisor har handlet culpøst. Grundet dette, er der dermed en indirekte sammenhæng mellem afgørelsen om hvorvidt revisorerne skal idømmes disciplinæransvar og erstatningsansvar. Det skal dog påpeges, at dette kun gør sig gældende i forbindelse med om revisorerne har handlet culpøst eller ej. Sammenhængen mellem disciplinær- og erstatningsansvaret i praksis kommer til udtryk i MCT-sagen, i form af at landsretten valgte at udsætte retssagen på baggrund af at instansen afventede Revisornævnets afgørelse af klageskriftet som blev indberettet af SØIK – som dengang kaldes for SØK.

Grundet denne sammenhæng, vil analysen bero på hvordan culpabetingelsen bedømmes i praksis sammenlignet med når revisor har overtrådt god revisorskik. Hertil vil der både være en analyse af hvorvidt revisorerne har handlet culpøst ifølge landsretten samtidig med at revisor har overtrådt god revisorskik ifølge Revisornævnet.

Som nævnt i afsnit 3.1.2, vil der kun være fokus på hvorvidt revisor har handlet culpøst, grundet at objektivt ansvar ikke forekommer så ofte for revisorer. I afsnittet redegøres der ydermere om, at et ansvarsgrundlag skal være til stede, før landsretten kan finde frem til hvorvidt revisor skal ifalde erstatningsansvar. Hertil er det derfor landsrettens ansvar at begynde med en vurdering af hvorvidt revisoren skal ifalde et ansvarsgrundlag.

I forbindelse med vurderingen af om revisor har handlet culpøst, skal der vurderes hvorvidt revisorerne for MCT har handlet forsætligt eller uagtsomt. Som nævnt i kapitel 3, anses en forsætlig handling som værende en handling revisoren bevidst har begået og er dermed skyld i at tabet opstod, hvorimod en uagtsom handling anses som værende en handling revisoren har begået, på

trods af kendskab til at handlingen kan forårsage et fremtidigt tab.¹³⁹¹⁴⁰ Der redegøres ydermere for tre former for forsæt og to former for uagtsomhed, hvoraf de tre forsætlige former er; det direkte forsæt, sandsynlighedsforsættet og eventualforsættet, hvorimod de to former for uagtsomhed opdeles i simpel og grov. For at vurdere hvorvidt revisorerne for MCT har handlet forsætligt eller uagtsomt, skal der dermed ske en vurdering af hvad revisorerne for MCT gjorde forkert.

Ifølge landsretten blev revisorerne for MCT idømt erstatningsansvar grundet KPMG's rapport som blev udarbejdet for SØIK, som konkluderede at regnskaberne i regnskabsår 1998/1999 og 1999/2000 har været misvisende i form af at MCT ikke havde et positivt nettoresultat, men et negativt.¹⁴¹ Som nævnt tidligere, skyldes det misvisende regnskab at John Rasmussen Trolle begik regnskabsmanipulation over en længere periode, men ifølge konkursboet, som senere blev bekræftet af landsretten, var revisorerne også indirekte medskyldige i det fejlagtige regnskab, eftersom revisorerne ikke var opmærksomme i forhold til hvad end deres ansvar var overfor selskabet og dets kreditorer. Dette gjorde sig gældende, fordi revisorerne for MCT afgav blank revisionspåtegning i stedet for at tage forbehold, hvormed de med høj grad af sikkerhed skrev under på at regnskabet gav et retvisende billede.¹⁴²

At revisorerne for MCT ikke tog forbehold medførte dermed ifølge landsretten, at revisorerne handlede culpøst overfor selskabet, eftersom det blandt andet var revisorernes forpligtelse at handle forsvarligt i form af at være særlig opmærksomme på at udføre revisionshandlinger i blandt andet varelageret, såsom at revurdere ledelsens interne kontroller og virksomhedens IT-systemer, for at vurdere hvorvidt der bliver begået besvigelser i virksomheden som direkte kan påvirke regnskabet. På trods af at revisorerne påpegede til bestyrelsen at der er problemer med systemet der blev brugt i varelageret, skulle revisorerne stadig have taget forbehold i revisionspåtegningerne, eftersom det nye system ikke blev implementeret i tide og fordi en fysisk lagertilgang i varelageret kan medføre at revisorerne overser vigtige ting, som det nye system kunne have opfanget. Landsretten udtalte sig dog ikke direkte om hvorvidt det var forsætligt eller uagtsomt, hvorfor der ikke findes et endegyldigt svar. Der vil derfor blive forsøgt besvaret, hvorfor landsretten afgjorde at revisorerne for MCT havde handlet culpøst.

¹³⁹ Skyldnerjura (2020): *Erstatningsret*

¹⁴⁰ Ageras (2020): *Erstatningsbetingelser*

¹⁴¹ V.L.B – 1553-02, s. 207

¹⁴² V.L.B – 1553-02, s. 211

Revisorerne havde handlet culpøst grundet, at de foretog en blank påtegning frem for at tage forbehold for revisionspåtegningen i regnskabsårene 1997/1998, 1998/1999 samt 1999/2000. Hertil burde revisorerne blandt andet have taget forbehold, grundet at MCT ikke anvendte gennemsnitsmetoden konsekvent, som BFL foreskriver at der skal, grundet problematikken med IT-systemet som blev brugt i varelageret.^{143 144}

Dette gjorde revisorerne dermed på trods af at de havde kendskab til at de skulle have fulgt gennemsnitsmetoden, og i forbindelse med problematikker i varelageret gjorde revisorerne alt andet rigtigt undtagen at tage forbehold. Problematikken med dette fremgik endnu engang i 1999, hvor revisorerne fra begge revisionshuse havde udfærdiget et notat om varelageret, hvor de omtalte problematikker med varelageret, såsom at John Rasmussen Trolle var den eneste der var inde i varelageret og at han dermed havde adgang til at justere på lagerværdien, hvilket kan resultere i regnskabsmanipulation. Problematikken var ydermere at de ikke har kunne konstatere, hvorvidt varelageret reelt set er værdiansat til gennemsnitlig anskaffelsespris, grundet genberegning i varelagersystemet, som har medført en forøgelse af varelagerets værdi med ca. 50 mio. kr. og en tilsvarende reduktion af vareforbruget.¹⁴⁵ Slutteligt kan det derfor konstateres at revisorerne for MCT havde handlet culpøst i form af at disse havde handlet uagtsomt, hvilket dermed resulterede i at de ikke på trods af at være opmærksomme på problematikkerne, ikke valgte at tage forbehold i revisionspåtegningerne for årsrapporterne 1997/1998, 1998/1999 og 1999/2000. Det antages dog kun, at de havde handlet simpelt uagtsomt, eftersom de havde forsøgt at foretage de relevante revisionshandling til afdækningen af væsentlig fejlinformation, hvorfor manglen på forbehold skyldes at revisorerne ikke var opmærksomme på, at de ikke havde indsamlet tilstrækkeligt og relevant revisionsbevis til at kunne foretage en blank påtegning.

Grundet dette anså landsretten revisorerne som værende erstatningsansvarspådragende, eftersom disse havde et subjektivt ansvar i form af deres skadegørende handling. Med dette menes der dermed, at en bonus pater revisor ikke ville have handlet på samme måde som revisorerne for MCT, hvorfor landsretten derfor var af den overbevisning at disse var erstatningsansvarlige overfor MCT's konkursbo. Dette skyldes ydermere at revisorerne for MCT har et skærpet ansvar i forhold til almindelige personer, grundet deres rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant og grundet sin høje uddannelse. De blev derfor hvert idømt disciplinæransvar på 150.000 samt et erstatningsansvar på 100 mio. kr. som de solidarisk hæftede for sammen med John Rasmussen Trolle. For foruden

¹⁴³ Beierholm (2020): *Revision – hvad indebærer det?*

¹⁴⁴ V.L.B – 1553-02, s. 55

¹⁴⁵ V.L.B – 1553-02, s. 56-57

forbeholdet i revisionspåtegningen, havde regnskabslæsere og långivere ingen chance for at vide at der var problematikker med regnskabet, hvorfor revisionsnotaterne som blev fremlagt i bestyrelsesmøder, ikke var tilfredsstillende nok eftersom regnskabslæsere og långivere ikke har adgang til interne notater. Dette var derfor et brud på tilliden som regnskabslæsere har til revisorernes revisionspåtegning.

Som tidligere nævnt blev dette dog anket til Højesteret, hvor Højesteret endte med at omgøre landsrettens afgørelse ifølge revisorernes erstatningsansvar, hvorfor revisorerne blev frifundet. Dette skete på trods af at Højesteret anerkendte at de blev idømt disciplinæransvar hos Revisornævnet grundet overtrædelse af god revisorskik som foreskrives i RL § 16. Dette skete yderligere på trods af at Højesteret anerkendte at revisorerne for MCT havde handlet culpøst og dermed ansvarspådragende i forbindelse med at de ikke tog forbehold for værdiansættelsen af varelageret, værdiansættelsen af ITP-tilgodehavendet eller en nedskrivning heraf. Dette er modstridende på nuværende tidspunkt, men vil blive analyseret ydermere i afsnit 4.2.1.3. omhandlende årsagssammenhængen mellem den ansvarspådragende handling og tabet.

4.3.1.3. Kausalitet

Ifølge afsnit 3.1.3. skal domstolene i vurderingen af kausalitet anvende SQN-testen, også kaldet nødvendighedsbetingelsen, hvor man bedømmer kausalitet ved at spørge, om den skade eller det tab der er indtrådt, ville være indtrådt, hvis ansvarshændelsen ikke havde fundet sted.¹⁴⁶ Denne bliver benyttet i dansk retspraksis, hvorfor blandt andet testen anses som værende benyttet i forbindelse med MCT-sagen. På baggrund af redegørelsen af kausaliteten, vurderes det at skadelidte, konkursboet for MCT, har bevisbyrden for at bevise at der forelå kausalitet mellem den culpøse handling og det lidte tab.

Ved brug af SQN-testen var det dermed dommerens ansvar at vurdere, om den forelagte bevisførelse beviste at der forelå kausalitet. Hertil gjorde sig blandt andet gældende at bankernes udstedelse af lån var baseret på baggrund af årsrapporterne for regnskabsårene 1997/1998, 1998/1999 samt 1999/2000. På trods af kendskab til virksomhedens kreditrisiko, vurderes det at revisorerne forøgede denne kreditrisiko grundet mangel på revidering af virksomheden. Bankerne

¹⁴⁶ Ehlers, Andreas B. (2019), s. 182.

nævnte ydermere, at disse ikke ville have ydet lån til MCT, såfremt de havde haft kendskab til det negative nettoresultat. Revisorerne medførte dermed, at bankerne ydede lån baseret på falsk grundlag, grundet misligholdelse af den gode revisorskik.¹⁴⁷ Dette skyldes, at på trods af at det var ledelsen der aflagde regnskab og at det var John Rasmussen Trolle der fremlagde regnskaberne for bankerne i forbindelse med kreditgivningen, så var det revisors ansvar at kontrollere det udarbejdede årsregnskab grundet risikoen for væsentlig fejlinformation. På baggrund af dette, vurderede Vestre Landsret at der var en kausalitet mellem revisorerens culpøse handling i form af mangel af revidering af regnskaberne samt det lidte tab.

Dog omgjorde Højesteret ovenstående kendelse, trods vurderingen af at revisorerne havde handlet culpøst. Dette gjorde sig gældende, grundet bankernes villighed til at yde lån til MCT baseret på årsregnskabet for 2000/2001, trods underskud. Dette medførte derfor, en vurdering af at der ikke er grundlag for at bankerne ikke ville have ydet lån til MCT på baggrund af de tre misvisende regnskaber for regnskabsårene 1997/1998, 1998/1999 samt 1999/2000.¹⁴⁸ Revisorerne blev derfor frifundet erstatningsansvar, eftersom alle fire erstatningsbetingelser skal gøre sig gældende, for at revisorer kan idømmes erstatningsansvar. Denne frifindelse skete dog først i 2015, to år efter Vestre Landsret afsagde dommen.

Der menes at både landsrettens og Højesterets afgørelse om hvorvidt blandt andet revisorerne er erstatningspligtige, tager udgangspunkt i revisionsvejledningen som blev overtaget af Revisionsstandarderne i år 2002. Dette beror på, at revisorerne for MCT anvendte revisionsvejledningen til at revidere MCT, eftersom revisionen af MCT foregik i år 1992-2000. At landsretten vurderede revisorerens erstatningsansvar på baggrund af revisionsvejledningen, medførte dermed at landsretten kunne godtage antagelser om hvorvidt denne årsagssammenhæng var tilstedeværende. For Højesteret gjorde det sig også gældende at denne også vurderede revisorerne for MCT på baggrund af revisionsvejledninger, men at denne kom frem til et andet svar. At Højesteret derimod modsatte sig denne afgørelse, skyldes altså ikke at kausaliteten kun blev antaget, men at kausaliteten mellem revisors culpa og det lidte tab ikke kunne bevises at gøre sig gældende. Højesteret vurderede dermed kun, at revisorerne havde handlet culpøst og dermed tilsidesat 'god revisorskik', men ikke at der er en kausalitet mellem dette og det lidte tab. Højesteret

¹⁴⁷ V.L.B – 1553-02, s. 98.

¹⁴⁸ H Sag 182/2013, s. 6-7.

mente dermed ikke at revisorerne er helt uskyldige i forhold til ikke at udføre nok revisionshandling til at der kan opdages besvigelser, men at besvigelserne begået i MCT ikke har kausalitet med det lidte tab på 100 mio. kr.

4.3.1.4. Adækvans

Ifølge afsnit 3.1.4 skal både årsagssammenhængen og en vurdering af at revisorerne handling forøgede risikoen for at tabet for kreditorerne indtrådte, være tilstedeværende, når erstatningsansvaret skal bedømmes. Sidstnævnte kaldes for påregnelighedskriteriet, som hvis tilstedeværelse i MCT-sagen domstolene skulle vurdere.

Det anses som værende gældende at Vestre Landsret og Højesteret var enige om at revisorerne havde handlet påregneligt. Dette anses eftersom Vestre Landsret kun kunne idømme revisorerne erstatningsansvar, såfremt både culpabetingelsen, kausalitet og adækvans var tilstedeværende, eftersom både disse og tabet skal være til stede for at kunne idømme erstatningsansvar. Det anses ydermere som gøre sig gældende, at Højesteret også mente at revisorerne havde handlet påregneligt, eftersom domstolen også vurderede at revisorerne havde handlet ansvarspådragende – culpøst - og dermed ikke havde overholdt sin gode revisorskik.¹⁴⁹

For at vurdere hvorvidt revisorerne har været påregnelige, ses der ydermere på, hvorvidt en bonus pater revisor havde handlet ligesådan. Med dette menes der, at domstolene har vurderet om hvorvidt en kompetent revisor ville have handlet i overensstemmelse med revisorerne for MCT. Hertil kom begge domstolen frem til, at revisorerne har handlet ansvarspådragende og er dermed påregnelige. I retspraksis generelt anses den afgørende målestok som, hvilken skade en bonus pater kunne påregne, hvilket dermed er det der også er blevet brugt i MCT-sagen i begge domstole. Baseret på KPMG's rapport vurderer domstolene dermed, at en bonus pater revisor ville have handlet anderledes, i tilfælde af at de ville ende i en lignende situation som revisorerne for MCT.

Endeligt skal domstolene vurdere hvilket tidspunkt der skal lægges vægt på i forbindelse med påregnelighedsbedømmelsen.¹⁵⁰ Her anses det som gældende, at domstolene mente at lægge vægt på handlingstidspunktet, som indebærer at tage udgangspunkt i at skadevolder kun skal være erstatningsansvarlig for skader parten med rimelighed kunne have undgået og at denne dermed ville

¹⁴⁹ H Sag 182/2013, s. 6.

¹⁵⁰ Ehlers, Andreas B. (2019), s. 273.

have handlet anderledes ud fra sin viden på handlingstidspunktet.¹⁵¹ Hertil mener domstolene at revisorerne burde have handlet anderledes på handlingstidspunktet, hvor revisorerne, efter at have fundet af at it-systemet på varelageret ikke var retvisende, burde have taget forbehold indtil dette blev ændret, i stedet for ikke at benytte gennemsnitsmetoden konsekvent, som BFL foreskriver. Revisorerne burde ydermere have handlet anderledes, baseret på blandt andet at revisor ikke udførte nødvendige og tilstrækkelige revisionshandlinger, for at kunne indsamle tilstrækkeligt revisionsbevis på, at regnskabet udviste et retvisende billede og at ledelsen ikke havde handlet culpøst.

Kapitel 5. Diskussion af OW-bunker sagen

Diskussionen vil hovedsageligt omhandle OW-bunker sagen, hvor en vurdering af hvorvidt revisorerne ender med at blive erstatningsansvarlige vil forsøges besvaret på baggrund af retspraksis og de øvrige gældende retskilder. Der vil ydermere være en kort diskussion af, om hvorvidt MCT-sagens udfald ville have været anderledes, såfremt ISA 240 havde været gældende. Denne diskussion er relevant i forbindelse med, om ISA 240's regler reelt set er gode nok eller om de er for strenge mod revisorer. Slutteligt vil diskussionen munde ud med, om retspraksis beskytter revisorerne eller om de er for strenge mod revisorerne i forbindelse med erstatningsansvaret. Hertil vil der være fokus på revisors erstatningsansvar i forbindelse med besvigelser samt om dét at revisorerne er forsikringspligtige og bestyrelsesmedlemmer har forsikringsvalgfrihed, er problematisk for revisorer og om der er mulighed for at ændre dette. Der vil ydermere være fokus på om revisor bør have et begrænset erstatningsansvar, grundet retspraksis viser at revisor ofte bliver dømt hårdere end ledelsen i forhold til det endelige erstatningskrav.

¹⁵¹ Ehlers, Andreas B. (2019), s. 273.

5.1. Udfaldet for revisorerne for OW-bunker

OW-bunkers datterselskab, Dynamic Oil Trading, indgav konkursbegæring d. 7. november 2014, mindre end otte måneder efter datterselskabet blev børsnoteret på fondsbørsen i København.¹⁵² I forbindelse med konkursen, var det i første omgang ikke meningen at kapitalfonden Altor - som var ejerne af OW-bunker frem til konkursen – skulle sagsøge revisorerne fra Deloitte i Singapore, eftersom de ikke var erstatningsansvarlige for konkursen. Dette blev dog ikke realiseret, eftersom Altor valgte at stævne revisorerne fra Deloitte Singapore, grundet at disse nu selv er blevet sagsøgt sammen med ledelsen. Baggrunden for dette var at konkursboet var af den overbevisning, at kapitalfonden samt ledelsen skjulte essentielle oplysninger om de risici der var forbundet med datterselskabet Dynamic Oil Trading.¹⁵³ ¹⁵⁴ Denne kan dermed medføre, at såfremt Altor og ledelsen bliver erstatningsansvarlige overfor konkursboet, vil de forsøge at få revisorerne fra Deloitte Singapore til at hæfte solidarisk for erstatningsbeløbet, eftersom revisorerne gav en blank revisionspåtegning på regnskabet, i stedet for at tage forbehold for de forfaldne tilgodehavender hos Tankoil.¹⁵⁵

Ligesom med MCT-sagen, er revisorerne for OW-bunker blevet indberettet til Revisornævnet af Erhvervsstyrelsen. Revisorerne blev indberettet grundet overtrædelse af god revisorskik, jf. RL § 16, stk. 1 samt overtrædelse af tilstrækkelig dokumentation for den afgivne erklæring, i form af revisionspåtegningen eller udtalelse i form af revisionsprotokoller, jf. RL § 23, stk. 1.

Kendelsen af denne indberetning blev afsagt d. 8. juli 2020 af Revisornævnet, hvorfor det hermed giver et bedre billede af, om revisorerne egentlig bliver erstatningsansvarlige. Som nævnt i afsnit 4.1.1, er afhandlingens fokus erstatningsansvar, men det er også nødvendigt at nævne disciplinærsagerne, eftersom udfaldet af disciplinærsagen kan påvirke landsrettens eller Højesterets afgørelse af om hvorvidt revisorerne har handlet culpøst.

Udfaldet for revisorerne for OW-bunkers disciplinærsag kan være ét af følgende to: 1) at revisorerne bliver disciplinæransvarlige grundet overtrædelse af god revisorskik eller 2) at revisorerne ikke bliver disciplinæransvarlige grundet en vurdering af at revisorerne ikke har overtrådt god revisorskik. Hertil påpeges der, at god revisorskik i denne sag foreskrives i RL § 16,

¹⁵² Finans (2020a): *Tidligere OW Bunker-ejer og ledelse lægger sag an mod Deloitte*

¹⁵³ Atp (2016): Institutionelle investorer stævner OW Bunker-aktører

¹⁵⁴ Finans (2020a).

¹⁵⁵ Børsen (2020): *OW bunkers topfolk skyder nu på revisor*

stk. 1, hvorimod god revisorskik bestemmelsen fra MCT-sagen var foreskrevet i RV nr. 1, punkt 2.8. Dette udfald kan dermed påvirke erstatningssagens punkt 'culpa' negativt eller positivt. Med dette menes der, at der på baggrund af ovenstående udfald enten kan være: 1) revisor har handlet culpøst eller 2) revisor har ikke handlet culpøst. Såfremt udfald nr. to havde gjort sig gældende, ville revisorerne højst sandsynligt have været frifundet for erstatningsansvar, eftersom alle fire erstatningsbetingelser; tab, culpa, kausalitet og adækvans, skal gøre sig gældende før domstolene kan vurdere hvorvidt revisorerne skal være erstatningsansvarlige.

Dog gjorde det sig gældende, at Revisornævnet afsagde kendelse om at revisorerne for OW-bunker var disciplinæransvarlige, hvorfor udfald nr. 1 er realiteten. Udfaldet for erstatningssagen kan dog kun baseres på disciplinærsagen, eftersom landsretten endnu ikke har afsagt kendelse om revisorerne's erstatningsretlige ansvar.

Eftersom det første udfald gjorde sig gældende, er revisorerne for OW-bunker disciplinæransvarlige for at have overtrådt bestemmelsen for god revisorskik. Dette medfører dog ikke, at revisorerne automatisk bliver erstatningsansvarlige, eftersom det også kræver at der er lidt et tab, at der er årsagssammenhæng mellem det lidt tab og den culpøse handling samt at der også forekommer adækvans.

5.1.1. Det lidt tab

I forbindelse med erstatningssagen, rejste konkursboerne et erstatningskrav for 400 mio. kr. mod blandt andet Deloitte, Kapitalfonden Altor og den tidligere ledelse for datterselskabet Dynamic Oil Trading. Dette beløb blev forsøgt hævet til 2,2 mia. kr., ved hjælp af en finansieringsaftale med et investeringsselskab, men dette forøgede erstatningskrav blev dog nedlagt af Østre Landsret, grundet at et erstatningskrav skal medtages under samme sag og foruden en anerkendelsesværdig grund til at anlægge ny sag om krav, vil det føre til en afvisning af et yderligere erstatningskrav.¹⁵⁶ Erstatningskravet er dermed fastlagt på 400 mio. kr., som dermed er det givne tab der er blevet lidt i forbindelse med konkursen.

¹⁵⁶ Finans (2020b); *Domstol afviser erstatningskrav i OW Bunker-sag*

5.1.2. Ansvarsgrundlaget (culpa)

Efter det givne tab er blevet bevist, er domstolens næste opgave at finde frem til hvorvidt revisorerne har handlet culpøst, hvilket er blevet påvist gennem disciplinærsagen om at revisorerne har overtrådt sin gode revisorskik. Hertil har Revisornævnet taget Erhvervsstyrelsens skrivelse til følge, som var at revisorerne havde tilsidesat deres pligter, som offentlighedens tillidsrepræsentant og dermed også deres gode revisorskik, jf. RL § 43, stk. 3. Grundet dette har Revisornævnet afsagt kendelse om at revisorerne for OW-bunker havde tilsidesat god revisorskik og pligten som offentlighedens tillidsrepræsentant, jf. RL § 16, stk. 1, hvorfor revisorerne blev disciplinæransvarlige. Grundet denne kendelse, vil det dermed måske gøre sig gældende, at revisorerne har handlet culpøst og dermed har opfyldt to af de fire erstatningspligtige betingelser.

Revisorerne har handlet culpøst i løbet af revideringen af års- og koncernregnskabet for 2013. Hertil har Erhvervsstyrelsen indberettet revisorerne til Revisornævnet på baggrund af otte klagepunkter. På baggrund af bevisførelsen af klagepunkterne afgjorde Revisornævnet, at revisorerne for OW-bunker var ansvarlige for fem ud af disse otte klagepunkter, hvorfor kun disse vil kunne påvirke revisorerne erstatningsretlige ansvar. Udgangspunktet for alle punkter var, at revisorerne havde overtrådt RL §§ 16, stk. 1 og 23, stk. 1. Som tidligere nævnt omhandler RL § 16, stk. 1 revisorerne pligt som offentlighedens tillidsrepræsentant samt de tilhørende pligter 'god revisorskik'. RL § 23, stk. 1 defineres som værende revisors pligt til at udarbejde arbejdsrapporter, der dokumenterer den afgivne erklæring eller udtalelse.

Det første klagepunkt revisorerne kan blive erstatningsansvarlige for, er klagepunkt nr. 3. Dette skyldes, at revisorerne ikke havde kontrolleret sikkerhedsstillelserne og indeståelserne, der relaterede sig til tilknyttede virksomheder, banker samt andre interessenter, var behæftet med uvæsentlige beløb. En sådan kontrol burde have været foretaget, ved at revisorerne udførte tilstrækkelige og relevante revisionshandlinger for at kontrollere realiteten af om sikkerhedsstillelserne og indeståelserne var afgivet i forhold eventualforpligtelserne for 2013.¹⁵⁷ Det andet klagepunkt revisorerne kan blive erstatningsansvarlige for, er klagepunkt nr. 4, hvilket er baseret på revisorerne otte erklæringer omfattet af RL § 1, stk. 2-3. Et af erklæringer var: "Den 20. november 2013 revisorerklæring uden forbehold og uden supplerende oplysninger vedrørende

¹⁵⁷ Revisornævnets kendelse af revisorerne for OW-bunker, s. 82-83.

revision af overtagelsesbalance pr. 1. januar 2013 for G ApS. (bilag 41)”¹⁵⁸ Hertil skulle revisorerne særskilt have dokumenteret indgåelse af aftale med selskabets ledelse, om udarbejdelsen af erklæringerne. Revisorerne skulle ydermere have foretaget en særskilt uafhængighedsvurdering i forbindelse med omstruktureringen af selskabet, jf. RL § 24, stk. 2, hvilket de ikke havde gjort. De havde dermed tilsidesat sin gode revisorskik grundet mangel på objektivitet og dermed også uafhængighed, som kræves af revisor, jf. RL § 16, stk. 1. Dette skyldes, at revisorerne på baggrund af rådgivning om skatte- og regnskabsmæssige forhold i forbindelse med omstruktureringen risikerer en trussel mod sin uafhængighed, såsom selvrevision, som betyder at revisor kontrollerer sin egen revidering.¹⁵⁹

Det tredje klagepunkt revisorerne kan blive erstatningsansvarlige for, er klagepunkt nr. 5, hvor revisorerne har handlet culpøst grundet mangel på dokumentation på vurderingsberetningen og åbningsbalancen ved kapitalforhøjelse. Hertil havde revisorerne ikke foretaget nødvendig og særskilt planlægning til revisionsopgaven, hvor revisorerne blandt andet skulle have vurderet risiciene ved revisionsopgaven og overvejelser over væsentlighed af den konkrete opgave, hvilket dermed er væsentligt for revisionsopgaver.¹⁶⁰

Det fjerde klagepunkt revisorerne kan blive erstatningsansvarlige for, er klagepunkt nr. 7, hvor revisorerne har handlet culpøst grundet mangel på underskrevet ledelseserklæring i forbindelse med review af mellembalancen. Revisorerne burde dermed jf. ISRE, afsnit 24 have indhentet skriftlige udtalelser fra den daglige ledelse, foruden afgivelsen af review af mellembalancen pr. 31. oktober 2013, der benyttes til udlodningen af ekstraordinært udbytte.¹⁶¹

Det femte og sidste klagepunkt revisorerne kan blive erstatningsansvarlige for, er klagepunkt nr. 8, hvor revisorerne har handlet culpøst grundet at ovennævnte review af mellembalancen ikke var i overensstemmelse med værdien af virksomheden. Revisorerne burde dermed have dokumenteret erklæringerne selvstændigt, selvom mellembalancen var udarbejdet som led i udlodning af ekstraordinært udbytte.¹⁶²

Det forventes at revisorerne for OW-bunker havde kendskab til, at der på baggrund af manglende revisionshandling i forbindelse med forskellige regnskabsposter, vil være en risiko for at besvigelserne vil forekomme i regnskabet og dermed ikke udvise et retvisende billede. Dette burde

¹⁵⁸ Revisornævnets kendelse af revisorerne for OW-bunker, s. 83.

¹⁵⁹ Revisornævnets kendelse af revisorerne for OW-bunker, s. 83.

¹⁶⁰ Revisornævnets kendelse af revisorerne for OW-bunker, s. 84.

¹⁶¹ Revisornævnets kendelse af revisorerne for OW-bunker, s. 85-86.

¹⁶² Revisornævnets kendelse af revisorerne for OW-bunker, s. 86-87.

revisor have vidst, grundet sin pligt som offentlighedens tillidsrepræsentant, som blandt andet medfører at revisor skal udvise professionel skepsis og dermed have kendskab til at ledelsen kan have tilsidesat de interne kontroller. Samtidig har revisor i form af sin professionelle kompetence en lang uddannelse med de rette kompetencer til at kunne udføre den givne arbejdsopgave.

Trods ovenstående, menes det ikke at revisorerne har handlet forsætligt. Dette forekommer af, at revisorerne trods de nævnte klagepunkter, har udført de rette revisionshandlinger på andre områder, hvorfor revisorerne havde kendskab til hvad der forventes af dem. At de dermed ikke havde udført revisionshandlingerne som medførte en overtrædelse af god revisorskik, skyldes ikke at revisorerne misligholdt deres forpligtelser forsætligt, men uagtsomt. Det kan dog diskuteres hvorvidt revisorerne havde handlet forsætligt, for de burde have kendskab til deres forpligtelser i forbindelse med kontrollen af besvigelser, dog påviser revisorernes pålæggelse af bøde på 50.000 kr. hver, at revisorerne kun kunne have uagtsomt. Dette skyldes, at RL § 44, stk. 1 foreskriver, at Revisornævnet ikke kan pålægge en bøde på over 300.000 kr., medmindre den culpøse handling er af særlig grov karakter, hvor bødesatsen dermed er på maksimum 600.000. Den lave pålagte bøde henviser dermed til, at revisorerne har handlet culpøst, men at deres culpøse handling ikke er af hverken grov eller særlig grov karakter.

5.1.3. Kausalitet

Dernæst skal domstolene vurdere om hvorvidt der er en årsagssammenhæng mellem det lidte tab og den culpøse handling. Det er dermed først her der kan diskuteres om hvordan erstatningssagen kan ende. Dette skyldes at der endnu ikke er afsagt dom for revisorernes erstatningsansvar, hvorfor der kun kan antages hvorvidt landsretten vurderer at der er kausalitet mellem de nævnte culpøse handlinger samt det lidte tab. Landsretten vil vurdere dette på baggrund af SQN-testen, som er baseret på en test af om hvorvidt det lidte tab ville have været forekommet, såfremt revisorerne ikke havde handlet culpøst. Det menes dog ikke, at dette gør sig gældende, eftersom revisorernes culpøse handling i form af eksempelvis mangel på foretagelse af revisionshandlinger i forbindelse med kontrol af sikkerhedsstillelserne fra klagepunkt nr. 3, har medført at investorerne der har ydet lånet/lånene med henblik på at få dette tilbage. Dog var der på baggrund af revisorernes manglende revisionshandlinger, ingen sikkerhed for at en sådan sikkerhedsstillelse overhovedet var afgivet og dermed ingen sikkerhed for at investorerne vil kunne få sine beløb igen. Et andet eksempel på en mulig årsagssammenhæng er klagepunkt nr. 4, hvor revisorerne blandt andet ikke havde taget forbehold for revisionen af overtagelsesbalancen for 2013. Her skulle revisorerne enten have taget

konklusion med forbehold, manglende konklusion eller afkræftende konklusion. Revisorerne skulle dermed først have vurderet hvorvidt regnskabsposten var gennemgribende, eftersom denne vurdering konkluderer på hvorvidt der skulle tages konklusion med forbehold, konklusion uden forbehold, manglende konklusion eller afkræftende konklusion. For at vurdere om det var en gennemgribende regnskabspost, skulle revisorerne vurdere hvor meget af regnskabet regnskabsposten vægter over.

På baggrund af ovenstående samt de resterende culpøse handlinger fra afsnit 5.1.2, anses det som værende gældende, at landsretten kan vurdere at der er en årsagssammenhæng mellem revisorerne culpøse handling og det lidte tab. Dette kan dog stadig lade sig gøre, såfremt landsretten vurderer at der er tilstrækkelige beviser på at kausaliteten forekommer.

5.1.4. Adækvans

Da det antages at kausaliteten dermed vil gøre sig gældende, vil landsretten skulle vurdere om erstatningsrettens sidste punkt; adækvans er tilstedeværende. I forbindelse med adækvansvurderingen vurderer man, om revisors handling har forøget risikoen for at tabet blev lidt. Denne vurdering er nødvendig, eftersom det er denne og kausaliteten tilsammen der udgør den juridiske årsagssammenhæng. Det er svært at bevise om der foreligger adækvans, grundet mangel på kendskab til hvordan bevisførelsen har været i erstatningssagen mod revisorerne for OW-bunker. Såfremt kausaliteten mellem den culpøse handling og det lidte tab er for svagt, vil domstolene vurdere hvorvidt revisorerne medførte en risiko for at handlingen havde udviklet sig i farens retning og dermed om revisorerne forøgede risikoen for det lidte tab. Ved vurderingen heraf ses der på hvilken risiko revisorerne for OW-bunker medførte på baggrund af deres culpøse handling. Hertil menes der, at såfremt revisorerne culpøse handling i form af blandt andet kontrol af sikkerhedsstillelser, har forøget revisorerne risiko for at tabet forekom, vil revisorerne være påregnelige. Det kunne ydermere gøre sig gældende, at landsretten vurderer at mangel på spekulation af oliepriser stadig har medført at revisorerne har handlet culpøst, trods frifindelsen i disciplinærsagen, hvorefter dette havde forøget risikoen for tabets forekommelse. Et eksempel på dette er i forbindelse med MCT-sagen, hvor Højesteret valgte at ændre landsrettens afgørelse på baggrund af at bankerne ydede lån til MCT på trods af et negativt resultat, hvorfor der ikke var et gyldigt bevis på at de ikke havde gjort det samme såfremt de havde kendskab til de negative resultater de pågældende år.

5.2. Udfald for MCT baseret på nugældende retskilder

Som tidligere nævnt, blev MCT-sagen vurderet på baggrund af de dagældende retskilder: RV nr. 1 samt RV nr. 21. Dette giver grundlag til en undren af, hvorvidt MCT-sagen ville have endt på samme måde, såfremt erstatningssagen blev vurderet på baggrund af den nugældende retskilde: ISA 240. Lovgivningsmæssigt er der ikke den største forskel på revisors ansvar i forbindelse med besvigelser, men Højesterets afgørelse i forbindelse med kausalitetsvurderingen har sat præcedens for hvordan fremtidige sager vil blive vurderet. Dette medfører dermed, at der kræves stærkere bevis på at kausaliteten forekommer, hvorfor fremtidige revisorer ikke kan blive erstatningsansvarlige baseret på kausalitetsvurderingen, foruden fremførelsen af stærke beviser. At sagen har skabt præcedens for fremtidige sagers bedømmelse betyder, at fremtidige vurderinger af revisors erstatningsansvar vil tage udgangspunkt i blandt andet MCT-sagen.

Retskilderne der blev anvendt af revisorerne for MCT, stemmer overens med retskilden; ISA 240, som bliver anvendt af revisorer på nuværende tidspunkt. Der er dog nogle forbedringer på RV nr. 1, som kommer til udtryk i RV nr. 21, men revisorerne har dog aldrig haft til ansvar at opdage eller forhindre at besvigelser forekommer, men kun at revidere de af virksomhedens ledelse aflagte årsregnskaber og andre regnskaber, jf. RV nr. 1, punkt 1.2. Revisors ansvar i forbindelse med besvigelser er dermed kun, at gennemgå og vurdere om ledelsens interne kontrolsystemer er blevet tilsidesat for at ledelsen kan begå besvigelserne, jf. RV nr. 1, punkt 2.4. Baseret på dette, vurderes det dermed at den eneste ændring der har været i forbindelse med besvigelser, er tidspunkter for hvornår revisor kan ifalde erstatningsansvar. Der konkluderes dermed, at revisorerne for MCT ikke ville have ifaldet erstatningsansvar hos landsretten, såfremt revisorerne blev dømt på baggrund af den nye retspraksis denne dom har medført. Dette konkluderes, grundet at på trods af at revisorerne havde afgivet en blank påtegning, var der ingen årsagssammenhæng mellem dette og tabet, eftersom det reelt set var bestyrelsen der begik besvigelserne.

Ovenstående medfører dog ikke, at revisorer aldrig kan blive erstatningsansvarlig, men kun at der kun skal ses på revisors egentlig culpøse handling og årsagssammenhængen mellem denne og tabet. Dette bliver muligvis påvist gennem OW-bunker sagen, hvor revisor decideret har begået en fejl i forbindelse med sin revisionspåtegning, eftersom revisorerne havde afgivet blank påtegning på trods af manglende revisionshandling, som benyttes til at afdække risikoen for eksempelvis olieprisers påvirkning på gevinst/tab. Modsat revisorerne for OW-bunker, havde revisorerne for MCT udført de nødvendige og tilstrækkelige revisionshandling til afdækningen af

revisionsmålene. De havde dog stadig mangler i forhold til blank revisionspåtegning fremfor at tage forbehold for manglerne i virksomheden, hvorfor de havde handlet culpøst, men de havde udført flere revisionshandlinger og havde forsøgt at afdække flere revisionsmål end revisorerne for OW-bunker, hvorfor de heller ikke på baggrund af nugældende retspraksis og retskilder ville have været ifaldet erstatningsansvar.

Ovenstående fører dog videre til undren over, hvorvidt ISA 240's regler reelt set er gode nok eller om de er for strenge mod revisorer i forbindelse med erstatningsretten. Dette skyldes min vurdering af, at på trods af at retskilden ISA 240 er klar i sin vurdering af hvad revisors ansvar er, så gør det sig gældende at revisorer stadig kan risikere en erstatningssag grundet presset fra offentligheden af at revisor skal gøres ansvarlig for sine handlinger. Denne undren medfører dog ikke en vurdering af at revisor ikke skal ifalde erstatningsansvar, dog kun at revisor bliver offeret i forbindelse med erstatningssager, hvilket vil blive uddybet i nedenstående.

5.3. Beskytter retspraksis revisorerne

Slutteligt forekommer der en undren på baggrund af afhandlingen, om hvorvidt retspraksis reelt set beskytter revisorerne eller om de er for strenge mod parterne i forbindelse med erstatningsansvar der forekommer på baggrund af begåede besvigelser i virksomheden. Med sidstnævnte menes der ikke at revisor har begået besvigelserne, men at revisor ikke har opnået tilstrækkelige og nødvendige revisionsmål for afdækningen af besvigelser. Denne undren medfører problemstillinger såsom: 1) har retspraksis medført yderligere grund til at revisorer anses som værende forsikringsselskaber og 2) bør retspraksis indføre en begrænsning i revisors erstatningsansvar?

5.3.1. Revisor som forsikringsselskab

Som tidligere nævnt, er retspraksis den vigtigste retskilde, grundet at domstolen benytter disse som fundament for hvorvidt der skal idømmes erstatning. Det problematiske her er, at det forøger den gældende risiko for, at revisor bliver idømt erstatningsansvar grundet sin forsikringspligt. Dette gør sig gældende, da der, som tidligere nævnt, er en risiko for at revisorer bliver sagsøgt, grundet sin forsikringspligt, hvorimod bestyrelsen – som er de parter der oftest begår regnskabsmanipulation – også bliver sagsøgt, men ikke har en forsikringspligt. Med dette menes der dermed, at

konkursboerne sikrer sig at de får sit erstatningskrav, når revisor hæfter for erstatningskravet solidarisk med bestyrelsen.

Dette er dog ikke retfærdigt for revisor, eftersom revisors skal agere som konkursboets pengepung og dermed ende med at være erstatningsansvarlig på lige linje med bestyrelsen, som er parten der reelt set har begået besvigelsen. Undren der forekommer heraf, er dermed: Hvorfor blev det kun lovpligtigt for revisor at have en forsikring og ikke for bestyrelsesmedlemmer?

Ovenstående leder dermed til min anbefaling af, at bestyrelsen også lovpligtigt skal have en forsikring. En lovpligtig bestyrelsesansvarsforsikring vil medvirke til en mindre risiko for at revisor kun bliver anset som en ”forsikring” for at konkursboerne får sit erstatningskrav.

For på trods af at selskaber har muligheden for at lave en bestyrelsesansvarsforsikring, som dækker over erstatningskrav mod bestyrelsen, hvorfor bestyrelsen dermed ikke skal betale erstatningskravet med sin personlige formue, er dette ikke nok, eftersom det stadig er valgfrit om der skal være en bestyrelsesansvarsforsikring. En lovpligtig bestyrelsesansvarsforsikring vil dog ikke medføre, at revisor undslipper at hæfte for erstatningskravet, såfremt revisor også har handlet erstatningspligtigt, men dermed kun at revisor ikke bliver påtænkt et erstatningsansvar grundet sin ansvarsforsikring.

En lovpligtig ansvarsforsikring er dog ikke blevet anbefalet i praksis, men der er flere artikler der peger mod at det vil være det bedste valg. Det seneste vedrørende bestyrelsesansvarsforsikring stammer fra erstatningssagen mod Amagerbankens tidligere bestyrelse, hvor bestyrelsesmedlemmerne blev idømt et erstatningskrav på 335 mio. kr., som var erstatningskravet samt procesrenter, i forbindelse med Amagerbankens konkurs og var af den vurdering at bankens bestyrelsesansvarsforsikring hos Codan stadig var aktiv. Det var dog ikke realiteten; kurator havde glemt at forny bankens bestyrelsesansvarsforsikring, hvorfor denne blev opsagt og bestyrelsesmedlemmerne var tvunget til at betale erstatningskravet med personlige midler. Hertil anbefales det at bestyrelsen, ligesom revisor, skal have sin egen private ansvarsforsikring for sin profession, hvilket dermed ikke vil medføre at det på baggrund af en eventuel fejl fra selskabets side, ender med at revisor betaler det største erstatningskrav.¹⁶³

Bestyrelsens lovpligtige ansvarsforsikring skal dermed være sammenlignelig med revisors, for at revisorer også kan være sikre på at bestyrelsen er i stand til at betale erstatningskravet. For at den

¹⁶³ Berlingske (2019): *Tusindvis af bestyrelsesmedlemmer lever livet farligt uden forsikring*

kan være sammenlignelig, skal denne bestemmelse ligne bestemmelsen i RL § 3, stk. 1, nr. 6 som foreskriver, at revisor skal være forsikret mod økonomiske krav, som kan forekomme i forbindelse med udførelsen af arbejdsopgaverne efter RL § 1, stk. 2-3.

Denne vil dog ikke kun være fordelagtig for revisor, men også for offentligheden. Foregående skyldes, at offentligheden er af den overbevisning at både revisor og bestyrelsen betaler en andel af erstatningskravet, men dette er ikke korrekt. Denne overbevisning er ikke korrekt, grundet at revisor og bestyrelsen hæfter for erstatningskravet solidarisk, hvilket betyder at såfremt den ene part ikke kan betale sin andel, skal den anden part træde til. Grundet dette er der en stor grund til at antage, at revisor i flere tilfælde har skulle betale for hele eller størstedelen af erstatningskravet, hvor bestyrelsen er ”sluppet let”. For selvom bestyrelsen som har begået besvigelsen, ofte ender med at få en straffedom, er det stadig revisor der ender med at skulle betale pengekravet, hvilket offentligheden ofte ikke kender til. Offentligheden er dermed af forkert overbevisning, eftersom nogle af regnskabsbrugerne ikke har kendskab til det juridiske bag erstatningskravet og dermed bare tror at de betaler hver sin andel af erstatningskravet.

5.3.2. Begrænsning af revisors erstatningsansvar

På nuværende tidspunkt er revisorer erstatningsansvarlige, grundet et lidt tab forårsaget af en culpøs handling. Dog har revisorer et skærpet culpaansvar grundet sit professionsansvar. Med professionsansvar menes der, adfærdsstandard som kræves af blandt andet en revisor.¹⁶⁴ Dette ansvar måles efter en professionsmålestok, som baseres på hvad der kræves af en revisor med de rette faglige kompetencer.¹⁶⁵ Revisor bliver dermed ikke vurderet som en person foruden det professionelle ansvar, eftersom det forventes at revisor har de fornødne kompetencer til at påtage sig en given revisionsopgave. Grundet dette forventes det også, at revisor kan blive erstatningsansvarlig, såfremt denne ikke udfører sine arbejdsopgaver i en tilfredsstillende grad. Dog er der stadig en mulighed for revisor at få et lempet erstatningsansvar, såfremt domstolene vurderer dette som værende relevant, jf. SEL § 363, stk. 1. Såfremt revisor får lempet sit erstatningsansvar, vil denne også være erstatningsansvarlig for et mindre beløb, hvis denne hæfter for erstatningskravet solidarisk med andre sagsøgte, jf. SEL § 363, stk. 2.

På trods af denne mulighed for at kunne få et lempet erstatningsansvar, anses det stadig som værende nødvendigt at vurdere, hvorvidt retspraksis er for strenge mod revisorerne. Dette lader sig

¹⁶⁴ Højslet, Sebina, Jensen, Sofie (2014), s. 21.

¹⁶⁵ Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019), s. 125+128

gøre, da konkursboerne oftest kigger på revisor når der skal sagsøges. Grundet dette anbefales det, at revisor skal have et begrænset erstatningsansvar, i tilfælde hvor revisor ikke har handlet forsætligt. Det menes dermed ikke at revisors erstatningsansvar skal fjernes helt, men kun at revisor kan blive erstatningsansvarlig såfremt denne har handlet forsætligt, og dermed udført den culpøse handling med vilje. En sådan begrænsning af revisors erstatningsansvar er endnu ikke implementeret i dansk lovgivning, men EU-kommissionen kom med en vurdering af, at revisor bør have begrænset erstatningsansvar, undtagen når denne har handlet forsætligt.¹⁶⁶ Denne lovgivning støttede FSR op omkring, hvor der udtales om:

“Der er gennem senere år eksempler på sager, hvor revisionsvirksomheden er blevet stævnet for beløb, som er mange, mange gange større end kravet mod virksomhedens ledelse, selvom det er ledelsen, der har begået økonomisk kriminalitet og dermed er skurken.”¹⁶⁷

Dette er langt fra retfærdigt, og revisors professionsansvar bliver dermed udnyttet i praksis, hvilket kommer til udtryk gennem revisors forsikringspligt og øgede ansvar i forbindelse med besvigelser. Det retfærdige i sådanne situationer vil være, at der er et større krav mod virksomhedens ledelse, som er parterne der har begået den økonomiske kriminalitet. Grundet revisors professionsansvar samt forsikringspligt, er der dermed skabt et sådan miljø, at konkursboerne automatisk retter blikket mod revisorerne når der skal føres krav om erstatning, frem for at kigge mod ledelsen der er de reelle forbrydere. Hertil udtaler FSR sig ydermere om, at der i kølvandet af corona-krisen vil være flere konkurser, hvorfor dette problem vil komme til udtryk i udgangen af krisen. Det anbefales dermed, at et begrænset erstatningsansvar etableres i kølvandet af corona-krisen, så revisorerne ikke ender med at være offer for flere uberettigede erstatningskrav og så ledelsen faktisk kan blive straffet for sine culpøse og erstatningsretlige handlinger.¹⁶⁸ Hvorvidt revisors begrænsede erstatningsansvar nogensinde bliver en realitet i dansk retspraksis, vil fremtiden vise. Det tyder dog på baggrund af ovenstående, at det er et område der er i fokus, hvilket er det der skaber fundamentet for potentiel fremtidige ændringer i retspraksis.

¹⁶⁶ Kommissionens henstilling af 5. juni 2008, afsnit 4

¹⁶⁷ FSR (2020b): *Aggressivt miljø om erstatningskrav bør føre til begrænsning i revisors erstatningsansvar, l. 11-14.*

¹⁶⁸ FSR (2020)

Kapitel 6. Konklusion

Afhandlingen har forsøgt at besvare problemformuleringen: Hvad er revisors erstatningsretlige ansvar i forbindelse med besvigelser. Denne problemformulering har gennem afhandlingen tager udgangspunkt i henholdsvis MCT-sagen og OW-bunker sagen, for at drage parallel til hvordan revisorerne erstatningsansvar bliver vurderet i praksis. På baggrund af de førnævnte sager fra retspraksis, kan der konkluderes, at revisor er erstatningsansvarlig såfremt følgende erstatningsansvarsbetingelser er gældende for revisor: Tab, ansvarsgrundlag (culpa), kausalitet og adækvans. Revisors ansvarspådragende handling, skal dermed blandt andet have medført, at en tredjemand har lidt et tab, eftersom denne har haft tillid til revisors påtegning i årsrapporten. Revisor er erstatningsansvarlig, på trods af at ledelsen begår besvigelsen, eftersom revisor har til ansvar at kontrollere, hvorvidt det af ledelsens udarbejdede årsregnskab, indebærer væsentlige fejlinformationer. Revisor skal dermed udarbejde sin revision i overensstemmelse med god revisorskik, for at finde frem til hvorvidt regnskabet indeholder væsentlig fejlinformation, for ikke at blive idømt erstatningsansvar. Hertil skal revisor blandt andet udøve professionel skepsis i forbindelse med revideringen, eftersom det ofte er ledelsen der begår besvigelser, hvilket er problematisk da ledelsen også har adgang til de interne kontroller, som de dermed kan tilsidesætte. I forbindelse med denne skepsis, skal revisor ydermere være opmærksom på, at der ved bevigertypen 'predator' kan være en risiko for, at denne er psykopat, hvilket medfører eksempelvis mangel på empati, hvorfor denne kun fokuserer på sit mål; eksempelvis at virksomhedens regnskab skal være tilfredsstillende. Revisor skal dermed forsøge at afdække alle sine revisionsmål til de forskellige revisionshandlinger, grundet en risiko for at denne er så erfaren i forbindelse med regnskabsmanipulation, at den begåede besvigelse ikke opdages før det er for sent hvilket med høj sandsynlighed vil medføre et tab for virksomheden. Dette vil dermed resultere i, at revisor er overbevist om at denne har indsamlet tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis og derfor aflægger en konklusion uden forbehold, grundet mangel på opdagelsen af besvigelsen. Dette medfører, at på trods af at revisor kun skal kontrollere ledelsens aflagte årsregnskab, kan revisor stadig ifalde erstatningsansvar, grundet eksempelvis en forkert aflagt konklusion.

Ovenstående påviser dermed, at på trods af at det er ledelsen der begår regnskabsmanipulation, kan revisor stadig være erstatningsansvarlig, såfremt dennes konklusion er fejlagtig. Revisors konklusion er derfor vigtig i forbindelse med erstatningsansvaret, grundet at de lidt tab forekommer af at revisorerne ikke benytter sin professionelle skepsis i forbindelse med udøvelsen

af sit hverv, hvorfor ledelsen dermed er i stand til at manipulere med revisorerne og få dem overbevist om at alt er i sin skønneste orden.

Det konkluderes ydermere, at landsretten i forbindelse med vurderingen af culpa, vurderer hvorvidt revisor har handlet i overensstemmelse med god revisorskik og dermed om denne har overholdt sit ansvar som offentlighedens tillidsrepræsentant. Dette skyldes, at en tredjemand baserer investeringen eller kapitallånet på baggrund af den aflagte konklusion, eftersom tredjemand har tillid til at revisor har offentligheden in mente i forbindelse med udarbejdelsen af revideringen. Revisionspåtegningen er dermed på baggrund af de nævnte erhvervsskandaler altafgørende, i forbindelse med vurderingen af culpa, da det er det eneste tredjemand kan have tiltro til er korrekt.

Problematikken der forekommer ud fra ovenstående, er dog, at revisors erstatningsansvar oftest beløbsmæssigt er større end ledelsens, eftersom revisor har en lovpligtig forsikring, hvorfor konkursboer dermed kan være forsikret til at få sine penge, såfremt revisorerne idømmes erstatningsansvaret. Revisor bliver dermed anset som en pengetank for konkursboerne, eftersom de sagsøgte hæfter solidarisk for erstatningskravet, medmindre eksempelvis revisor kan få lempet kravet grundet blandt andet minimal påvirkning af det lidte tab. Dette er problematisk, eftersom det er ledelsen der har til ansvar at udarbejde et årsregnskab der er retvisende, men alligevel er det revisor der får det største erstatningskrav. Dette påvirker dermed også fremtidige revisorerers erstatningsansvar til en vis grad, eftersom fremtidige konkursbo dermed gå til revisorerne først når der skal sagsøges om erstatningsansvar, da de dermed kan sikre sig at få pengene igen. Dette vil dog kunne ændres ved at revisor får et begrænset erstatningsansvar, såfremt denne ikke har handlet forsætligt, så den reelle part der begår besvigelsen kan få den retmæssige straf. At dette endnu ikke er blevet anvendt i dansk ret, giver dermed yderligere offentligheden et forkert syn på hvad revisors forpligtelser reelt er. Dette skyldes, at offentligheden ikke har nok kendskab til revisors reelle ansvar, hvorfor revisors omdømme bliver påvirket negativt for hver gang en virksomhed kommer i mediernes søgelys grundet begåede besvigelser i virksomheden. Dette skyldes dermed, at offentligheden ikke kan forstå hvordan et ikke-retvisende regnskab kan blive aflagt og offentliggjort, på trods af at dette er blevet revideret.

For hvad offentligheden måske ikke ved er, at revisors erstatningsansvar i forbindelse med besvigelser ikke altid er retfærdigt, eftersom revisor erstatningskrav kan være højere end ledelsens

på trods af at det er ledelsen der begår besvigelserne og ledelsen der også har adgang til alle interne kontroller, hvorfor denne nemt kan skabe grundlaget for at besvigelser kan begås og skjules.

Kapitel 7. Litteraturliste

ACFE (2002): *2002 Report to the Nation – Occupational Fraud and Abuse*. Sidst set på ACFE's hjemmeside d. 31-08-2020 på:

https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/documents/2002rttn.pdf

ACFE (2003): *Fraud Basics*. Sidst set på ACFE's hjemmeside d. 05-06-2020 på:

<https://www.acfe.com/article.aspx?id=4294967864>

ACFE (2020a): *Report to the Nations - 2020 Global study on Occupational Fraud and Abuse*. Sidst set på ACFE's hjemmeside d. 29-07-2020 på:

<https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2020/>

ACFE (2020b): *Fighting Fraud in the Government*.

Sidst set på ACFE's hjemmeside d. 28-08-2020 på:

https://www.acfe.com/uploadedFiles/Shared_Content/Products/Self-Study_CPE/Fighting%20Fraud_Chapter.pdf

Ageras (2020): *Erstatningsbetingelser*. Sidst set på Ageras' hjemmeside d. 30. juli 2020 på:

<https://www.ageras.dk/ordbog/erstatningsbetingelser>

Atp (2016): *Institutionelle investorer stævner OW bunker-aktører*. Sidst set på Atp's hjemmeside d. 31-07-2020 på:

<https://www.atp.dk/nyheder-og-indblik/institutionelle-investorer-staevner-ow-bunker-aktoerer>

Audit quality (2005): *Agency theory and the role of audit*. Institute of Chartered Accountants, Wales, 2005. Sidst set på the Institute of Chartered Accountants hjemmeside d. 18-03-2020 på:

<https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/audit-and-assurance/audit-quality/audit-quality-forum-fundamentals/fundamentals-agency-theory-and-the-role-of-audit.ashx>

Beierholm (2020): *Revision - hvad indebærer det?* Sidst set på Beierholms hjemmeside d. 29. juli 2020 på:

<https://www.beierholm.dk/ydelser/mervaerdi-gennem-revision/revision-hvad-indebaerer-det/>

Berlingske (2019): *Tusindvis af bestyrelsesmedlemmer lever livet farligt uden forsikring*. Sidst set på Berlingskes hjemmeside d. 31-07-2020 på:

<https://www.berlingske.dk/business/tusindvis-af-bestyrelsesmedlemmer-lever-livet-farligt-uden-forsikring>

Bøg, Kjeld Chr. & Kiertzner, Lars (2007): *Professionsetik for revisorer*. 1. udg. Foreningen af Statsautoriserede Revisorer, 2007. (Bog)

Børsen (2020): *OW bunkers topfolk skyder nu på revisor*. Sidst set på Børsens hjemmeside d. 31-07-2020 på:

<https://borsen.dk/nyheder/virksomheder/ow-bunkers-topfolk-skyder-nu-paa-revisor>

Curia Rationum (2012): *Håndbog i finansiel revision og juridisk-kritisk revision*. Sidst set på Curia Rationums hjemmeside d. 31-juli-2020 på:

https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/FCAM_2012/FCAM_2012_DA.PDF

Denta, Sarah Maria & Tvarnø, Christina D. (2015): *Få styr på metoden – introduktion til juridisk metode og samfundsvidenskabelig projektmetode*. 1. udg. Ex Tuto Publishing A/S, 2015. (Bog)

Dorminey m.fl., (2012): *The Evolution of Fraud Theory*, Issues in Accounting Education, Vol. 27, No. 2.

Ehlers, Andreas Bloch (2019): *Grundlæggende erstatningsret*. 1. udg. Karnov Group Denmark A/S, 2019. (Bog)

Eiliffsen, Asmund, Glover, Steven M., m.fl. (2010): *Auditing and Assurance services*. 2. Udg. McGraw-Hill Education, 2010. (Bog).

ELEX (2020): *Memory Card Technology og den tabte hukommelse*. Sidst set på ELEX's hjemmeside d. 25-07-2020 på:

<https://www.elex.dk/memory-card-technology-og-den-tabte-hukommelse/>

Eyben, Bo V., Isager, Helle (2019): *Lærebog i erstatningsret*. 9. udg. Djøf Forlag, 2019. (Bog)

Finans (2020a): *Tidligere OW Bunker-ejer og ledelse lægger sag an mod Deloitte*. Sidst set på Finans.dk's hjemmeside d. 31-08-2020 på:
<https://finans.dk/erhverv/ECE12053874/tidligere-ow-bunkerejer-og-ledelse-laegger-sag-an-mod-deloitte/?ctxref=ext>

Finans (2020b): *Domstol afviser erstatningskrav i OW Bunker-sag*. Sidst set på Finans' hjemmeside d. 31-08-2020 på:<https://finans.dk/erhverv/ECE12048124/domstol-afviser-erstatningskrav-i-ow-bunkersag/?ctxref=ext>

Folketinget (2020): *Byret, landsret og Højesteret*. Sidst set på Folketingets hjemmeside d. 29-06-2020 på:
<https://www.ft.dk/da/folkestyret/domstolene/byret-landsret-og-hojesteret>

FSR (2007): *Etik og troværdighed*. 1. udg. Foreningen af statsautoriserede revisorer, 2007. (Bog)

FSR (2014): *God revisorskik - Vejledninger og standarder om revisors opgaver 1978 til 20xx*. Sidst set på FSR's hjemmeside d. 10-08-2020 på:
<https://www.fsr.dk/god-revisorskik-vejledninger-og-standarder-om-revisors-opgaver-1978-til-20xx>

FSR (2020a): *Hvad skriver revisor I årsregnskabet?* Sidst set på FSR's hjemmeside d. 10-08-2020 på:
<https://www.fsr.dk/politik-analyse/om-revisor-og-aarsregnskaber/hvad-skriver-revisor-i-aarsregnskabet>

FSR (2020b): *Aggressivt miljø om erstatningskrav bør føre til begrænsning i revisors erstatningsansvar*. Sidst set på FSR's hjemmeside d. 31-08-2020 på:<https://www.fsr.dk/aggressivt-miljoe-om-erstatningskrav-boer-foere-til-begraensning-i-revisors-erstatningsansvar>

Füchsel, Kim, Gath, Peter, m.fl., (2017): *Revisor – regulering og rapportering*. 4. udg. Karnov Group, 2017. (Bog)

Hansen, L. Lone & Werlauff, Erik (2016): *Den juridiske metode – en introduktion*. 2. udg. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2016. (Bog)

IAASB (2020): *About IAASB*. Sidst set på IAASB's hjemmeside d. 27-02-2020 på:

<https://www.iaasb.org/about-iaasb>

Jensen, Sofie & Højslet, Sebina (2014): *Kompendium i Erstatning og Kontrakt – Erstatningsret, aftaleret og køberet*. 2. udg. ASPIRI A/S & KompendieForlaget, 2014. (Bog)

Karnov Group (2020): *Detailest*. Sidst set på Karnov Groups hjemmeside d. 01-08-2020 på:

<https://pro-karnovgroup->

[dk.zorac.aub.aau.dk/document/7000745206/1?frt=detailtest&hide_flash=1&page=1&rank=1](https://pro-karnovgroup-dk.zorac.aub.aau.dk/document/7000745206/1?frt=detailtest&hide_flash=1&page=1&rank=1)

Koh, Hian Chye & Woo, E-Sah (1998): *The expectation gap in auditing*. Managerial Auditing Journal 14/3, 1998, s. 147-154.

Kramer, Bonita (2015): *Trust but verify: Fraud in small businesses*. 1. Udg. Journal of Small Business and Enterprise development, 2015.

Langsted, Lars B, Andersen, Paul K., m.fl., (2013): *Revisoransvar*. 8. udg. Karnov Group, 2013. (Bog).

Legaldesk (2019): *Byretten, Landsretten og Højesteret*. Sidst set på Legaldesk's hjemmeside d. 29-06-2020 på:

<https://www.legaldesk.dk/artikler/byretten-landsretten-og-hoejesteret>

Munk-Hansen, Carsten (2017): *Den juridiske løsning - introduktion til metode*. 1. udg. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2017. (Bog)

Nicolaisen, Nis (2008): *Introduktion til juridisk metode*. 1. udg. Forlaget SB, 2008. (Bog)

PwC (2003): *Economic Crime survey*. Sidst set på PwC's hjemmeside d. 31-07-2020 på:
https://www.pwc.com/hu/en/publications/assets/pwc_crime_survey_2003.pdf

Skyldnerjura (2020): Erstatningsret. Sidst set på skyldner råd og rådgivningshjemmeside d. 30. juli 2020 på:
<https://skyldnerjura.wordpress.com/erstatningsret/>

Swlearning (2020): *What is earnings management?* Sidst set d. 01-09-2020 på:
http://www.swlearning.com/pdfs/chapter/0324223250_1.PDF

Udsen, S: Psykopater i jakkesæt. Lindhart og Ringhof, 2010. (Bog).

Werlauff, Erik (2016): *Erstatningsansvar i selskabsforhold – ledelse, ejere, revisor*. 1. udg. WERLAUFF publishing, 2016. (Bog)

Werlauff, Erik (2019): *Om bevisbyrden i sager om ledelses- og revisoransvar*. Aktuel Jura, 2019(1), 7-9.

7.1. Standarder og vejledninger

ISA 240: *Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber*. International Federation of Accountants (IFAC)

ISA 315: *Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser*. International Federation of Accountants (IFAC)

ISA 330: *Revisors reaktion på vurderede risici*. International Federation of Accountants (IFAC)

ISA 520: *Analytiske handlinger*. International Federation of Accountants (IFAC)

ISA 540: *Revision af regnskabsmæssige skøn, herunder regnskabsmæssige skøn over dagsværdi, og tilknyttede oplysninger*. International Federation of Accountants (IFAC)

ISA 700: *Udformning af en konklusion og afgivelse af erklæring om et regnskab*. International Federation of Accountants (IFAC)

ISA 705: *Modifikationer til konklusionen i den uafhængige revisors erklæring*. International Federation of Accountants (IFAC)

Revisionsvejledning nr. 1: *Grundlæggende principper for revision af årsregnskaber i aktieselskaber og anpartsselskaber*. Revisionsteknisk Udvalg

Revisionsvejledning nr. 7: *Revisionspåtegningen*. Revisionsteknisk Udvalg

Revisionsvejledning nr. 21: *Besvigelser*. Revisionsteknisk Udvalg

7.2. Betænkninger, love og bekendtgørelser

Bekendtgørelse af lov om aktieselskaber (1999). Lovbekendtgørelse 2000-05-07 nr. 324 som ændret ved L 1996-06-20 nr. 545, L 1998-12-23 nr. 1007 og L 1998-12-23 nr. 1056.

Bekendtgørelse af lov om aktieselskaber (1996). Lovbekendtgørelse 1996-06-20 nr. 545 som ændret ved L 1995-09-15 nr. 760, L 1995-12-20 nr. 1072, L 1996-05-22 nr. 377 og L 1996-05-22 nr. 386.

Bekendtgørelse af lov om visse selskabers aflæggelse af årsregnskab m.v. (1996). Lovbekendtgørelse 1996-06-17 nr. 526 som ændret ved L 1994-06-24 nr. 574, L 1995-06-14 nr. 365, 1995-06-14 nr. 370 og 1996-05-22 nr. 377.

Bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven). Lovbekendtgørelse 2018-11-20 nr. 1287 som ændret ved L 2016-09-09 nr. 1167, L 2016-12-13 nr.

1549, L 2017-03-29 nr. 285, L 2017-06-08 nr. 665, L 2017-12-26 nr. 1665 og L 2018-05-23 nr. 503.

Bekendtgørelse af årsregnskabsloven. Lovbekendtgørelse 2019-08-08 nr. 838 som ændret ved L 2015-12-10 nr. 1580, L 2016-12-13 nr. 1547, L 2017-06-08 nr. 665, L 2018-12-27 nr. 1716 og L 2019-04-13 nr. 445.

Bekendtgørelse af lov om rettens pleje. Lovbekendtgørelse 2019-09-10 nr. 938 som ændret ved L 2018-11-14 nr. 1284, 2018-12-18 nr. 1540, L 2018-12-18 nr. 1541, L 2018-12-18 nr. 1544, L 2018-12-27 nr. 1711, L 2018-12-28 nr. 1719, L 2019-03-30 nr. 329, L 2019-04-09 nr. 370, L 2019-04-29 nr. 463, L 2019-04-30 nr. 485, L 2019-05-01 nr. 497 og L 2019-05-01 nr. 505.

Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven). Lovbekendtgørelse 2019-07-23 nr. 763 som ændret ved L 2015-09-14 nr. 1089, L 2016-03-16 nr. 262, L 2016-06-08 nr. 631, L 2016-12-13 nr. 1547, L 2017-06-08 nr. 665, L 2017-12-26 nr. 1665, L 2018-05-29 nr. 675, L 2018-05-29 nr. 676, L 2018-05-23 nr. 503, L 2019-04-09 nr. 369, L 2019-04-13 nr. 445 og L 2019-05-07 nr. 554.

Bekendtgørelse om godkendte revisorers garantistillelse og ansvarsforsikring. Bekendtgørelse 2015-12-09 nr. 1536 som ændret ved 2008-06-17 nr. 468.

Bekendtgørelse af bogføringslov. Lovbekendtgørelse 2006-06-15 nr. 648 som ændret ved L 1998-12-23 nr. 1006, L 2005-06-06 nr. 428, L 2006-03-27 nr. 245 og L 2006-06-07 nr. 509.

Kommissionens henstilling om begrænsning af lovpligtige revisorers og revisionsfirmaers civilretlige ansvar 2008/47 3/EF.

7.3. Afgørelser og kendelser

V. L. B-1553-02 – Memory Card Technology A/S

H Sag 182/2013 – Memory Card Technology A/S

U.2015.2017 H – Memory Card Technology A/S

Revisornævnets sag nr. 57/2018

Revisornævnets sag nr. 58/2018